

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİZAH DERGİLERİNDE
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ KENTİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan KELEŞ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arda İNCEOĞLU

Mayıs 2013

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİZAH DERGİLERİNDE
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ KENTİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hakan KELEŞ
502101080**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arda İNCEOĞLU

Mayıs 2013

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502101080 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Hakan KELEŞ**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**MİZAH DERGİLERİNDE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ KENTİ** ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Arda İNCEOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç Dr. Deniz ÖZKUT**
Bahçeşehir Üniversitesi

Yrd. Doç Dr. Nurbin PAKER
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **3 Mayıs 2013**
Savunma Tarihi : **10 Haziran 2013**

Aileme ve sevdiklerime,

ÖNSÖZ

Tezimin oluşmasında katkısı olan başta danışmanın Prof. Dr. Arda İnceoğlu olmak üzere ailem, hocalarım ve arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Haziran 2013

Hakan KELEŞ
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvivi
1. GİRİŞ	1
1.1 Problemin Tanımı ve Amaçlar	1
1.2 Tezin Kapsamı ve Yöntem	2
2. YENİ CUMHURİYET KENTİ.....	7
2.1 Yeni Cumhuriyet'in İmar Politikaları ve Kent'in Temsil Ettikleri	9
2.2 Arkitekt Dergisi'nde Yeni Cumhuriyet Kenti	12
3. MİZAH DERGİLERİNDE YENİ CUMHURİYET KENTİ	17
3.1 Cumhuriyet Dönemi'nde Mizah Dergileri	17
3.2 Mizah Dergileri'nde Yeni Cumhuriyet Kenti'nin Dönüşümü Üzerine Üretilen Söylemler	19
3.2.1 Biçim algısının dönüşümü	20
3.2.1.1 Kübik kavramı.....	21
3.2.1.2 Yapısallığın görsel temsili.....	27
3.2.1.3 Güzellik/Çirkinlik	36
3.2.2 Hacim algısının dönüşümü.....	41
3.2.2.1 Apartman tipolojisi	42
3.2.2.2 Kentin tasarlanması.....	45
3.2.3 Zaman algısının dönüşümü	52
3.2.4 Kentin tarihsel yapısının dönüşümü.....	58
3.2.5 Kentin işlevsel dönüşümü	65
3.2.6 Kentin sınıfsal dönüşümü.....	71

4. SONUÇLAR	81
KAYNAKLAR.....	85
EKLER.....	88
ÖZGEÇMİŞ.....	108

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 1.1: Elde edilen kavramların dikey kategorizasyonu.....	5
Çizelge 1.2 : Elde edilen kavramların yatay kategorizasyonu	5

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1: Orhan Ural, Akbaba, 17 Ocak 1935.....	22
Şekil 3.2: Orhan Ural, Akbaba, Sayı:111.....	23
Şekil 3.3 : Orhan Ural, Akbaba, 31 Ekim 1936.....	23
Şekil 3.4 : Ramiz Gökçe, Karikatür, 3 Ekim 1936.....	24
Şekil 3.5 : Necmi Rıza, Akbaba, 8 Mayıs 1937.....	25
Şekil 3.6 : Ramiz Gökçe, Akbaba, 18 Nisan 1936.....	26
Şekil 3.7 : Necmi Rıza, Akbaba, 9 Aralık 1937.....	27
Şekil 3.8 : Ramiz Gökçe, Akbaba, Sayı:701.....	28
Şekil 3.9 : Ramiz Gökçe, Karikatür, 6 Ekim 1938.....	29
Şekil 3.10 : Ramiz Gökçe, Karikatür, Sayı:83.....	30
Şekil 3.11 : Anonim, Şaka, Sayı:1	30
Şekil 3.12 : Orhan Ural, Akbaba, 1 Şubat 1936.....	31
Şekil 3.13 : Ramiz Gökçe, Akbaba, 13 Eylül 1934.....	32
Şekil 3.14 : Ramiz Gökçe, Akbaba, 22 Şubat 1936.....	33
Şekil 3.15 : Orhan Ural, Karikatür, 1 Şubat 1936	33
Şekil 3.16 : Orhan Ural, Akbaba, 2 Kasım 1935.....	34
Şekil 3.17 : Hulki Onaran, Karikatür, 23 Mayıs1936.....	35
Şekil 3.18 : Orhan Ural, Akbaba, 22 Şubat 1936.....	35
Şekil 3.19 : Zahir Güvemli, Akbaba, 5 Aralık 1939.....	36
Şekil 3.20 : Hulki Onaran, Karikatür, 23 Mayıs 1934.....	37
Şekil 3.21 : Ramiz Gökçe, Akbaba, 12 Ağustos 1929	38
Şekil 3.22 : Ramiz Gökçe, Karikatür, 2 Mart 1939.....	39

Şekil 3.23 : Anonim, Karagöz, 1931.....	40
Şekil 3.24 : Ercümen Kalmık, Karikatür, 15 Şubat 1936.....	40
Şekil 3.25 : Ramiz Gökçe, Karikatür, Sayı: 19, 1936	42
Şekil 3.26 : Cemal Nadir, Akbaba, Sayı: 177, 1937.....	43
Şekil 3.27 : Necmi Rıza, Akbaba, 23 Nisan 1937	44
Şekil 3.28 : Anonim, Akbaba, 24 Mayıs 1934	45
Şekil 3.29 : Orhan Ural, Akbaba, 1936.....	46
Şekil 3.30 : Orhan Ural, Akbaba, 1936.....	47
Şekil 3.31 : Orhan Ural, Karikatür, 9 Mayıs 1936.....	47
Şekil 3.32 : Orhan Ural, Akbaba, 1936.....	48
Şekil 3.33 : Cemal Nadir, Akbaba, 8 Aralık 1938.....	49
Şekil 3.34 : Ramiz Gökçe, Akbaba, Sayı: 841, 1931	49
Şekil 3.35 : Orhan Ural, Karikatür, 23 Kasım 1935.....	50
Şekil 3.36 : Necmi Rıza Ayça, Şaka, Sayı:49, 1940.....	50
Şekil 3.37 : Ramiz Gökçe, Akbaba, 26 Ekim 1935.....	51
Şekil 3.38 : Necmi Rıza Ayça, Karikatür, 24 Mart 1938.....	52
Şekil 3.39 : Orhan Ural, Akbaba, 2 Mayıs 1936.....	53
Şekil 3.40 : Cemal Nadir, Akbaba, 1 Şubat 1940.....	54
Şekil 3.41 : Ramiz Gökçe, Karikatür, 8 Aralık 1938.....	55
Şekil 3.42 : Ramiz Gökçe, Akbaba, 8 Ağustos 1936.....	55
Şekil 3.43 : Cemal Nadir, Akbaba, 3 Mart 1938.....	56
Şekil 3.44 : Ramiz Gökçe, Akbaba, 2 Ağustos 1934	57
Şekil 3.45 : Anonim, Karikatür, 8 Şubat 1936.....	58
Şekil 3.46: Ramiz Gökçe, Akbaba, Sayı:106, 1936.....	60
Şekil 3.47: Ramiz Gökçe, Karikatür, Sayı:145, 1938.....	61
Şekil 3.48: Anonim, Şaka, Sayı:1, 1940.....	62
Şekil 3.49: Anonim, Akbaba, 22 Eylül 1938.....	62
Şekil 3.50: Ramiz Gökçe, Karikatür, 15 Eylül 1938.....	63

Şekil 3.51: Ercümen Kalmık, Akbaba, 1 Temmuz 1936.....	64
Şekil 3.52: Cemal Nadir, Akbaba, 11 Temmuz 1936.....	64
Şekil 3.53: Ramiz Gökçe, Karikatür, 18 Ağustos 1938.....	66
Şekil 3.54: Cemal Nadir, Akbaba, 5 Aralık 1939.....	66
Şekil 3.55: Anonim, Karikatür, 30 Mart 1939.....	67
Şekil 3.56: Ramiz Gökçe, Akbaba, 3 Ocak 1935.....	67
Şekil 3.57: Ramiz Gökçe, Karikatür, 29 Mart 1934.....	68
Şekil 3.58: Orhan Ural, Akbaba, 22 Kasım 1934.....	68
Şekil 3.59: Orhan Ural, Akbaba, 27 Temmuz 1939.....	69
Şekil 3.60: Ramiz Gökçe, Akbaba, 28 Mart 1936.....	70
Şekil 3.61: Ramiz Gökçe, Karikatür, 16 Ağustos 1934.....	71
Şekil 3.62: Orhan Ural, Akbaba, 2 Kasım 1935.....	72
Şekil 3.63: Ramiz Gökçe, Akbaba, 1936.....	73
Şekil 3.64: Zahir Güvemli, Akbaba, 20 Aralık 1938.....	74
Şekil 3.65: Orhan Ural, Karikatür, 4 Nisan 1936.....	74
Şekil 3.66: Ramiz Gökçe, Karikatür, 19 Eylül 1936.....	75
Şekil 3.67: Anonim, Akbaba, 9 Ağustos 1934.....	76
Şekil 3.68: Orhan Ural, Akbaba, 1935.....	77
Şekil 3.69: Orhan Ural, Akbaba, 1935.....	77
Şekil 3.70: Orhan Ural, Akbaba, 1934:.....	78

MİZAH DERGİLERİNDE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ KENTİ

ÖZET

Cumhuriyet'in kurulmasıyla başlayan modernleşme çalışmaları, toplumun her kesimini derinden etkilemiştir. Osmanlı'dan kalma geleneksel yaşam biçimlerinin değiştirilip batıya ayak uydurabilmek adına mimari ve kentsel anlamda önemli girişimler olmuştur. Bu girişimler kenti dönüştürdüğü gibi, kenti kullananların zihinlerindeki kent algısını da dönüştürmüştür. Cumhuriyet ideolojisinin kendini somutlama projesi de denilebilecek bu yeni modern kent ideali üzerine, dönem mimar ve kent plancılarının mesleki bakış açılarının yanında, kamusal fikirlerin de önemi büyüktür.

Mizah dergileri doğaları itibariyle muhalif, bağımsız ve yansız yayın organlarıdır. Üretimlerini toplumdan beslenerek yine toplum için yaparlar. Kentin geçirdiği bu büyük dönüşüm üzerine de o dönem çok sayıda içerik üreten mizah dergilerinin meseleyi ele alış biçimleri bu anlamda önemlidir.

Bu tez kapsamında, dönüşümün en hızlı olduğu 1930 ve 1940 arasındaki 10 yıllık süreç içerisinde yayınlanan mizah dergileri taranmış, bu konular üzerine üretilmiş karikatür ve metinler aracılığıyla dönüşümün toplumdaki yansımaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Toplanan dökümanlar, kentin dönüşümünün fiziksel ve sosyal yansımaları olarak gruplandırılmış, gerekli alt başlıklar aracılığıyla da Erken Cumhuriyet Kenti'nin bir bütün olarak nasıl bir algı yarattığı, hangi alanlarda eleştirildiği, hangi meselelerin daha ön plana çıktığı deşifre edilmiştir. Mizah dergilerinin sivil bakış açısıyla kendiliğinden oluşmuş olan bu kent panoraması, kentlinin kenti yaşarken nasıl yargılara vardığını görmek, kenti biçimlendiren iradenin fikirleri ve amaçlarının nasıl karşılık bulduğunu araştırmak, yönetici idare ve kentli arasındaki belirleyici karakter olan mimarların bu dönüşümün neresinde olduğunu göstermek açısından önemlidir. Bu ilişkiler zinciri ve söylem üretilmesi durumu, günümüz kentleri için de geçerliliğini korumaktadır.

THE CITY OF EARLY REPUBLIC ON COMIC MAGAZINES

SUMMARY

In Turkey modernization efforts, began with the establishment of the Republic, has deeply affected every segment of society. A lot of attempts had been made to change traditional lifestyles which are inherited from Ottoman Empire. Some attempts had change directly the social life of the citizens. Dress reform, alphabet reform, some economical innovations are examples for this action.

As well as, the new republic's cities had also been target for the modernization movement. The cities of new republic should have been new, modern and contemporary. For this purpose, government had some decisions about urban and architecture. These attempts were changing city and urban life, they also changed city perception of citizens. Most of the population had been lived for decades, according to traditional habits. Of course, that kind of changes had affected to their lives, their relationship with city and each other.

In addition to professional perspectives of architects and planners of the period on the new modern city ideal, which can be seen as physical intervention of the Republican Ideology, public ideas have great importance. The main user of the city is public. The legislators make some decisions about urban and apply them through architects and urban designers. New Turkish government was trying to settle western lifestyle. So, foreign urban designers and architects were invited to design new city plans and public buildings. These attitudes may be seen normal and positive from some viewpoint. But the public's opinions are more important about these kind of changes.

Humor magazines, by their nature, are independent and impartial broadcasting agencies. Especially, in Turkish culture, they are one of the major elements. Since the last decade of Ottoman Empire, a lot of comic magazines had been published and closed until today. Most of their manifests are to be dissident to government and

criticize its policies. Their products are fed by society and for the interest of society. After the establishment of new Turkish republic, some of these magazines had closed. Just two of them were still publishing and their ideology was same with the new government, as an unusual situation. They were the biggest supporter of the republic and Mustafa Kemal Atatürk. So, they were not criticizing the upper levels of government, but especially local administrators, governors had been cases in comic magazines at the first years of young republic. Changes in lifestyles, through the change of physical environment was the most dealing topic of comic artists. In this regard approach of humor magazines which were very productive in that period to the transformation of society are significant.

Within the scope of this thesis, humor magazines published between 1930 and 1940 are scanned, the reflections of the transformation of society are tried to determine through cartoons and texts produced on new city and architecture for 10 years. The cartoons include city as a theme, had been decreased after 1940's, because of the world war two. After that time, main theme of the magazines has been the war.

About 250 cartoons about city and architecture was collected during research. Then, some concepts and keywords was ciphered out and categorized. According to this, the vertical categorization, city has three image; "old city", "changing city" and "ideal city". These three images are mostly used in cartoons. But to make a holistic city panorama and clear the context, a horizontal categorization was made. According to this, the transformation of the city examined with six subheads. "The change of perception of form", "The change of perception of volume", "The change of perception of time", "The transformation of city's historical structure", "The transformation of city's functional structure", "The transformation of city's social structure". Through these subheads, the opinions of the cartoonists (the public) has been more visible.

Transformation of the city's form was of course the first outcome of this duration. Most of the cartoons use modern and analytic forms to visualize the new city image. New buildings was named as "cubic" and criticized often. Also, the old side of the city was illustrated as fusty, neglected and ruin. Transformation of the form perception had been the first problematic for cartoonists. Also, the changing city was growing as vertical and horizontal. Apartments were making city more higher. New city plans were designing. These situations change also publics volume perception.

As a result of technology, city life was more faster. Perception of time was changing for citizens.

Turkish cities, especially İstanbul has a great history and historical values. When the changing of the city got faster, the demolition of some historical buildings were discussing. Because of the nationalist movement, a lot of comics had been drawn about this topic. Some of them were asserting the demolations for the new modern city concept. Some of them were emphasizing the important of historical buildings and antiques as a cultural object. However, the functional changing of the city was also an important theme for cartoonists. As a result of the modern life, city should has been some social reinforcements. Theaters, stadiums, parks etc. Cartoonists has shown their expectations about these subjects. Also they criticized often that a lot of people and establishment were acting according to their benefits about the citys functional changing. The last subhead, the changing of the citys social structure is about the growing differences between social scale and its reflections at urban. As a normal situation, city has some zones, which their users are different. But the modernization movement and the growing of the construction sector made some big economic problems. Some parts of the city, especially the centrum, was change faster, a lot of aparments were building and some people were make more money. For example, doctors has money and they make buildings at the center of city. There is a lot of cartoons about this subject. Besides, different sides of the city was still neglected. This situation was an important problem for humor magazines.

Through these subheads, this work tries to draw a changing city panaroma from the viewpoint of the cartoonists. How city changes, how public see and live these changes, how they act, what they think. The main users of the cities are public, but when government and the other legislators decide something about urban or architecture, they do not care about the public's opinion. Especially these kind of big changes of city would have been affected to urban life of course.

To compare data derived from city panorama which is composed by civil perspective of humor magazines with image wanted to create by Republican Government and also with ideas of architects/planners is worthy to inquire about today's cities and architecture.

1. GİRİŞ

1.1 Problemin tanımı ve amaçlar

Erken cumhuriyet dönemi, günümüz Türkiye'sinin içinde bulunduğu durum üzerine sağlıklı fikir yürütebilmek için göz önünde bulundurulması gereken en önemli süreçtir. Osmanlı gibi, yıllarca din odaklı yönetim şekliyle var olmuş, batıdaki gelişmelere ayak uyduramamış bir toplum ve anlayış biçimine devrim niteliğinde yenilikler zerk edilmesi, ülkenin bir anda kabullenebileceği şeyler olmamıştır.

Cumhuriyet'in kurulmasıyla başlayan modernleşme çabaları çerçevesinde getirilen yeniliklerin çoğu, toplum hayatına doğrudan etkiyecek şeyler olmuştur. Bunların yanında, yeni Cumhuriyet'in kendini fiziksel ve görsel olarak temsil edeceği en önemli mecra kentlerdir. Bunun farkında olan iktidar, batıya ayak uydurabilmek ve ülkenin yeniden doğuşunu sembolize edebilmek için mimarlık ve şehircilik anlamında önemli girişimlerde bulunmuştur. Yurt dışından mimarlar, kent plancıları getirilmiş, modern planlama ve kent anlayışının Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde var edilmeye çalışılmıştır.

Bu durum üzerine, yıllardır farklı mecralarda fikirler, yorumlar üretilmiştir. Özellikle mimar ve kent plancıları yani mesleki anlamda profesyonel bakış açıları o günlerden bu güne kadar bu konuları tartışmışlardır. Cumhuriyet'in girişimlerinin doğruları, yanlışları, getirdikleri, götürdükleri üzerine fikir beyan etmişler, geçmişte olanları yorumlayarak geleceğe ışık tutmaya çalışmışlardır. O dönem ülkede bir mimarlık camiası henüz tam anlamıyla oluşmadığından bu konular üzerine yalnızca Mimar/Arkitekt dergisi'ndeki birkaç mimar ve kent plancısı söylem üretebilmişlerdir. Daha sonraları artarak devam eden söylemler çoğunlukla profesyonel bakış açılarından gelmiştir.

Bunların yanında, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren, günümüze kadar Türk toplumunda bir gelenek halinde devam eden mizah dergiciliği her konu üzerine, her dönem yorum getirebilmişlerdir. Erken Cumhuriyet'in kentsel ölçekteki yenilik çabaları da o dönem mizah dergilerinde sıkça ele alınan konuların başında gelmiştir.

Bu çalışma, Cumhuriyet'in var etmeye çalıştığı yeni kent algısı için başladığı imar faaliyetlerinin getirdiği dönüşümlerin, mizah dergilerinin meseleyi ele alış biçimi üzerinden kent ve kentliler üzerinde nasıl etkileri olduğunu deşifre etmeye çalışacaktır. Mizah dergilerinin kamusal bir bakış açısını temsil ettikleri ön kabulüyle, yine o dönüşümü bizzat yaşamış mimar ve kent plancılarının bakış açılarıyla aralarındaki farkları tartışmaya çalışacaktır.

Tezin asıl amacı, kentin dönüşümü üzerinde etkin rolleri olmasa da onun birincil kullanıcıları olan toplumun bu değişimden nasıl etkilendiklerini, kent algılarının nasıl değiştiğini ortaya çıkarmaktır. Bunu yapabilmek için de mizah dergileri iyi bir araçtır zira karikatür mevcut sanatsal etkinlikler içinde en kamusal olanıdır. Toplumun yaşadığı mekanın dönüşümüne tepkisi, yorumu, eleştirisi önemlidir. Bununla birlikte, onların yaşadığı mekanları ve kentleri tasarlayan mimar ve kent plancıların bakış açılarıyla kıyaslanması da tezin bir başka amacıdır. Tasarımcıların mesleki anlamda kentin dönüşümü üzerine getirdikleri söylemler ile sivil fikirlerin çakıştırılması mühim bir tartışmadır. Bunların yanında, Cumhuriyet dönemi ideolojisinin büyük hayallerle gerçekleştirmeye çalıştığı yeni kent algısının kentli üzerinde ne kadar oluşabildiğini sorgulamak, tezin amaçları arasındadır.

1.2 Tezin Kapsamı ve yöntem

Bu tez çalışmasında, mizah dergilerinden veri toplayıp değerlendirmesi yapılırken, belirli bir zamansal aralıkta çalışılmaya özen gösterilmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan yenileşme çabalarının mimari ve kentsel ayağı yani imar projelerinin kent hayatında hissedilmeye başladığı dönem 1930'lardır. İmar çalışmalarının başlamasına paralel olarak, mizah dergileri de bu konular üzerine yazıp çizmeye başlamışlardır.

Dergiler, malzemesini genellikle günlük yaşamdan, kamudan aldığı için –üreticisinin bakış açısından da olsa- parçası olduğu toplum hayatı hakkında birçok fikir verme gücüne haizdir. Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'de yayınlanan mizah dergilerine genel bir bakış atıldığında, dergi içeriklerini en çok yeni kurulmuş Cumhuriyet'in Türk toplumundaki yansımaları oluşturmaktadır. Mizahçılar, yeni kurulmuş olan ülkenin ve sistemin büyük birer destekçileri olduklarını gösterir nitelikte metinler/ karikatürler üretmişlerdir. Bunun yanında batılılaşma çabaları sonucunda getirilen reformlar ve zaruri değişen hayatlar üzerinden de farklı

eleştiriler dergilerde yerini bulmuştur. Mizah dergilerinin genel materyali olan toplumsal yaşamın kendini gösterdiği platformun kent olduğu düşünülürse, o dönemde kentle ve kentlerin yeniden imar edilmesiyle ilgili neden çok sayıda karikatürün üretildiği anlaşılmış olur.

1930’lardan 1940’ların başlarına kadar yayınlanan mizah dergileri içerisinde arşivlerde en çok içeriğe ulaşılanlar Akbaba ve Karikatür dergileridir. Diğerleri gibi bu dergilerin de İstanbul merkezli olması, kentle ilgili içeriğin genellikle İstanbul’daki gelişmelerden ortaya çıkmasına neden olmuştur. Fakat az sayıda da olsa diğer kentlerle ilgili malzeme bulunması, çalışmayı İstanbul özelinde sınırlamak yerine Yeni Cumhuriyet Kenti kavramı üzerinden tüm Türkiye’deki kentleşme faaliyetlerini değerlendirmeye yöneltmiştir. Bununla birlikte, tezin içeriği oluşturulurken arşiv taraması yapılan mizah dergilerindeki malzemeler yalnızca karikatür ile sınırlı tutulmamış, o dönem mizahında epey popüler olan mizah metinlerinden de veri toplanmıştır.

Zamansal aralık olarak 1930’lardan 1940’ların başına kadar olan sürecin seçilmesi de, mizah dergilerinin sonraki yıllarda ele aldığı konuların değişmesinden dolayıdır. 1940’tan itibaren Avrupa ve dünyada başlayan milliyetçilik söylemleri, sürecin 2. Dünya savaşına kadar varması gibi meseleler yüzünden, mizah dergileri kent ve mimarlık üzerine içerik üretimini azaltmışlardır. Bu da tezin araştırma kapsamını kentsel dönüşümün etkilerinin en yoğun yaşandığı bu 10 senelik dilimle sınırlı tutulmasına neden olmuştur.

Günümüzde popüler kültürün bir nesnesi olarak addedilebilecek mizah dergileri, daha önce de bahsedildiği gibi cumhuriyetin ilk yıllarında da kamusal durumun temsilcisi niteliğindeydiler. Kenti ve mimarlığı hedef alan karikatürler her daim üretilmişlerdir. Fakat bu anlamda iki disiplinin kesiştiği noktaları ele alan akademik çalışma çok azdır. 2004 yılında, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana bilim dalı, Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı kapsamında, Yaprak Tütün tarafından yazılan “KENTSEL MODERNLEŞMEYE MİZAHİ YAKLAŞIMLAR” adlı yüksek lisans tezi ve 2012 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Bölümü Bina Bilgisi Anabilim Dalı kapsamında, Deniz Dokgöz tarafından yazılan “KARİKATÜRÜN HEDEF NESNESİ OLARAK MODERN MİMARLIĞIN “KÜBİK EV” ÜZERİNDEN ELEŞTİRİSİ” adlı doktora tezi dışında bu anlamda yazılmış tez mevcut değildir. “KENTSEL

MODERNLEŞMEYE MİZAHİ YAKLAŞIMLAR” adlı yüksek lisans tezi, geç Osmanlı dönemi mizah dergiciliğinin kentle ilgili karikatürlerini çalışan, derleme niteliğinde bir tezdır. “KARİKATÜRÜN HEDEF NESNESİ OLARAK MODERN MİMARLIĞIN “KÜBİK EV” ÜZERİNDEN ELEŞTİRİSİ” adlı doktora tezi ise, bu çalışmaya paralel olarak odağına Erken Cumhuriyet Dönemi’ni almıştır. O dönem mizah dergilerinde yayınlanan karikatürlerdeki “Kübik Ev” kavramı üzerine yoğunlaşarak, modern mimarlığın biçimsel dilinin mizah dergilerinde nasıl yorumlandığını deşifre etmeye çalışmıştır.

Bu çalışma ise, mizah dergilerinde kentin dönüşüm sürecinin nasıl algılandığını bütün yönleriyle tartışmaya açıp, iktidarın kurguladığı kent prototipiyle ve mimar/plancıların yaklaşımlarıyla nasıl farklar barındırdığını ortaya çıkarmak amacındadır.

Taranan mizah dergilerinden toplanan karikatür ve metinlerin değerlendirilmesi, o dönemi analitik bir şekilde anlatabilmek için ele aldıkları temalara göre gruplandırılarak yapılmıştır. Kent ve kent hayatı mimarlık algısını da kapsayacak şekilde bir bütün olarak el alınmış, oluşturulan bütüncül kent panoraması aracılığıyla karikatüristlerin gözünden kentin geçirdiği dönüşümün altbaşlıklarla deşifre edilmeye çalışılmıştır. Bir konu üzerine eleştiri getirmek ya da bir tespit yapılmak üzere çizilen karikatürlerin bazıları birden çok meseleyi ele aldıkları için, tek alt başlıkta değerlendirilmemiş, fikri destekleyecek şekilde iki kez kategorize edilmişlerdir.

Bunun için, taranan karikatürlerden çıkarılan kavramlar, öncelikle dikey olarak ele alınmış, karikatüristlerin mevcut (eski) kent, halihazırda dönüşümü yaşayan kent ve idealize ettikleri kent üzerine söylemleri tespit edilmiştir. **(Çizelge 1.1)** Bu söylemler yalnızca bağımsız kavramlar olarak nitelendirilmiş, bu aşamada herhangi bir yargıya varmaksızın gruplandırılmışlardır.

Elde edilen kavramlar, süreç bağlamından kopararak, yatay düzlemde kentin bütünde dönüşen algısını oluşturan alt başlıklar oluşturulacak şekilde tekrar gruplandırılmıştır. Bu sayede, 10 yıllık kentin geçirdiği dönüşüm, daha somut bir şekilde okunabilmiştir. **(Çizelge 1.2)**

MEVCUT KENT	DÖNÜŞEN KENT	İDEAL KENT
Çarpık Köhne Ucuz Pis Bakımsız Gürültülü Sağlıksız Değerli (Asar-ı Atike)	İnşaat Yükselme Mülkiyet Sürecin Uzaması Kübik Sıkışık (Yoğun) Gürültülü Sürekli Gösteriş Kentın Zonlanması	Yüksek Fütüristik Modern Geometrik Planlı Yeşil (Doğal) Seyrek İşlevsel

Çizelge 1.1: Elde edilen kavramların dikey kategorizasyonu.

	MİZAH DERGİLERİNDE KENT
BİÇİMSEL DÖNÜŞÜM	Kübik, Modern, Köhne, Güzel, Çirkin, Bakımsız...
HACİMSEL DÖNÜŞÜM	Çarpık, Yüksek, Fütüristik, Geometrik, Sıkışık, Seyrek, Planlı...
ZAMANSAL DÖNÜŞÜM	Sürekli, Trafik, İmar sürecinin uzaması...
TARİHSEL DÖNÜŞÜM	Koruma, Yıkım, Değerli, Asar-ı Atike, Milliyet...
İŞLEVSEL DÖNÜŞÜM	Sosyal donatı, Kişisel beklentiler, Yeşil...
SINIFSAK DÖNÜŞÜM	Mülkiyet, Gösteriş, Kentin zonlanması, Nesil/sınıf farkları...

Şekil 1.2: Elde edilen kavramların yatay kategorizasyonu.

2. YENİ CUMHURİYET KENTİ

Osmanlı Devleti'nin çökmesi ve Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra ilan edilen Cumhuriyet, ülkenin kaderini kökten değiştirmiştir. Genç Cumhuriyet, yüzyıllar boyunca İslami paradigmalar aracılığıyla yönetilmiş ve o şekilde toplumsallaşmış bir coğrafyada; batıya entegre olmak, halihazırda gerisinde kalınmış çağın gerekliliklerine uygun toplum hayatını Türkiye topraklarında var etmek amacıyla büyük değişiklikler gerçekleştirmiştir.

Geç Osmanlı Dönemi'nden itibaren başlayan batılılaşma çabaları, önceleri, Osmanlı elitinin iktidarını koruyabilmek için getirdiği naif yeniliklerdi denilebilir. Ayakta kalabilmesi için iktisadi anlamda batıya entegre olması elzem olan Osmanlı Devleti, ekonominin yanı sıra, sosyal ve kültürel olarak da modernleşebilmek için toplumsal hayata belirli kurallar getirmiştir. Tanzimat Fermanı bu anlamda önemlidir. Dünya üzerinde oluşmakta olan yeni uluslar arası sistemde kendine yer edinmek isteyen Osmanlı, son dönemlerinde geleneksel olanın içeriden, modern olanın ise dışarıdan baskısıyla kendini güncellemek zorunda kalmıştır. Bunun için yayınlanan Tanzimat Fermanının, ıslahat çabalarının uzun vadeli bir toplumu modernleştirme stratejisine göre şekillenememesi, daha çok o günün siyasi olaylarına göre belirlenmesi normaldir denebilir. (Jung, Piccoli, 2001) “Savunmacı modernleşme” (Wehler, 1989) olarak adlandırılan bu gelişmeler, siyasi olarak devletin yönetimine ilişkin, ekonomik ilişkilere ve toplumsal hayata yönelik çok da güçlü arka planı olmayan bir takım kurallar silsilesi olarak tarihte yerini almıştır.

Osmanlı'nın yıkılmasıyla birlikte değişen iktidar rolünü sahiplenenler, başta Mustafa Kemal olmak üzere yeni Cumhuriyet'le birlikte modernleşme hareketlerine hız vermişlerdir. Bu durumun meşrulaştığı zemin ise, Osmanlı'daki gibi dini bir altyapı üzerinden değil, Türk milliyetçiliğinin vurgulanması ve bağlayıcı olması üzerinden olmuştur. Türk milliyetçiliğinin yükselişi, 19. yüzyılın tarihsel, ırksal ve dilbilimsel düşünüş biçiminin uluslar arası entelektüel ikliminde gerçekleşmiştir. ((Jung, Piccoli, 2001) Henüz toplumun büyük bölümünün beklentilerinin ne olduğu hesaplanmadan, modernleşme hareketinin ilk ve en güçlü girişimi olan Cumhuriyet 29 Ekim 1923'te

ilan edildi. Daha sonraki süreçte de, öncelikli olarak siyasi yenilikler getirildi ve Osmanlı'dan kalan alışkanlıklar tümünden terk edilmeye çalışıldı. Halifeliğin kaldırılması, dini mahkeme ve okulların kapatılması gibi kilit kararlar bir bir uygulanmaya başlandı. Daha sonra gerçekleştirilen reformlar, toplumun sosyal yaşantısına yönelikler gibi görünse de, dolaylı yoldan büyük bir siyasi niyetin sonuçları olmuşlardır. Şapka kanunu, soyadı kanunu, harf devrimi, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi gibi yenilikler, toplumsal ve kültürel hayatı doğrudan dönüştürecek olan, fakat temelde Osmanlı'nın yenilenme hareketlerinde olduğu gibi, kendi iktidarını ve elitini korumaya yönelik girişimler olagelmıştır. Osmanlı devleti ve onun toplumu birden ortadan kaybolmadığı gibi, modern Türkiye de Mustafa Kemal'in bir icadı olmanın çok ötesindedir. (Dumont, 1983)

Milliyetçilik tabanlı bu yeni ulus-devlet kavramı, kendi söylemi içerisinde de çelişmiştir. Görünüşte batı dünyasının ve emperyalist güçlerin yadsınmasını savunurken, Batı'nın sosyoekonomik kalkınma modelini başarıyla tekrarlamayı da amaçlıyor olması bunun göstergesidir. (Gülalp,1998) Bu çelişkinin yanında, Avrupa merkezli yaklaşıma göre, rasyonel ve modernliğe yatkın olan yalnızca Batı'nın kendisiydi, buna karşılık Üçüncü Dünya maneviyata dönük, geleneklere bağlı ve durgunluk içerisindeydi. (Amin S. 1989) Bu durum, modern Türkiye hayalinin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini savlamaktadır. Yapılan modern reformların çoğu bir şekilde toplumsal hayay aradaki büyük uçurumdan dolayı, yerleşmesi ve kalıcı olabilmesi oldukça zor olmuştur.

Yeni Cumhuriyet'in reformları, ülkeyi modernleştirme çabaları içerisinde en tartışmalı olanlarından biri de, kentlerin batı normlarına göre yeniden üretilmesi girişimleridir. Bunun en belirgin örneği, yeni başkent olan Ankara'nın, tamamen modern bir yaklaşımla tasarlanmasına yönelik çabalardır. Yurtdışından davet edilen mimar ve şehircilerin ülkeye davet edilerek, kent planlamaları ve büyük ölçekli kamu yapılarını tasarlamaları istenirken, Cumhuriyet'in barındırdığı ideolojik altyapıyla örtüşecek biçimde, modernist bakış açılarıyla iş üretmeleri bekleniyordu. Geçmişteki bağlarından kurtulmuş ve çağa ayak uyduracak bir toplumun kentleri ve mimarisi de, buna uygun olarak, rasyonel, pozitivist ve çağdaş olmalıydı.

2.1 Yeni Cumhuriyet'in İmar Politikaları ve Kentin Temsil Ettikleri

Batıda modern mimarlığın kendini göstermesi birden olmamıştır. Sanayi devrimiyle birlikte, uzunca bir sürecin sonunda modernist tutum başka disiplinlerde ortaya çıkmış, mimarlık ve kent planlamaya sonradan entegre olmuştur. Batı dışındaki ülkelerde modern mimarlıktan bahsederken altı çizilmesi gereken nokta, bu mimarlığın söz konusu ülkelere, Batı modernizminin içinde olduğu tarihsel koşullardan, özellikle de sanayi kenti, kapitalist üretim ve kişiselliği gelişmiş özerk bir burjuva sınıfından yoksun olarak girdiğidir. Dolayısıyla böyle eksiklerle gelen bir modern mimarlık, Batı'daki gibi derin tarihsel, toplumsal ve teknolojik dönüşümler bağlamında mimarlık disiplininin köklü bir biçimde yeniden sorgulanmasından kaynaklanmıyordu. (Bozdoğan, 1998) Sadece mimarlık alanında olmayan bu altyapısız modernleşme durumu, kendini biçimsel olarak en çok kentlerin oluşumunda göstermiştir.

Kent planlama ya da şehircilik, modern öncesi dönemde karşılığı olan bir disiplin değildir. Bazı savlara göre, sanayi ile birlikte büyüyen kentlerin organizasyonu ve mülkiyet ilişkilerinin düzenlenebilmesi için ortaya çıkmıştır. Fakat Habermas'a göre, kent planlama, bireysel alandan farklılaşmış bir kamusal alanın oluşmasıyla ilişkisi de vardır. (Habermas, 1991) Bunların yanında, mimari ürünleri dolayısı ile toplumu örgütleme biçimi olarak kent planlama, başlarda çok kez ütölist projelerle kendini var etmiştir. "Güzel kent", "Bahçe Kent", "Pratik Kent", "Etkin Kent" gibi, kimi uygulamaya yönelik, kimi ütopya olan çok sayıda bütöncöl kent projesi, şehircilik disiplininin mimarlıktan bağımsız olarak kendini var etmesini sağlamış oldu. Fakat modernizmin kent planlama anlayışı en gelişmiş ifadesini CIAM'ın 1933'te yayınladığı Atina anlaşmasıyla bulmuştur. (Benevelo, 1971)

Modern kent planlamanın Türkiye'de kendini var etmesi 4 aşamada okunabilir. İlhan Tekeli, bu süreçleri 19. yy'ın ikinci yarısından Cumhuriyet'e kadar geçen süre, Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1950'lerin ikinci yarısına kadar geçen süre, 1950'lerin ikinci yarısından 1980'lerin başına kadar geçen süre ve 1980'ler olarak sıralamıştır. (Tekeli, 1998)

Osmanlı dönemindeki şehircilik anlayışı, kent planlamadan ziyade, kente dair yasalar ve yönetmelikler üzerinden gelişmiştir. Değişen ekonomik ilişkiler ve teknolojinin kent hayatında yavaş yavaş kendini göstermesi, doğal bir dönüşüme yol açmıştır

fakat kent planlama açısından yapılan müdahaleler yalnızca lokal anlamda olabilmıştır. Yangın yerlerinin yeniden tasarlanması buna örnek verilebilir. Geliştirilen imar mevzuatı, yeni kent içi ulaşım biçiminin düzenlenmesine olanak verecek şekilde yolların genişletilmesi, yeni alanların nasıl yerleşmeye açılacağı, yangın tehlikesinin nasıl önleneceğine dair başlıklara çözüm getirmeye çalışmıştır. Fakat zayıf da olsa bu gelişmeler, o dönem de Osmanlı toplumunda özel ve kamusal alan bilgisinin yavaş yavaş oluşmaya başlamasını sağlamıştır.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kentin imarına ilişkin gelişmeler çok daha köklü olmuştur. Osmanlı'daki gibi batılılaşma çabalarından ziyade, batıya tam bir yönelme durumu mevcuttur. "Batı'ya rağmen batılılaşma" ifadesi, o dönemki politikaların bir özeti mahiyetinde olmuştur. Yıkılın bir devlet sonrasında oluşturulmaya çalışılan ulus-devlet bilinci, milliyetçi bir arka plana dayalıdır ve mekânsal veriler bu anlamda bütünleyici bir araç olarak büyük iş görecektir. Siyasal olarak kurulmuş olsa da, ulus-devlet bilincinin topluma empoze edilmesinde kentin büyük işlevi vardır. Bu anlamda geliştirilen mekânsal stratejilerin en önemlisi başkent in ülkenin ortasında bulunan Ankara olmasına karar verilmesidir. Anadolu'nun ortasında, yozlaştırıcı etkilerin uzağında, Ankara'da "gerçekten" aydınlanmış bir ulus devlet yaratılacaktır. (Tankut, 1990)

Kentlerin planlanmasında ve geliştirilecek mimari stratejilerde modern bilincin kullanılması, yalnızca Türkiye Cumhuriyeti'ne özgü bir şey değildir. Modern formlar, İtalya'daki faşizm ve Sovyetler Birliği'ndeki Stalinizmden, Tel Aviv'in inşası sırasında manda konumunda olan Filistin'deki Siyonizme kadar çeşitli devrimci rejimler ya da siyasi sistemler tarafından kullanılıyordu.(Bozdoğan, 2001) Kemalizm'in de bu şekilde hareket etmesi bu çerçevede mantıklıdır. Modern mimarlığın ve kent planlamanın temel argümanları olan, yalınlık, işlevsellik, yenilik, rasyonellik gibi kavramların görselleştirilmesi oluşturulacak ulus-devlet bilincine büyük katkılar yapacaktı. Bu ideolojik çabaların yanında, o dönem modernizmin kabullenilmesinde pragmatist nedenler de mevcuttu. Yıllarca süren savaşlar sonunda geleneksel taş, mermer ve çini işleme zanaatlarında vasıflı iş gücü azalmıştı. Bu da Cumhuriyet'in inşa programına ciddi kısıtlamalar getiriyordu. Modern formların süssüz basitliği, ekonomik olması, bu tercihlerde önemli bir etken olmuştur.

O dönem yayınlanan Le Turkuie Kemaliste dergisi, Kemalist ideolojinin argümanlarını bol görsel eşliğine topluma tanıtması açısından önemlidir. Yapılan

reformların neden gerekli olduğu, eski ve yeni olanın karşılaştırmalarıyla sık sık vurgulanmıştır. Yalnızca kentsel ve mimari araçlarla değil, sosyal hayatın hemen her parametresinde yeni olana övgüler yapılarak eskinin dışlanmasına yönelik izlenen politika, bu dergiyle topluma yayılmaya çalışılmıştır. Örneğin, Ankara’nın sıfırdan yaratılan modern bir kent olması üzerine kullanılan görseller, İstanbul’un eski ve köhne olmasıyla karşılaştırılarak sıklıkla yüceltilmiştir. Modern formların saflığı, basitliği ve rasyonelliği, geçmişin abartılı, süslü ve dolayısıyla aristokratik formlarıyla karşı karşıya konuyordu.

Modernleşme projesinin kent planlama anlamında Ankara’nın planlamasına ilişkin girişimleri başı çekmiştir. Cumhuriyet’in hemen sonrasında Birinci Ulusal Mimarlık akımı doğrultusunda yapılan uygulamaların durdurulması ve 1928’de açılan yarışmayı Herman Jansen’in kazanması, girişimleri bilinçli bir kanala akıtmıştır. Bu yarışma sonucunda Cumhuriyet’in benimsediği kentsel imaj, düşük yoğunluklu bahçeli evlerden oluşan bir kent dokusu olmuştur. Temelde, Batıdaki sanayi kentleşmesine tepki olarak doğan “Bahçe Kent” topyasının Türkiye’ye yansıması gibi duran bu bakış açısı, ülkede sanayileşmiş bir kent mevcut olmadığından biraz arka plansız gibi gözükse de, İstanbul’un modern kesimindeki yaşantıya bir tepki, özünde olması gerekenin toprakla ilişki olması gerektiğini vurgulama çabasıdır denebilir.

nce Ankara’da denenen kent planlaması, 1930’larda ıkarılan Belediye, Umumi Hıfzısıhha, Yapı ve Yollar kanunlarıyla, tüm kentler için zorunlu hale getirilerek kurumsallaştırılmıştır. Yeni dönemde “güzel kent” anlayışının Türkiye’de yayılmaya başlamasının sonucu olarak planlama harita mühendislerince değil, mimarlarca yapılması gereken bir iş olarak görülmeye başlanmıştır. Artık kentin parçalarının planlanmasıyla yetinilmemekte, kentin tamamı planlanmaktadır. Bu planlama genellikle geçmişte var olan kent dokularına saygılı olmayan modernist bir planlamadır. (Tekeli, 1998) Yeni kesimlerde bahçeli evler düzeni önermektedir. Belediyenin mali glerinin sınırlılığı yüzünden, bunun uygulanabildiği kesimler genellikle yeni mahalleler olmuştur. Tarihi kesimlere uygulanamadığı için de, bu planlamanın tahrip edici yüzü pratikte etkili olmamıştır. Bu anlamda modernleşme projesinin destekleyek kesimlerden de eleştiriler getirilmiştir. Bu da, bu projenin içeriğini geliştirmeye yönelik çabalar olarak yorumlanabilir.

Bunların yanında, imar politikalarının yeni ideolojinin iddia ettiği eşitlikçi ekonomik düzeni de örselemesine yönelik eleştiriler mevcuttur. Kentsel arsa rantlarını denetim altına almadan modernleşme projesini uygulamaya çalışmanın bir sonucu olarak, yeni Cumhuriyet’in Halkçılık ilkesi olarak belirlediği ekonomik özdeşlik durumu, imar politikaları açısından amacına tam olarak ulaşamamıştır.

2.2 Arkitekt Dergisi’nde Yeni Cumhuriyet Kenti

Cumhuriyet’in ideolojik olarak kenti bir modernleşme simgesi gibi görmesi ve buna dönük çalışmalar yapması, kentlerin ve kamu yapılarının bu argümanla tasarlanmasına ön ayak olması, dönem mimarlarının da üzerine çok durduğu ve fikir ürettiği bir durum olmuştur. Arkitekt dergisi, o dönemde mimarlık tartışmalarının yapılmasına, mimarların birbirleriyle iletişim halinde olmasına duyulan ihtiyaçla kurulmuştur. (Ançel, 2008) 1931 yılında Zeki Sayar tarafından “MİMAR” adıyla kurulan dergi harf inkılabından sonra “ARKİTEKT” olarak uzun yıllar yayın hayatına devam etmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde hız kazanan kentleşme çalışmaları sırasında, yeni oluşmaya başlayan Türk mimarlık camiasının kendini ifade etme platformu olan bu derginin önemi büyüktür. Henüz kuramsal altyapısı oluşmamış, sadece yurtdışındaki bazı kaynakların Türkçeye çevrilmesiyle yazınsal anlamda var olabilen bir altyapı mevcutken, yerli mimarların üretimlerini ve söylemlerini yayınlatabildikleri tek ortam Arkitekt dergisi olmuştur. Dergi o dönemlerde Türkiye’de entelektüel ortamı yansıtan neredeyse tek yayın olmasından dolayı da oldukça önemlidir. (Özdel, Çaylan, 2001) Yurtdışında yazılmış makalelerin çevirilerinin yayınlanması ve tanıtılan yapılar aracılığı ile mimarlığa yeni giren bilgilerden bahsedilmesi, derginin eğitim için oynadığı rolü de açıkça göstermektedir. (Batur, 1985)

2000 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim dalında Prof. Dr. Ferhan YÜREKLİ danışmanlığında Cüneyt BÜKÜLMEZ tarafından yazılan “1930’larda Arkitekt Dergisi’nde Mimari Metinler” başlıklı yüksek lisans tezi, 10 yıllık süreçte dergide yayınlanan metinleri ele almıştır. Mimarların o dönem değişen konjonktür içinde ne konumda olduklarını, meseleye bakış açılarını 35 adet makale üzerinden ele alan bu çalışmada, metinler “Batı Medeniyeti Etkisi Altında Gelişen Tartışmalar” ve “Yerli ve Milli Bir Mimari Oluşturma Tartışmaları” olarak iki genel yaklaşımda oldukları sonucu çıkmıştır. (Bükülmez, 2000) Bunların yanında, dönem

şehirciliği ve mimarlığı üzerine metinlerin barındırdığı çelişkilere de vurgu yapılmıştır. Bunların temelini oluşturan da modernist bakış açısı için gerekli altyapının Türkiye’de mevcut olmamasına rağmen, modern mimari üretme çabaları olarak gösterilebilir.

Bu çalışmanın yanında, Bülent Tanju editörlüğünde derlenen “Tereddüd ve Tekerrür: Mimarlık ve Kent Üzerine Metinler” adlı kitapta da, Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemi mimarlık camiasında üretilen metinlerin analizi yapılmıştır. Kitaba adını veren, aynılığın tekrarı olarak çevrilebilecek “Tereddüd ve Tekerrür” kavramları, Türk mimarlığının uzun yıllar benzer tartışmalarla tekrar tekrar karşılaştığını anlatır. Modern mimarlık tartışmalarının ülke bağlamında tartışılmaya başladığı ilk günden itibaren süregelen bu tartışmalar, özünde modern mimarlığın aslında bir türlü kabullenilememiş olması ve her defasında başa dönen bir kararsızlık anını doğurduğunu savlar.

“...Duraksamanın tekrarı, sadece gelenekselcilikten değil, sayısız farklı bütünsellik anlatılarını ve giderek bu metnin hiç değişme şansı olmayacak olan, duraksamayı bir değer potansiyeli olarak olumlayan modernist anlatıları ortaya çıkaracaktır; duraksama nem niteliksel hem de niceliksel olarak farklılığın çokluğu ile sonuçlanacaktır. Oysa bu kültürel coğrafyadaki mimarlık metinleri dizisi farklı duraksar; tereddüd eder, sadece geri dönmek için duraksar. Her duraksama süresi, kararsızlık krizinin yok olacağı başlangıca, merkeze dönmek için bir hareket fırsatı olarak kavranır. Kaçınılmaz olarak, duraksamanın tekrarıyla ortaya çıkan, çıkabilecek olan niteliksel ve niceliksel farklılıklar çokluğunu bu dizi üretemez, üretmek de istemez...” (Tanju, 2007)

1873 ve 1960 yılları arasında Arkitekt Dergisi dışında yayınlanmış metinleri de inceleyen bu kitapta, duraksama ve tekrar tavrı, bir hastalık olarak tabir edilmiştir. Normal şartlarda oldukça doğurgan olabilecek bu durum, Türkiye’de böyle olamamış, tam tersi kısıtlı bir alan ve tartışma tariflediği için yerinde saymaktan öteye gidememiştir. Kitapta yer alan bu çalışmanın kapsamına denk gelen süreçte Arkitekt Dergisi’nde yayınlanmış metinlerin hepsi, geleneksel ve modern mimarlık tartışmasına yeni şeyler söylemek üzere kaleme alınmış, fakat temelde bir sonuçsuz bir tartışmanın başka bir halkası olmuşlardır.

Yeni bir mimarlık ortamının oluşmaya başladığı o dönemde, imar kanunlarıyla ilgili yapılan çalışmalara paralel olarak bu konularda da Arkitekt dergisinde pek çok yazı yayınlanmıştır. Theodor Fischer, Martin Wagner gibi yabancı mimarların şehircilik pratiği üzerine yazdıkları makalelerin, verdikleri konferansların yayınlanmasının yanında, Türk mimarlar da Cumhuriyet kentlerinin nasıl tasarlanması, yenilenmesi gerektiğine ilişkin pek çok yazı kaleme almışlardır. İlk sayıdan itibaren, belki de en çok tartışılan konu olan Milli Mimari meselesiyle ilgili kaygılar, kentlerin imarından bahsedilen metinlerde de kendini göstermektedir.

Derginin ilk yıllarında kent planlarına ilişkin yazılara daha sık rastlanır. Halihazırda imar çalışmaları sürerken, bunlara yönelik eleştiriler ve çözüm önerileri, Türk mimarların bu konuya verdikleri önemi göstermektedir. Derginin yayınlanan ilk sayısındaki ilk makale, Sedad Hakkı Eldem tarafından kaleme alınmış olan “İstanbul ve Şehircilik” isimli metindir. (Eldem, 1931) Özetle, İstanbul’da gerçekleşen imar faaliyetleri ile ilgili bir eleştiri yazısıdır. Yerelliğin önemine vurgu yapan Eldem, kentin planını burayı hiç tanımayan yabancılar değil Türk mimarların yapması gerektiğinden bahsetmektedir. Asrileşmenin batıyı taklit etmek değil, çağdaş hayatın gerekliliklerini kendi geçmişimizle harmanlayarak yeniden tasarlamak olduğunu, İstanbul genelinde bir çok tarihi nitelikli yapının ya yıkıldığını ya da kaderine terk edildiğini, bunun önüne geçilmesi gerektiğini vurgular. Dergide yayınlanan ilk metinden itibaren kentleşmeyle ilgili yazılan yazılar bu eksenle ilerlemektedir.

İstanbul özelinden başlayarak, genel şehircilik anlayışımızla ilgili en çok metin üreten mimar Burhan Arif’tir. İlk şehirci Türk mimarı ünvanına sahip, yazılarında imzası Urbanist Mimar olarak görünen Burhan Arif, Türk kentlerindeki imar çalışmalarını yurtdışındaki örneklerle sık sık karşılaştırmalar yaparak eleştirir. Analitik bir şekilde kültür ve yaşayış farkından dolayı, Avrupa kentlerinin gelişim süreciyle Türk kentlerinin gelişim süreçlerinin farklı olduğundan bahsederek, aynı yaklaşımla yapılacak planlamaların yanlış olacağını söyler. (Arif, 1932) Mayıs 1931 yılında kaleme aldığı İstanbul’un imarı hakkında notlar adlı yazısında, İstanbul’un neden kıymetli olduğunu anlatarak, somut önerilerde bulunur. İmar meselesinde kentin her tarafına eşit muamele edilmesi gerektiğini, muhitler arasında bir önem sırası olmaması gerektiğini söyler. Bunun kontrol edilebilmesi için de; kentin eski ve nitelikli bir mahallesinin düzenlenerek numune olacak şekilde imar edilmesi ve başka yerlerdeki imar faaliyetlerinin bu bölge referans alınarak gerçekleştirilmesi

gibi ilginç bir öneride bulunur. Bu ve diğer metinlerinde, Burhan Arif kenti oluşturan elemanların önemine (Meydanlar, sokaklar, abideler, silüet gibi) sık sık vurgu yapar, ideal bir kent sokağı önerisi ve fiziksel verilerinden faydalanmak fikri de bu anlamda önemlidir.

“İstanbul’un planı” adlı metinde kent planlamasının, ancak o kenti çok iyi tanımakla başarılı bir şekilde yapılacağından ve bu yapılırken de -yabancı tasarımcılara atıf yaparak- başka ülkelerin şehirlerini tanımanın hiçbir işe yaramayacağını söyler. (Arif, 1933) Bir sonraki sayıda yayınladığı İstanbul’un planları adlı tek sayfalık yazısında ise biraz sert bir dille, yabancı mimarların itiraf diye nitelendirdiği sözlerine yer vererek, daha önceki yıllarda kentlerimizin gelişme sürecinden 4 tane prensip sıralayıp bunlardan faydalanarak kendi plancılık anlayışımızı oluşturmamız gerektiğini vurgular. (Arif, 1933) Ona göre, kendi şehirciliğimizin uygulanması en çok da, yabancılarca kıymeti bilinmeyecek tarihi eserlerimizin korunmasını sağlayacaktır.

Bu tavır, Zeki Sayar, Faruk Galip, Abidin Mortaş gibi mimarlar tarafından kaleme alınan başka metinlerde de açıkça görünmektedir. Genellikle kentin ruhunun yitmemesi için, en büyük ölçekten başlayarak yerelliğin göz ardı edilmemesi gerektiği, batının yapım tekniklerinden ve kendi yerelliklerini nasıl kurguladıkları fikrinden faydalanarak kentlerimizi inşa etmemiz gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Duygusal bir milliyetçilik tavrının da desteğiyle, bu niyet yıllarca kentleşme ve mimarlık söylem alanında yerini bulmuştur.

3. MİZAH DERGİLERİNDE YENİ CUMHURİYET KENTİ

3.1 Cumhuriyet Dönemi'nde Mizah Dergileri

Osmanlı'nın son dönemlerinde, özellikle 2. meşrutiyetin ilanı mizah dergilerinin sayılarında hızlı bir artış sağlamıştır. Hürriyet'in ilanıyla 2. Abdülhamit'in sansürü kalkınca oluşan serbestlik ortamında, düşüncelerin sansüre tabi olmadan özgürce yayınlanabilmesi hem yayıncıları hem de okurları bir gazete ve dergi bolluğu içine sürüklemişti. (Üyepazarcı, 2008) Fakat bu dergilerin çoğu kısa ömürlü olmuşlardır. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ve harf devrimi, dergilerin kapanması sonucunu doğurmuştur. Yoluna devam edebilen mizah dergilerinin yanında, harf devrimi, asıl olarak içeriğini yazının oluşturduğu gazetelerde radikal değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. 1928 yılındaki harf devrimiyle okuyucu kaybeden gazeteler, okurlarına çeşitli yenilikler sunmayı gerekli görürler ve Cemal Nadir'in Akşam gazetesinde çizmeye başlamasıyla, karikatür, yazıdan bağımsız bir iletişim aracı olarak gazetelerde yayınlanmaya başlar. (Balcıoğlu, 1973) Bu durum, erken cumhuriyet dönemi karikatürünü, Osmanlı döneminden farklı kılan en önemli unsurdur. (Çeviker, 2010)

Harf devriminin ardından dönemin karikatür stoğunu barındıran mizah dergileri

Karagöz (1908-1950), Akbaba (1922-1977), Köroğlu (1928-1935), Karikatür (1934-1948), Kambur Felek (1935), Şaka (1940-1946), Amcabey (1942-1944) ve Mizah (1946-51) olarak göze çarpmaktadır. (Dokgöz, 2012) Genç Cumhuriyet'in tek parti yönetimiyle idare ediliyor ve ülkeye her anlamda yenilik, batılılaşma, modernleşme faaliyetleri dayatıyor olması, mizah dergilerini de etkilemiştir. Genel olarak dergi içerikleri, cumhuriyet propagandası yapan karikatürlerden oluşmaktadır. Ülke idaresi üzerine muhalefet yapma fırsatı bulamayan mizah dergileri, eleştiri oklarını daha çok yerel yönetimleri üzerine çevirmiştir. Her fırsatta cumhuriyet'in doğal sonucu gibi sundukları yenilikçi olma durumu, kentlerin yeniden inşası meselelerindeki eleştirilerinde çelişkiler ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Hala Türkiye’de yayınlanan en uzun soluklu mizah dergisi olan Akbaba, bu konuda öne çıkmaktadır. Cumhuriyet’e muhalif bir tavır sergileyen Aydede dergisinin 1922 yılında kapanmasının ardından, onun devamı niteliğinde Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon tarafından yayınlanmaya başlanmıştır. Kurtuluş savaşı karşıtı içeriğiyle bilinen (Öngören, 1976) Aydede dergisinin yayıncıları savaşın kazanılmasıyla yurt dışına kaçmak zorunda kalan Refik Halid ve Rıfkı’dır. Dergi kadrosunda aralıklarla yer alan, yazı ve şiirleri yayınlanan Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi, yeni bir mizah dergisi çıkartmak için başvuruda bulunurlar ve Aydede’nin kapanmasından bir ay sonra hemen hemen aynı kadroyla Akbaba dergisi yayınlanmaya başlar. (Cantek, 2011) Dergi ilk kurulduğu günden itibaren Yusuf Ziya Ortaç’ın farklı dönemlerde hükümetlerle yakın ilişkiler kurmayı başararak çok uzun soluklu olabilmektedir. Dolayısıyla Akbaba mizah dergisi, Modernist- Kemalist düşünceyi benimseyen bir yayın çizgisi izlemeye başlamıştır. (Sipahioğlu, 1999)

Genellikle dergi içeriklerini, kent yaşamı, yerel yönetimler, kadın erkek ilişkileri, dünya olayları gibi temalar oluşturmaktadır. Fazla suya sabuna dokunmadan, naif bir muhalefet icra eden dergilerde, sık sık genç Cumhuriyet’i yücelten karikatürler ve yazılar da yayınlanmaktadır. Dönem karikatürcülerinin bu tutumu Ahmet Sipahioğlu tarafından şöyle açıklanmaktadır:

“Başlangıcından beri. Türk karikatürünün Batıdan farkı Batı karikatürünün özerk bir düşünce yapısıyla her zaman muhalefette olmasına karşın Türk karikatürünün, Osmanlı devleti yıkıldıktan sonra; bizzat Aydınlanmacı, Batılı ve Devrimci düşüncenin ülkede iktidar olması nedeniyle, bu muhalefet potansiyeli ve özerkliğini tümüyle yitirmesidir.” (Sipahioğlu, 1999)

Bu durumda, çağdaşlık iddiası taşıyan ve bunun için çabalayan bir iktidarı destekliyor olmak, çok da mantıksız görünmemektedir. Bu duruma siyasi iktidarın da, özellikle gerçekleştirilmek istenen modernleşme hareketleri, tasfiye edilmeye çalışılan eski hayat tarzı ve buna bağlı düşünsel doğmalar ve Doğu Anadolu’daki ayrılıkçı hareketler konusunda kendisini eleştiriden uzak tutmak istemesi de eklenmiştir. Sıklıkla gündemi meşgul eden bu konuların mizah dergilerinde işleniş biçimi de iktidarın eleştirilmesinden çok iktidarın olumlanması anlamı taşımıştır. (Dokgöz, 2012)

3.2 Mizah Dergileri'nde Yeni Cumhuriyet Kenti'nin Dönüşümü Üzerine Üretilen Söylemler

Dönem ideolojisinin tariflediği ve pratik olarak uygulamaya çalıştığı kent imajı, mizah dergilerinde çok farklı açılardan karşılığını bulmuş ve temsil edilmiştir. Kent hayatının bütün dinamiklerine sirayet etmiş olan modernleşme durumu, içeriği ne olursa olsun çizilen bütün karikatürlerde arka plan olarak resmedilen kent imajlarında okunabilmektedir. Bunun yanında, kenti oluşturan bütün elemanların (yapılar, yollar, meydanlar, topografya gibi) mevcut durumları ve dönüşümün gerçekleştiği esnadaki halleri arasındaki zıtlık, doğrudan görsel veriler kullanılmasa da, karikatürlerin alt metinlerinde en çok vurgulanan öge olmuştur.

Bu da, aslında kent imgesinin, dönem mizahının temel argümanı olan yeni ve eski arasındaki diyalektiği vurgulamak için kullanılan temel nesnelerden biri olduğunu göstermektedir.

Kentin bu değişimi, doğal olarak en çok fiziksel olarak karşılık bulmuş ve mizah dergilerine de bu şekilde yansımıştır. Ele aldıkları temanın ve eleştirdikleri durumun ölçeğine göre farklı da olsa, kentin çehresi ve dolayısıyla yaşantının dönüşmekte olması asıl mesele edilen şey gibi görünmektedir. Sadece kentin mevcut durumundan (eski kent) bahsedilen karikatürlerde de, -eleştirilen ne olursa olsun- eskiyi eski yapan farklılıklar üzerinden hareket edilmiştir.

Dönem boyunca üretilen karikatürlerden fiziksel dönüşümün yansımaları okunduğunda, çizerlerin konuyu ele alış biçimleri biçimsel, hacimsel ve zamansal olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Biçim algısındaki dönüşüm, kenti oluşturan yapılardaki değişikliğin kent arayüzünü görsel olarak nasıl temsil ettiğini ve karikatürcülerin bu temada ürettiği çalışmaları irdeleyecektir. Hacim algısındaki dönüşüm, kentin yatayda ve dikeyde geçirdiği evrimin karikatürcülerdeki yansımalarını araştıracaktır. Zaman algısı ise, kentlinin ve dolayısıyla çizerlerin, kentin dinamiklerinin değişmesiyle oluşan zamansal algı farklılığına dair ürettikleri söylemler üzerinde duracaktır.

Fiziksel çevrenin eski görünümünü yitirmesi, yeni bir çehre edinmesi, yaşam biçimlerinin değişmesine neden olmuş, bu da her kesimden insanın bu dönüşüm üzerine ürettiği fikirlerin çoğalmasını sağlamıştır. Kentin bu fiziksel dönüşümü, insanların kent algısında değişiklikler yaratmış, kentlinin sosyal anlamda da yeni

alışkanlık kazanmasına neden olmuştur. Kent insanı, dolayısı ile karikatüristler kentin geçirdiği bu dönüşüme kayıtsız kalamamış, temel bazı başlıklar altında söylem üretmişlerdir.

Kentin ve kentlinin sosyal boyuttaki dönüşümü ve karikatüristlerin bu konuya yaklaşımı, ele alınan konuların yoğunluğuna göre kategorize edilmiştir. Cumhuriyet kenti yaratma çabalarının temel sonucu olan eskinin yıkılıp yeni olanın inşa edilmesi bu anlamda başı çeken bahis olmuştur. Karikatüristler, tarihi eserlerin ve mimari ürünlerin yıkılmasına çok kez karşı çıkmış görünmektedirler. Fakat yayınlanan bazı karikatür ve metinler, aslında çok da tek taraflı olmadıklarını, yeni olanın inşa edilebilmesi için eskinin kayıtsız şartsız korunmasının bir engel olacağına dair fikirlerini ortaya koymaktadır. Koruma meselesinin yanında, dönem mizah dergilerinin en çok meşgul eden meselelerden biri de, yeni imar kanunlarının fiziksel sonuçlarının yanında işlevsel anlamda ortaya çıkaracağı problemler olmuştur. Kent yeniden üretilirken, kentte yaşayan farklı kesimlerden ve statülerden insanların işlevsel beklentilerine dair çok sayıda karikatür ve metin mevcuttur. Bunlarla birlikte, dönüşen kentin içinde yaşayan insanlar arasında bir ayırım sonucu doğurduğuna yönelik söylemler de epey fazladır. Kentin belirli bölgelerine yatırımlar yapılarak yenilenmesi fakat çeperde kalan alanlar üzerine çok çalışılmaması, bunun bir sonucu olarak mülkiyet anlamında bazı kesimlerin bu süreci bir çıkar aracı haline getirilmeleri karikatüristler tarafından sıklıkla eleştirilen konular olmuştur.

3.2.1 Biçim Algısının Dönüşümü

Karikatür görsel bir üretim alanıdır ve temsil aracı olarak biçimsel verileri kullanır. Dolayısıyla kentin dönüşümünün karikatürlerden okunması, en çok biçimsel değişiklikler üzerinden olabilmektedir.

Modernleşme sürecinin yarattığı biçimsel değişiklikler, makrodan mikro düzeye kadar hayatın her alanında kendini göstermiştir. Kent yaşamını da bir bütün olarak ele aldığımızda, karikatürcüler bu değişimi evlerin içinde, dış mekanlarda, panoramik kent görsellerinde sıkça işlemişler ve kimi zaman olumlayarak, kimi zaman da eleştirerek konuyu ele almışlardır.

Kentin dönüşümünün biçimsel çıktıları, karikatürler çizilirken kullanılan görsel malzemeler üzerinden okunmaya çalışılmıştır. İlk olarak, o dönemde hem günlük hayatta hem de mizah dergilerinde sıkça kullanılan kübik terimi ve onun nasıl

görselleştirildiği, hangi durumlarda kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Kübik terimi yapılan eleştirinin içeriğine göre, birbiriyle çelişen anlamlarda çok kez kullanılmıştır. Örneğin, mevcut kent dokusu hemen her karikatürde köhne, sağlam olmadıklarını vurgulayacak şekilde çizilirken, aynı eleştiri bir karikatürde kübik olarak resmedilmiş bir bina için de yapılmıştır. Bu durum, eski ve yeni arasındaki değişikliğin en çok da sağlamlık üzerinden eleştirildiğini göstermektedir. Neredeyse bütün karikatürlerde mevcut kent dokusu, eski, yıkılmaya yüz tutmuş, sağlam olmayan yapılar aracılığıyla görselleştirilmiştir ve eski olanın yenilenmesi gerektiğine dair söylemler üretilmiştir. Bu dönüşüm sürecinde yapıların karakteristiğinin yanı sıra, kent manzaralarından da örnekler mizah dergilerinde yer bulmuştur. Park, meydan, sokak gibi kamusal mekanlar çok kez arka fon olarak kullanılmış, iki tane karakterin diyaloglarıyla bu mekanların mevcut durumu ve değişimi üzerine eleştiriler getirilmiştir. Bu getirilen eleştirilerin çoğu, yapı bazında sağlamlık olarak ön plana çıkmaktayken, kenti başlı başına bir bütün olarak ele alan karikatürlerde güzellik ve çirkinlik ikiliği şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kullanılan terminoloji, karikatürcülerin kentin görselliğine ilişkin yüzeysel bir beğenme/beğenmeme tutumu içerisinde olduklarını gösterir niteliktedir. Bunlara ek olarak, bazı karikatürlerde kentin geçirdiği sürecin sonuçları yapılar aracılığıyla doğrudan resmedilmiş, eski ve yeninin uyumsuzluğu üzerinden mevcut karmaşık durum objektif olarak eleştirilmiştir. Kentin o dönemki biçimsel karakteristiği, bu birkaç karikatürde özet niteliğinde karşımıza çıkmaktadır.

3.2.1.1 Kübik Kavramı

Değişimin temel çıktısı olan, eski ve yeni arasındaki zıtlık, o dönem üretilen neredeyse bütün karikatürlerde belirli temsil biçimleriyle yer bulmuştur. Yeni ve modern olan kenti tasvir etmek için “kübik” olarak nitelendirilen, düz hatlara sahip, geometrik formlardan oluşan yapılar kullanılmıştır. Fakat bu nitelendirme, farklı dönemlerde anlam kaymaları yaşamıştır. Önceleri eski Türk sokakları ve mahallerinin yapılaşmalarının getirdiği çarpıklıklar kübiklik olarak vurgulanırken, daha sonraki tarihlere temellenen karikatürlerde yeni yapılan yüksek yapıların oluşturduğu doku kübiklik olarak vurgulanmıştır. (Dokgöz, 2012) Bu da, karikatürcülerin “Kübik” terimini geometrik bir ifade biçimi olarak algıladıklarının göstergesidir.

“Kübik” terimi, kimi karikatürlerde diagonal hatlara sahip, mevcut kent dokusu algısının bozulduğu ve yeni bir karaktere büründüğü durumlarda kullanılmıştır. Kübik teriminin karikatürlerde kullanımı, barındırdığı anlama göre kronolojik bir değişim göstermemiş, tam tersine, aynı yıl çizilen karikatürlerde bile başka anlamlarda kullanıldığı görüşmüştür. Mevcut kent dokusunu ele alan karikatürlerde, örneğin fırtınadan sonra eğrilmiş yapıların olduğu bir mahalle görseli, ya da depremde sallanan yapıların yamuk biçimler alması kübik olarak nitelendirilmiştir.

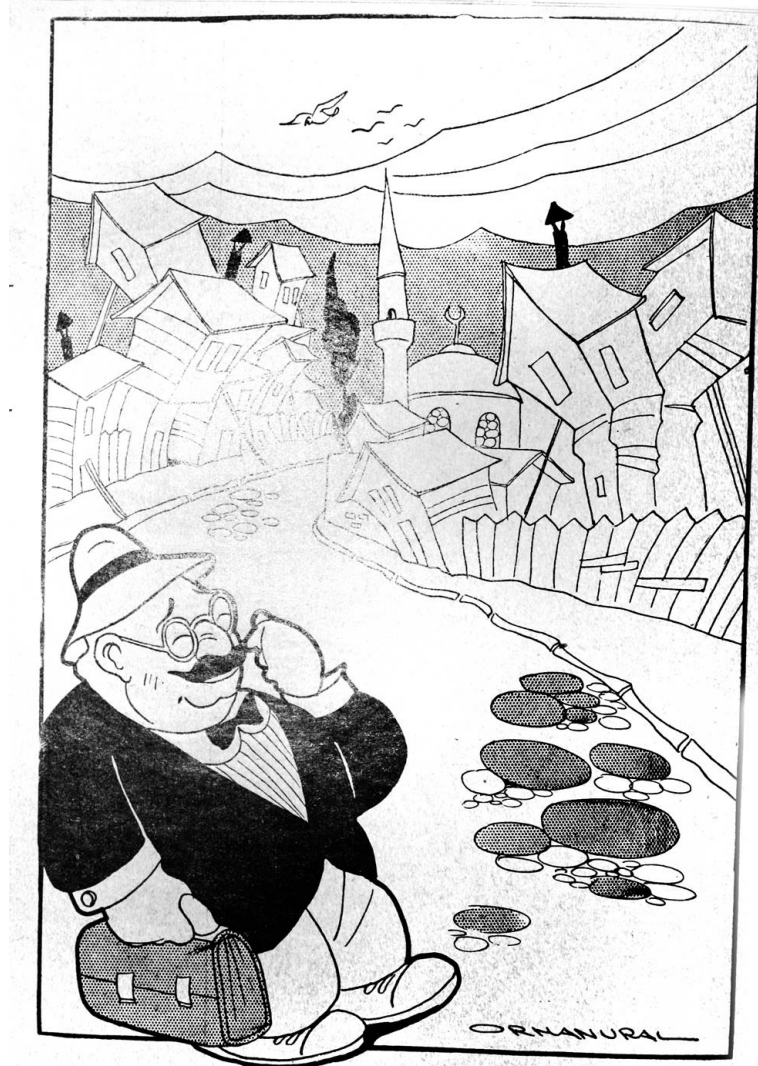

Şekil 3.1: Kübik biçimlenmeyi tasvir eden bir karikatür. (Ural, 1935)

*Fırtınadan sonra!..
Kübik Tabiat!..*

Şekil 3.2: Kübik biçimlenmeyi tasvir eden bir karikatür (Ural, 1936).

Ressam Şevket — Şu bizim kırk yıllık mahalleye bak. O da kübik olmuş!

Şekil 3.3: Kübik biçimlenmeyi tasvir eden bir karikatür (Ural, 1936).

O dönemde dünyada etkisini gösteren kübizm akımından dilimize geçen bu kelime, belli ki yine o dönem sıkça üretilen kübist tabloların biçimsel dilini kente entegre etmeye çalışmıştır. O dönem çizilmiş, doğrudan kenti ele almayan bir çok karikatürde, yine kübist tarzda yapılmış tablolar üzerinden eleştiri getirilmiş olması bunun göstergesidir.

**Kübik ressam — Sanatımı nasıl buldunuz, üstat?..
Seyirci — Henüz bulamadım, arıyorum, üstat!..**

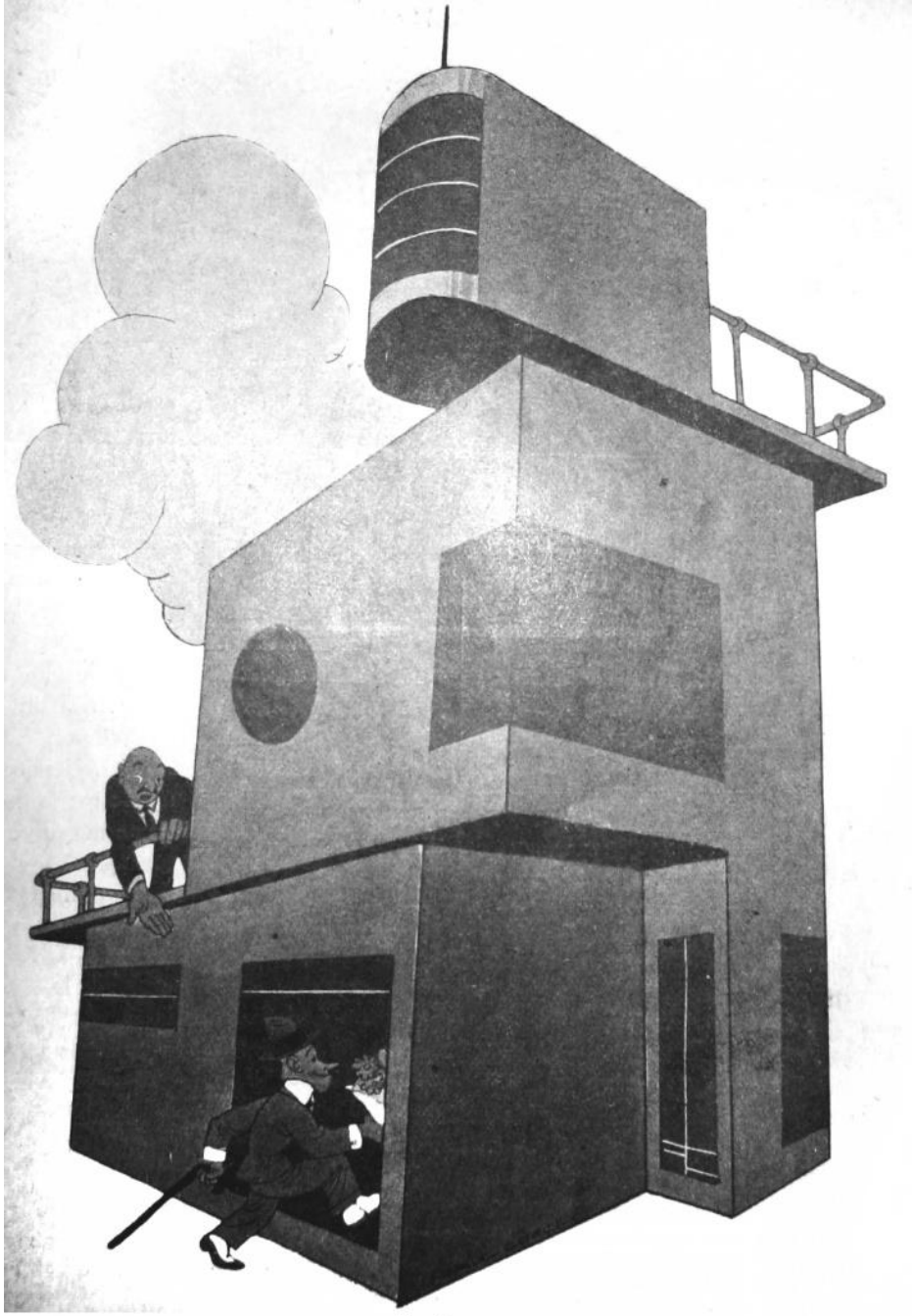
Şekil 3.4: Kübist sanatı eleştiren bir karikatür (Ramiz, 1936).

Kübik kelimesi, mevcut kent dokusunun çapraşıklığını tasvir etmek için kullanılmasının yanı sıra, modern yapıların eleştirildiği karikatürlerde de sıkça başvurulan bir terim olmuştur. Hem eskiyi hem de yeni olanı aynı kavramla anlatma çabası, aslında bu kelimenin karikatürün abartı sanatı olmasının sonucu olarak literatüre girdiğinin göstergesidir. Kent tasvir edilirken kullanılan biçimsel dil, eski ya da yeni olsun, geometrik bir takım verilerle görselleştirildikten sonra gerekli olan tanım boşluğunu o dönem “kübik” terimi doldurmuştur.

- Yahu ağacı neden kesiyorsun?
-Çok eski biçimde de, evin kübikliğini bozuyordu.

Şekil 3.5: Modern yapıları eleştiren bir karikatür (Rıza, 1937).

KÜBİK EVLER

-Hey... Yanlış giriyorsun yahu!... Orası kapı değil, pencere!....

Şekil 3.6: Modern yapıları eleştiren bir karikatür (Ramiz, 1936).

Kübik olarak tariflenen, yeni konut tipolojisinin eleştirildiği bir çok karikatür çizilmiştir. Bu karikatürlerde birer tekil yapı olarak gördüğümüz konut imgesi, kare, daire, silindir gibi geometrik biçimlerin bir araya gelmesiyle oluşmuş, getirilen eleştirilerde ise genellikle bu durumun kafa karışıklığı yarattığı öne sürülmüştür. Mevcut yapı tipolojisinde kapı, pencere, çatı gibi elemanlar biçimsel olarak kendini

belli ediyorken, kübik yapılarda bu verilerin okunamadığı varsayılarak, bu çatışmadan doğan karikatürler üretilmiştir.

İşlevsel karmaşıklığın eleştirildiği bu yeni kent elemanlarının çizildiği tüm karikatürlerde, kübik olarak tabir edilen bütün yapıların 3 kaçıslı perspektif yöntemi kullanılarak görselleştirilmesinin de etkisiyle, bu yapıların sağlamlığı dair bir eleştiri yapılmıyormuş gibi algılanmaktadır. Birden fazla geometrik hacmin biraraya gelmesiyle yekpare bir bütün izlenimi veren yapılar çoğunlukla biçimsel kurguları açısından eleştirilmiştir. Fakat, o dönemde karşımıza çıkan kimi karikatürlerde, kübik yapıların sağlamlığı üzerinden de söylem üretildiği görülmüştür. Bu da “kübik” teriminin kullanımının çok anlamlılığına bir işarettir. Zira yapıların sağlamlığının eleştirildiği bütün karikatürlerde, zaten çizilen yapılar biçimsel olarak okuyana zayıf durumda olduklarının ipucunu vermektedirler.

Şekil 3.7: Kübik yapıların sağlamlığını eleştiren bir karikatür (Rıza, 1937).

3.2.1.2 Yapısallığın Görsel Temsili

Dönem kentinin temsil edildiği karikatürlerde, biçimsel araçlar kullanılarak mevcut dokunun yapısal durumuna çokça eleştiri getirilmiştir. Eski olarak nitelendirilen kent parçaları ya da yapılar, genellikle ahşap malzemeden, eğrik duran ve iki katlı konut yapıları araçsallaştırılarak oluşturulmuştur. Örneğin, kübik olarak tarif edilen eski kent dokusunu çizerken bile, yapılar birbiri üzerine eğilmiş halde, bir takım desteklerle ayakta duran, cepheleri dökülmüş halde resmedilerek, biçimsel araçlarla sağlam olmama durumu vurgulanmıştır.

Karikatürler aracılığıyla bu anlamda getirilen eleştiriler ise, eski kent dokusunun olumsuzlandığını göstermektedir. Yeni üretilen biçimlere “kübik” tanımını yaparak eleştiriler getiren karikatürcülerin, mevcut kente ilişkin söylemleri pek de biçimlere takılmadıklarını göstermektedir. Alışlagelmiş bir hayat biçiminin, bir kültürünün ürünü olduğunu bildikleri eski kent dokusunun yalnızca eskiliğini, sağlam olmayışını, bakımsızlığını ve düzensizliğini eleştirmişlerdir.

Görmeyen gözlere ne mutlu!..

Kör — Arkadaş, İstanbul ne halde ?. Bende artık onu görecek göz kalmadı..
İstanbullu — Esef etme, ondada artık bakılacak yüz kalmadı !..

Şekil 3.8: Mevcut yapılaşmayı eleştiren bir karikatür (Ramiz, 1929).

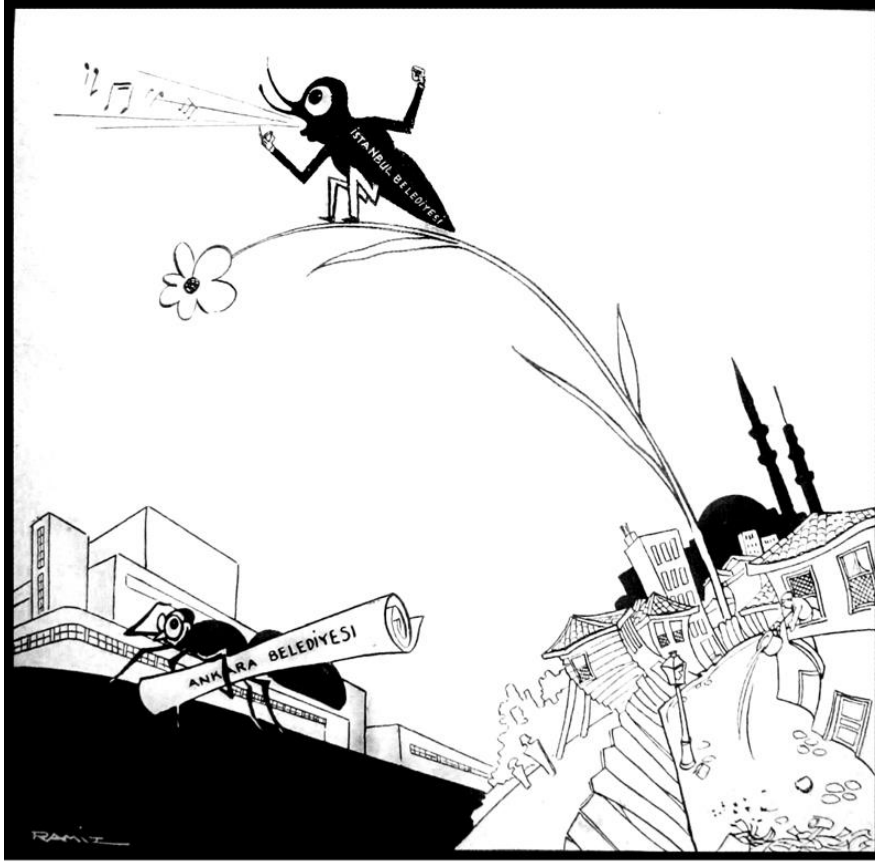
Köhne İstanbul'dan Kurtuluyoruz

Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ İmar faaliyetlerine başladı.

Şekil 3.9: Mevcut yapılaşmayı eleştiren bir karikatür (Ramiz, 1938).

Aynı dönemde, cumhuriyet ideolojisinin kendini somutlaştırdığı kent olarak addedilebilecek olan Ankara'da, özellikle kamu yapılarının hızla yapılması, büyük bulvarların açılması gibi imara yönelik girişimlere karşın, İstanbul'un bu anlamda çok yavaş çalıştığını anlatan bir karikatürde, eski ve yeni yani ideal olan arasındaki ilişkinin görselleştirilmesi, karikatüristlerin o dönemdeki bakış açılarının somut bir örneğidir. Bu karikatürden 3 yıl sonra çizilmiş başka bir karikatürde ise, yine aynı tema bu kez doğrudan İstanbul üzerinden ele alınmıştır. Dönemin Belediye başkanı Lütfi Kırdar'ı duvar örerken gördüğümüz bu karikatürde “yıkmadan yapılmıyor” cümlesi olumlanmış ve arka planda cumhuriyet dönemi yapıları resmedilmiştir.

-İstanbul Festivali Başladı:
Ağustos böceği ile karınca!...

Şekil 3.10: Mevcut yapılaşmayı eleştiren bir karikatür (Ramiz, 1937).

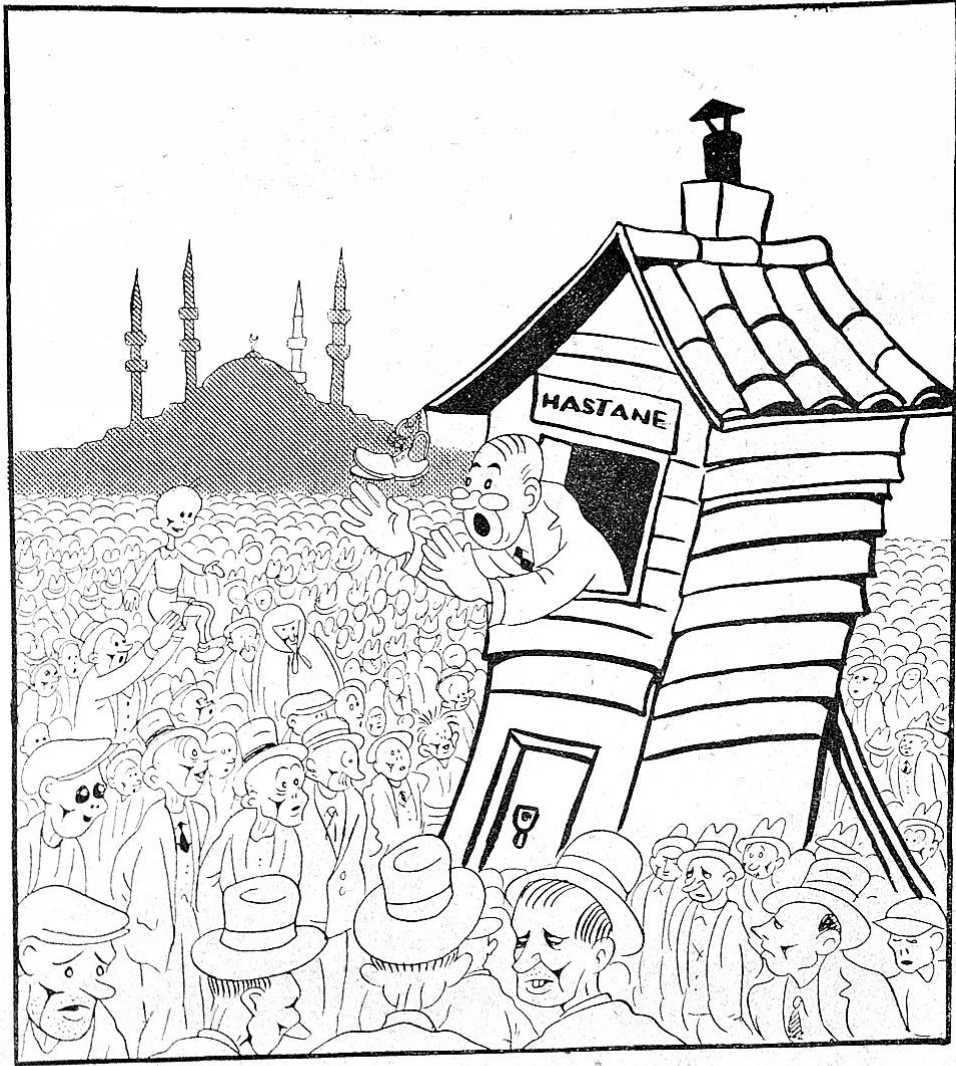

İSTANBUL İMAR EDİLİYOR
Belediye reisi – Kusura bakmayın, yıkmadan yapılmıyor..

Şekil 3.11: Mevcut yapılaşmayı eleştiren bir karikatür (Anonim, 1940).

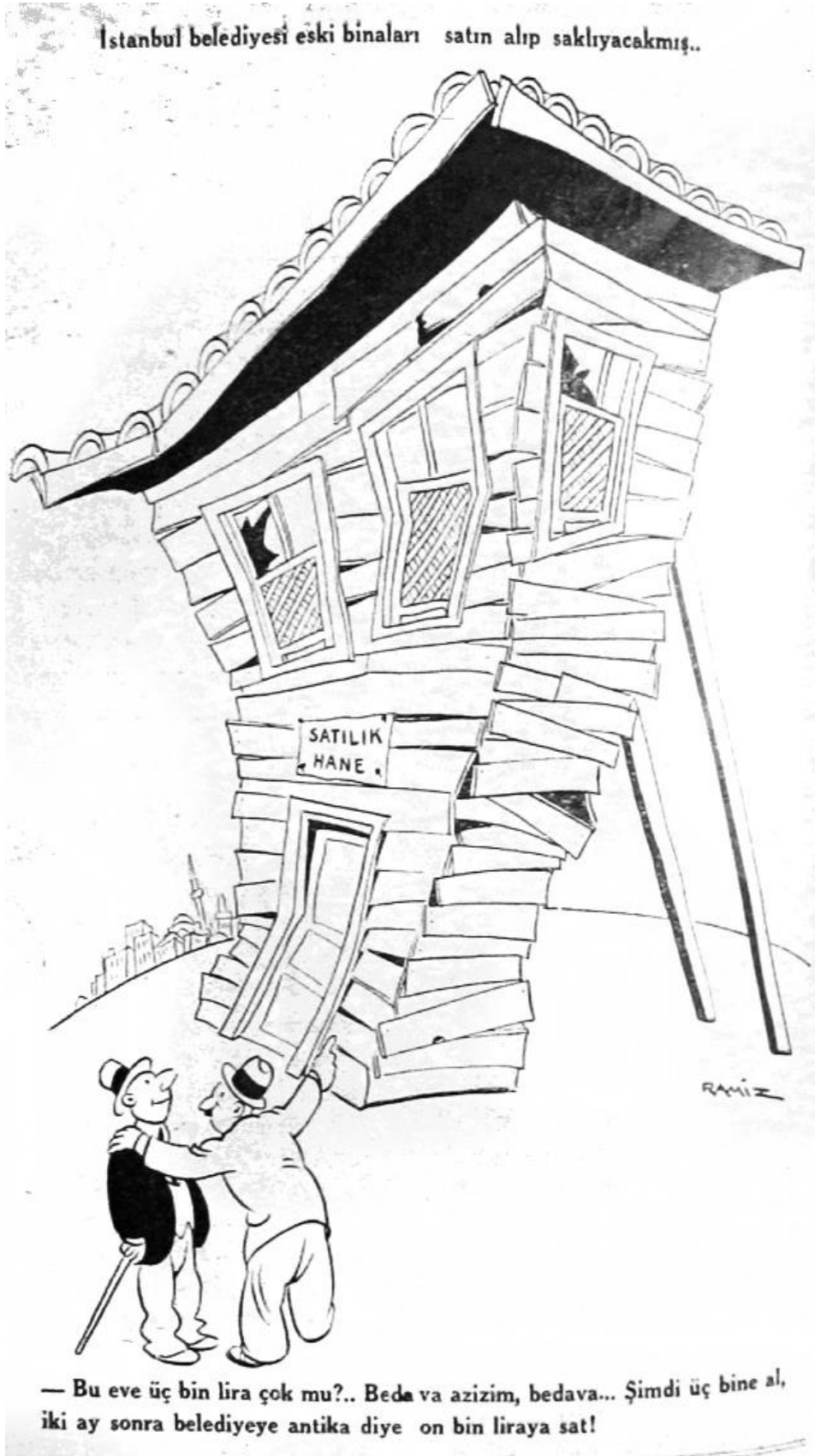
Mevcut kent dokusunun organik biçimde örgütlenmesi ve sokaklarla yapı adalarının biçimsel olarak düzensizliği karikatüristlerin olumsuzladığı bir durum olarak göze çarpmaktadır. Bu eski kent dokusunun tema olarak işlendiği ya da başka bir espri için mekan olarak kullanıldığı karikatürlerde, yıpranmış, kirli ve eski olma durumunun yanında, yapısal anlamda yapılan eleştiriler de mevcuttur. Mevcut yapıların, köprülerin çizildiği çoğu karikatürde, bu yapıların sağlam olmadığından da dem vurulur. Bunu biçimsel olarak ifade ederken de, yapılara destek olsun diye sonradan eklenmiş ahşap payandalar, köprülere yapılmış yamalar karikatürlerde kimi zaman detay olarak, kimi zamanda doğrudan eleştiri konusu olarak çizilmiştir.

Beyoğlu hastahanesine gelecek sene yirmi yatak ilâve edilecek..

— Çoğu gitti, azı kaldı.. Gelecek sene yirmi yatak daha ilâve edeceğiz!..

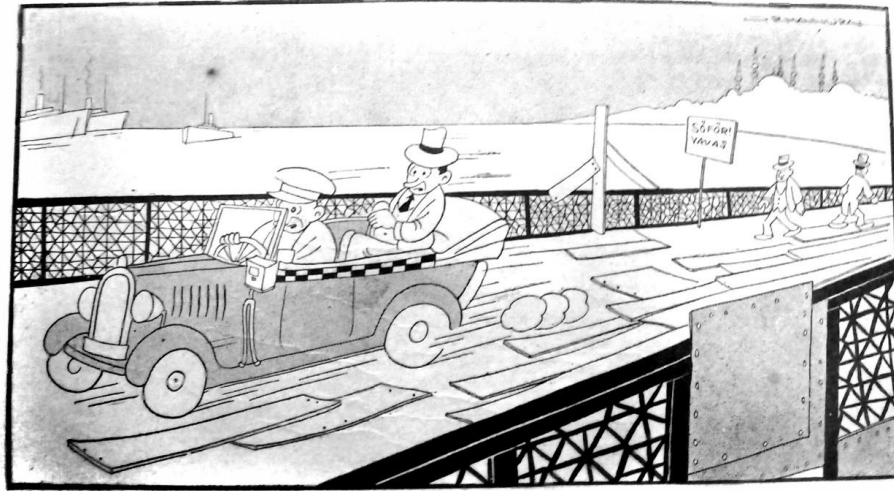
Şekil 3.12: Mevcut yapılaşmayı eleştiren bir karikatür (Ural, 1936).

Şekil 3.13: Mevcut yapılaşmayı eleştiren bir karikatür (Ramiz, 1934).

Şekil 3.14: Mevcut yapılaşmayı eleştiren bir karikatür (Ramiz, 1934).

Müşteri: — Bu eski köprüden geçireceğini bilseydim otomobile binmeden evvel vasiyetimi yazardım !

Şekil 3.15: Mevcut yapılaşmayı eleştiren bir karikatür (Ural, 1936).

Biçimsel açıdan kentin geçirdiği dönüşüm, mimari ürünlerin ve onların bir araya gelişlerinin temsiliyetinin yanında, doğrudan kentlinin sokakta karşılaştığı durumlar üzerinden de okunabilmektedir. Karikatürde bir espriyi anlatmak için sıkça kullanılan yöntem olan, günlük kent hayatını yaşayan iki tane karakter arasında geçen diyalog şeklinde tasarlanan karikatürler, o dönem kentlinin kent ile temasına ilişkin fikirler vermektedir. Kentin biçimsel değişimi, yalnızca mimari yapılar özelinde olmamış, yollar, meydanlar, bahçeler, yeşil alanlar da bu yenilenmenin parçası olmuşlardır. Bu konuları işleyen karikatürlerde çoğunlukla güzel, çirkin, pis, bakımsız, yeni gibi sıfatlar karakterler tarafından kullanılmış, mevcut durum ve dönüşme potansiyeli üzerinden espriler yapılmıştır.

Şekil 3.16: Kamusal alan eleştirisi içeren bir karikatür (Oral, 1935).

ÇAMLICAYI GÜZELLEŞTİRMEYE KARAR VERMİŞLER

(Gazetelerden)

Uskûdarlı — Yaşadık dostum... Çamlıca da artık parlıyacak...
— Eyvah... Birkaç ağaç kalmıştı... Onlar da parlıyacak desene!..

Şekil 3.17: Kamusal alan eleştirisi içeren bir karikatür (Onaran, 1936).

— Belediye, gazetecilere şehir işleri hakkında izahat veren memurlarını azledecekmiş..

— Acaba şehrin halini kendi gözile görenlere de bir ceza var mı?..

Şekil 3.18: Kamusal alan eleştirisi içeren bir karikatür (Ural, 1936).

— Tamire muhtaç yollarımız için yüz bin lira tahsis edilmiş!..
— Aman ne saadet!.. Demek tamire muhtaç olmıyan yollarımız da varmış!..

Şekil 3.19: Kamusal alan eleştirisi içeren bir karikatür (Güvenli, 1936).

Kenti kamusal bir mekan olarak ele aldıklarında, kentliye işlevsel olarak hizmet vermesi beklenen elemanların da, biçim açısından eleştirildiği göz önündedir. Bu durum, yine kentin içinde bulunduğu sürecin bir sonucu olarak güzelleştirme ve düzenleme çalışmalarının yapılması ya da yapılmaması üzerinden çizilmiş karikatürlerle ortaya çıkmaktadır. Kentin her yanında şantiyelerin olması, yolların çukurlarla dolu olması, etrafın temiz olmayışı gibi durumların eleştiriliyor olması, bu karikatürlerden rahatlıkla okunabilmektedir.

3.2.1.3 Güzellik / Çirkinlik

Kentin bu geçiş süreci karikatürcülerin gözünden biçimsel olarak irdelendiğinde, meseleye belirli kalıplar dahilinden yaklaştıkları görülmektedir. Yeni ve eski olana biçimsel bir takım imgeler ve hatta isimler atfedip, ürettikleri karikatürlerde hep bu imgeleri kullandıkları ortadadır. Karikatürcülerin biçimsel değişime karşı tavırları

pek tutarlı olmamış, bazen olumladıkları durumları bazen eleştirmişlerdir. Dönüşüm sürecinin ortasında bulunmaları ve dinamiklerin sürekli değiştiği göz önüne alınırsa bu durum normal gibi görünmektedir.

Eski ve yeni kent imgesi, daha önce de bahsedildiği gibi, çok farklı yöntemlerle resmedilmiştir. Kentin doğrudan mimari ve çevresel elemanlar aracılığıyla karikatürize edildiği çizimlerin yanında, çizerlerin kenti doğrudan güzel ve çirkin kavramlarının somutlaşmış hali olarak resmettikleri de olmuştur.

Kimi karikatürlerde eski İstanbul güzel fakat üzerinde yırtık elbiseler olan bir kadın olarak gösterilmiş, imar planlarıyla üzerine çeki düzen verileceği vurgulanmıştır. Bu eleştiri, aslında İstanbul'un gerekli özveri gösterilse çok güzel bir kent olacağı inancının dışavurumudur. Bu karikatürler, dönem mizah anlayışının da bir sonucu olarak, eleştiriye dolaylamadan doğrudan söylemişlerdir. Fakat, kentin güzelleşebilmesi için tek sorumlunun dönem belediye başkanymış gibi gösterilmesi, meseleye bakışın yüzeyselliğini ortaya koymaktadır.

Bu karikatürlerin yanında, yine imar projelerinin başlamasını tema edinen bir başka karikatürde, İstanbul çok güzel bir kadın olarak çizilmiş, yıllar sonra imar çalışmasını yapan insanların yaşlanmasıyla onun da yaşlı bir kadın olacağı öngörüsünden ironi yapılmıştır

1934'te...

1984'te...

-İstanbul'un imarı konuşuluyor.

Şekil 3.20: Kentin güzelliğini ele alan bir karikatür (Onaran, 1934).

Ankaranın planını yapan şehir mimarı «Yansen» İstanbulun imarı için Emanet tarafından davet edildi.

Muhiddin Bey — Üstat, şu güzeli, ele güne karşı çıkacak bir kıyafete sok l..

Şekil 3.21: Kentin güzelliğini ele alan bir karikatür (Ramiz, 1929).

Şekil 3.22: Kentin güzelliğini ele alan bir karikatür (Ramiz, 1939).

Bu benzeştirmeler, yeni ve eski olanı resmederken, aslında biçimsel olarak doğrudan bir “güzel” ve “çirkin” yakıştırması yapıldığını göstermektedir. İdealize edilen kent imgesine dair söylem üretirken, bu en temel estetik yargıların kullanılması, karikatürcülerine kente yaklaşımlarındaki biçimsel algının bir sonucudur.

Kentin kabuk değiştirdiği bir dönemde, profesyonel bakış açısından uzak gözlerin bu meseleye ele alışı oldukça önemlidir. Kente ve mimari biçimlenmeye yönelik getirilen eleştirilerin çoğu yüzeysel ve estetik beğeniler üzerinden olmuş, her ne kadar biçimler aracılığıyla başka durumlara dikkat çekmeye çalışmışlarsa da (sağlamlık, işlevsellik vs) değerlendirmelerin çoğu iki boyutlu bir yargılama sürecinden çıkmış gibidir. Fakat, o dönem yayınlanmış ve bu temayı ele alan bazı karikatürler, meseleyi özetler nitelikte olabilmıştır. 10-15 senelik bir değişim sürecinin çok katmanlılığı ve aynı anda herşeyin kentin bir parçası olması durumu bu karikatürlerin ele aldıkları meseledir.

Şekil 3.23: Kenti biçimsel olarak eleştiren bir karikatür (Anonim, 1929).

Şekil 3.24: Kenti biçimsel olarak eleştiren bir karikatür (Kalmık, 1936).

3.2.2 Hacim Algısının Dönüşümü

Erken cumhuriyet kentinin geçirdiği dönüşümün mizah dergilerinde karşımıza çıkan ilk sonucu, kullanıcının kentle birebir ölçekte gerçekleştirdiği ilişkide en temel belirleyici olan biçimsel durumlar üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Kentte yaşayan, kentin kullanıcılarından olan karikatüristlerin en çok üzerine yazıp çizdiği tema, kentin biçimsel açıdan geçirdiği dönüşümdür. Zira karikatür, temsiliyetini biçimler üzerinden yapan bir disiplin olduğundan, ele alınan konu bu olmasa da, biçimsel çıkarımlar yapmak mümkün olmuştur.

Fakat kent sürekli büyüyen bir organizma olduğundan ve erken cumhuriyet döneminde bu durumun bir anda ivme kazanmasından dolayı, hem yatayda hem de dikeyde kentin hacim olarak geçirdiği dönüşüm de karikatürlere sıkça konu olmuştur. Bu altbaşlık karikatüristlerin kentin bu değişimine getirdikleri yaklaşımları okumaya çalışacaktır.

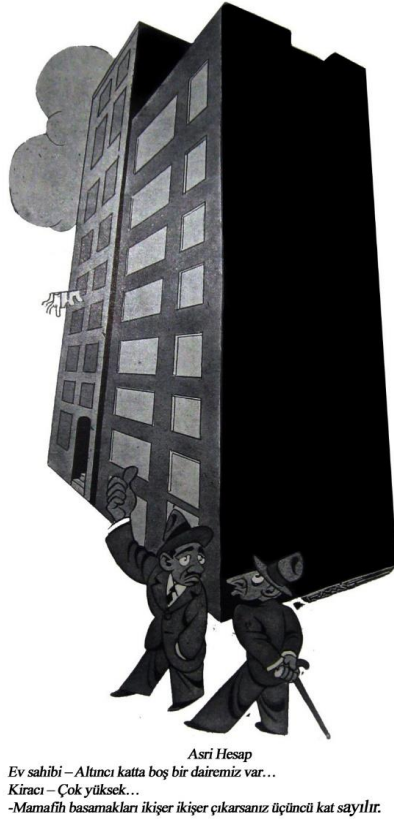
Hacim algısı, kentlinin kentle doğrudan teması sonucu ortaya çıkmasa da, kentin bir bütün olarak zihindeki imgesiyle karşılığını bulmaktadır. Bu imge, kenti oluşturan dinamiklerin değişmesiyle sürekli yinelenir ve kent bir bütün olarak yeni anlamlar kazanır.

Cumhuriyet döneminde yayınlanan kente dair karikatürler tarandığında, kentin hacimsel anlamda geçirdiği dönüşümün bir okuması yapılabilmektedir. Bu okumaya en fazla veriyi, apartmanlaşma ile ilgili çizilmiş karikatürler vermektedir. Mevcut kent dokusu, geleneksel yapım sistemlerinin bir sonucu olarak az katlı yapılardan oluşmaktaydı. Devlet ve kamu yapıları dışında, 3. Boyutta çok yer kaplayan yapı çok azdı. Betonarme tekniğinin yaygınlaşması ve Cumhuriyet'in kentin yenilenmesini teşvik etmesi sonucu, apartman tipolojisi kentlinin hayatına yavaş yavaş dahil oldu. Bu da pek alışılmamış olan, kentin olduğundan daha yüksek bir karaktere bürünmesine yol açtı. Bu durum, karikatürcülerin o dönem en fazla ele aldıkları konu olmuştur. Özellikle zeminden oldukça yüksekte devam edecek olan günlük hayata ve yüksek katlı yapıların mevcut dokuyla ilişkisine dair çok sayıda karikatür çizilmiştir. Yapıların yükselmesi durumu çok kez olumsuzlansa da gelecek öngörüsünde ya da tasvirinde bulunan bazı karikatürlerde kent silüeti mevcut durumdan epey yüksek resmedilmiş, bu da karikatüristlerin zaman ilerledikçe kentin yükselmesine kayıtsız kalınamayacağı fikrinde olduklarını ortaya koymuştur. Yüksek yapılaşmanın yanı

sıra, kent planlanmasını ele alan kimi karikatürlerde de kentin gabarisine ve genişlemesine yönelik eleştiriler yapılmıştır. Mevcut dokudaki yapıların bir araya gelme biçimleri ve yeni planlamada oluşacak farklılıkların çatışması bir çok karikatüre konu olmuştur. Bu altbaşlıkların tümü irdelendiğinde, kentin hacminin değişiyor olmasının karikatüristler ve dolaylı olarak kentli üzerindeki etkilerinin okuması yapılabilmektedir.

3.2.2.1 Apartman tipolojisi

Apartman tipolojisi, Cumhuriyet kentinin arayüzünü değiştiren belki de en önemli faktördür. Apartmanda yaşasa da yaşamasa da kentlinin hayatına doğrudan etki eden bu yapı tipi, karikatürlerde belki de en çok ele alınan konu olmuştur. Kent merkezindeki yoğunluğu karşılayabilmek için en mantıklı çözüm gibi görünse de, kentte yaşayanların hayat tarzının temelden değişmesi anlamına geldiği ve hemen herkesi etkilediği için bu kadar sık işlenmiş bir tema olmuştur. Türk toplumunun gelenek ve göreneklerine uygun olmadığı düşünüldüğü için üzerine sıkça söylem üretilmiştir. (Sey, 1994) Çizilen karikatürlerin çoğu ise meseleyi yüksek yapılaşmanın getirdiği fiziksel ve sosyal problemler açısından ele almışlardır.

Şekil 3.25: Zeminden yükselme üzerine bir karikatür (Ramiz, 1936).

*Büyük Adada apartmanlar yapılıyor..
-Şu apartmanlara bak. Belediyenin gözü bunları görmüyor mu?
-İnsaf et yahu, İstanbul'dan nasıl görsün!..*

Şekil 3.26: Kentin silüetinin değişimi üzerine bir karikatür (Nadir, 1937).

Apartmanlaşmayla ilgili çizilen karikatürler, apartman kullanıcısı ve yaşadıkları açısından ele alındığı gibi, onun doğrudan kullanıcısı olmayan kentliler açısından da ele alınmıştır çok kez. Örneğin, eski yapılaşmanın olduğu bölgede yapılan bir apartmanın mevcut yapıların güneşini engellemesi sıkça işlenmiş bir espri konusudur. Apartmanların alt katlarında yaşayanların görsel olarak kentle ilişki kuramaması da benzer şekilde ele alınmış konulardandır. Bununla birlikte apartmanlaşma sonucu üst üste yığılmayla oluşan yeni yüksek yapılaşma manzara problemini ortaya çıkarmıştır. Çok az da olsa deniz gören apartman dairesi kavramı sıklıkla eleştirilmiştir.

Şekil 3.27: Apartman tipolojisi üzerine bir karikatür (Rıza, 1937).

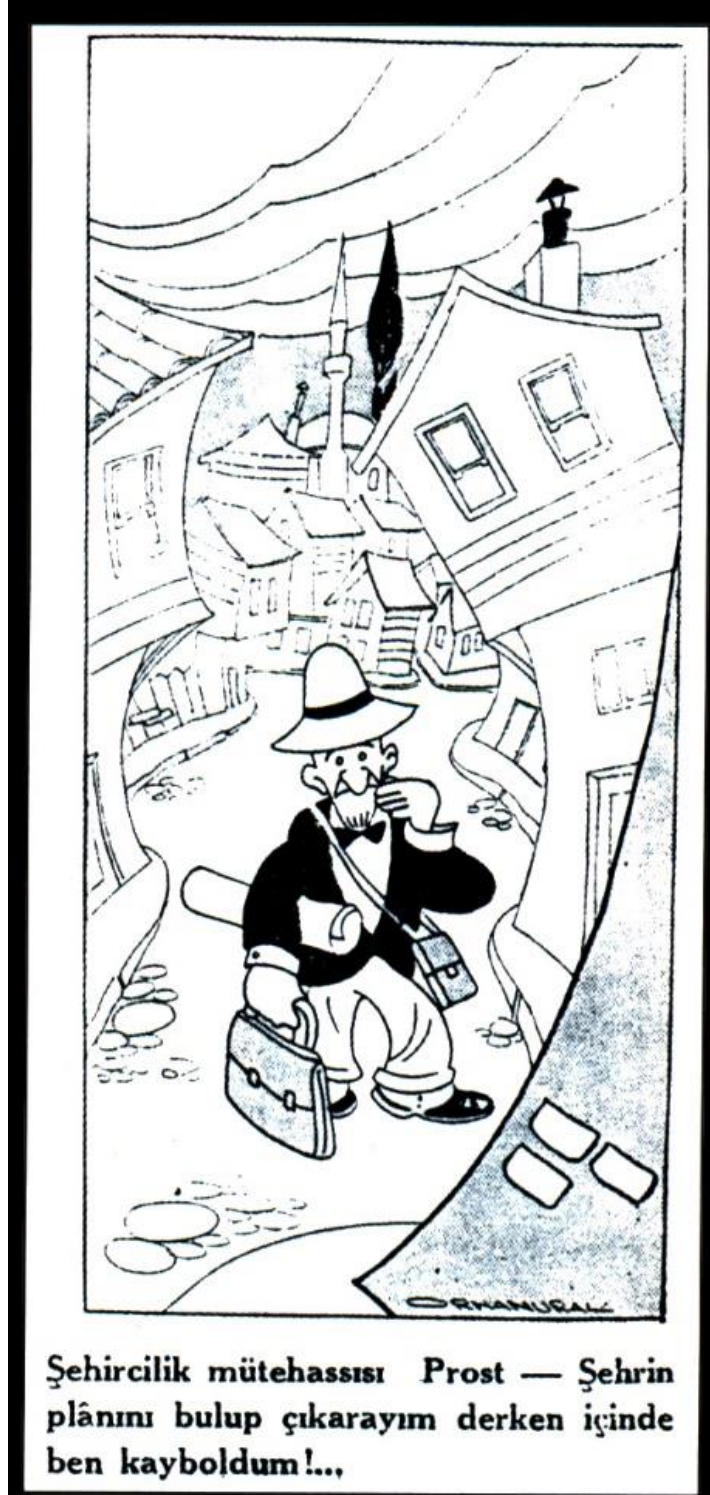
Şekil 3.28: Apartman tipolojisi üzerine bir karikatür (Nadir, 1937).

Apartman kavramı, Cumhuriyet döneminde –çoğunlukla maddi gerekçelerle– çoğalmış ve yaygınlaşmıştır. Türk halkının alışık olmadığı bir yaşam biçimi ve fiziksel gerçeklik dayattığından dolayı da üzerine bu kadar yazılıp çizilmiştir. Fakat ilerleyen dönemlerde apartmanın en yaygın tipolojiye dönüşmesi ve kabullenilmesiyle birlikte yapılan eleştiriler de azalmıştır.

3.2.2.2 Kentin tasarlanması

Kentin mevcut az katlı dokusuna eklenen apartmanlar, plansız ve gelişigüzel inşa edildiklerinden sıkça eleştirilmişlerdir. Fakat plansız olma durumunu ele alan, mevcut doku biçimlenişi üzerine söylem üreten çok sayıda karikatür de çizilmiştir. Bu karikatürlerde, genellikle eski kent dokusunun sokaklarının ve yollarının organik biçimlenmesi, hem yatayda hem de dikeyde yapılar arası ilişkilerin ve uyumun zayıf

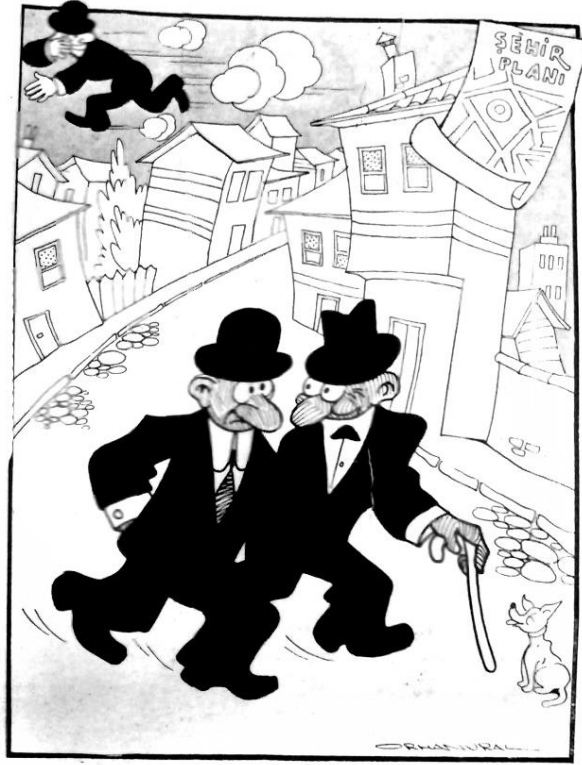
olduğuna vurgu yapılmıştır. Yekpare olarak değerlendirildiğinde her bir eski yapının biçimi eskilik ve k hnelik tariflerken, bir araya gelmeleriyle oluşan k t le grubunun 3. boyuttaki ifadeleri de benzer karakteristiklere işaret etmektedir. Özellikle dolambaçlı yollar ve çıkmaz sokaklar bu anlamda çok kez karikatürlere konu olmuşlardır.

şekil 3.29: Mevcut kent planına ilişkin bir karikatür (Ural, 1936).

Şekil 3.30: Mevcut kent hacmine ilişkin bir karikatür (Ural, 1936).

Şekil 3.31: Mevcut kent planına ilişkin bir karikatür (Ural, 1936).

Bekçi- Şu şehir planı mıdır nedir bir yapılsa...
-Sana ne be ulan...
-Bana ne olur mu, geceleri karanlıkta çıkmaz sokakları dolaşa dolaşa asıl bizim mahalleyi kaybediyorum!..

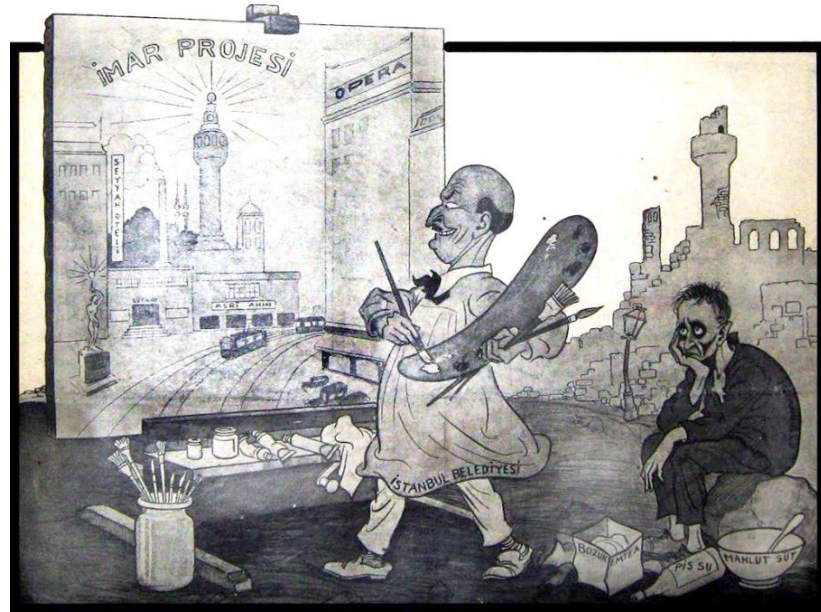
Şekil 3.32: Mevcut kent planına ilişkin bir karikatür (Ural, 1937).

Bu karikatürlerde, mevcut kentin yatay ve dikeydeki durumu eleştirilirken, imar politikalarıyla ilgili çizilen karikatürlerde yeni kent imgesine ilişkin karikatüristlerin zihinlerindeki ipuçlarını görmek mümkündür. Kentin geçirdiği evrim sürecine ilişkin hem biçimsel hem de hacim olarak eleştirdikleri ve idealize ettikleri durumlar bir arada karşımıza çıkmaktadır. Eski ve nostaljik olanın tamamen yıkılıp, yerine Avrupa kentlerinin planlamasına benzer bir kent örgütleneceğini duyurdukları karikatür buna iyi bir örnektir.

Şekil 3.33: Mevcut kent planına ilişkin bir karikatür (Ural, 1936).

Bununla birlikte, yine imar politikalarının anlatıldığı bazı karikatürlerde, dönemin valilerini İstanbul’la ilgili görseller üretirken görürüz. Apartmanlaşmayla ilgili üretimlerinde yüksek yapılaşmanın olumsuz taraflarını vurgulayan çizerler, kentin gelecekteki haline ilişkin çizdikleri görsellerin bazılarında oldukça yüksek yapılar ve fütürist imgeler kullanmışlardır. Örneğin Muhittin Üstündağ’ın iki tane karikatürde imar projesi olarak çizdiği İstanbul tabloları ve sonraki vali Lütfi Kırdar’ın rüyasında gördüğü İstanbul görseli, yeni İstanbul’un karikatürlerde nasıl temsil edildiğini gözler önüne serer. Bu görsellerde yeni İstanbul’un biçimsel olarak geometrik, yüksek, yalın hatta fütüristik yapılardan oluştuğu öne çıkmaktadır. Bu veri, karikatürcülerin değişen İstanbul panoramasıyla ilgili beklentilerine dair bir ipucu niteliği taşımaktadır.

-İstanbul’un beş senelik imar projesi hazırlanıyor..
İstanbul belediyesi çalışıyor!..

Şekil 3.34: Gelecek projeksiyonuna ilişkin bir karikatür (Ramiz, 1931).

Gazetelerden : Şehir plânını yaptırmak için para yokmuş!

Gazeteci — Sayın Şarbay.. İstanbulu ne zaman bu resim gibi yapacağız?
Şarbay — Hele dur, biraz boya bulup şu resmi yapayım da ondan sonra düşüneriz!

Şekil 3.35: Gelecek projeksiyonuna ilişkin bir karikatür (Ural, 1935).

İstanbul valisinin rüyası.

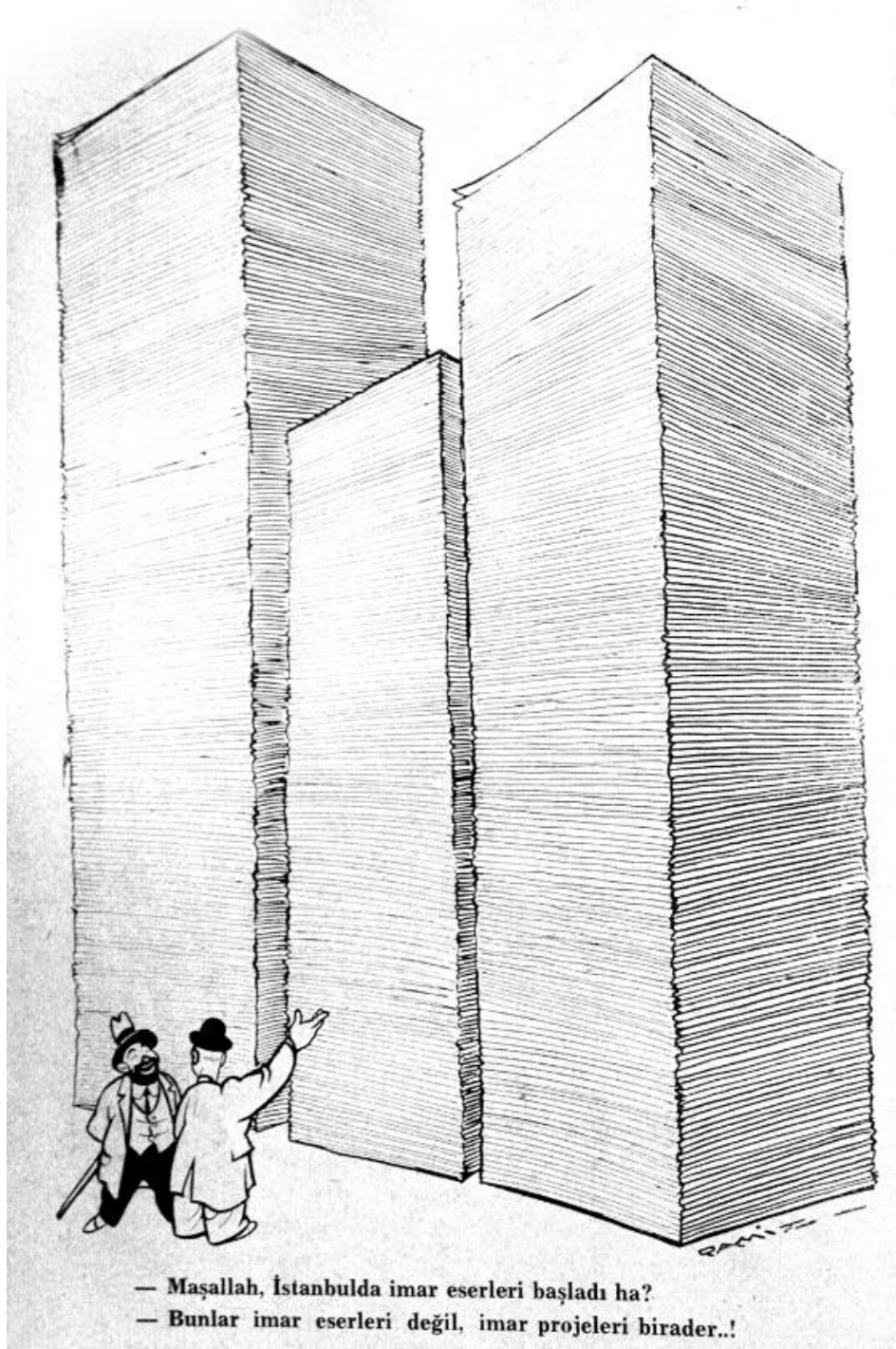
Dr. Lütfi Kırdar uykuda.

Dr. Lütfi Kırdar iş başında.

Şekil 3.36: Gelecek projeksiyonuna ilişkin bir karikatür (Rıza, 1940).

Gelecek projeksiyonlarının işlendiği karikatürlerin yanı sıra, imar projelerinin hayata geçmemesine eleştiri olarak çizilen bir karikatür, karikatürcülerin zihinlerindeki yeni kent imgesini (yüksek, geometrik, fütürist) destekler niteliktedir. Apartmanlaşmanın olumsuz olarak addedildiği mizah dergileri sayfalarında, yeni kent tasvirleri hep yüksek katlı yapılar aracılığıyla resmedilmiştir.

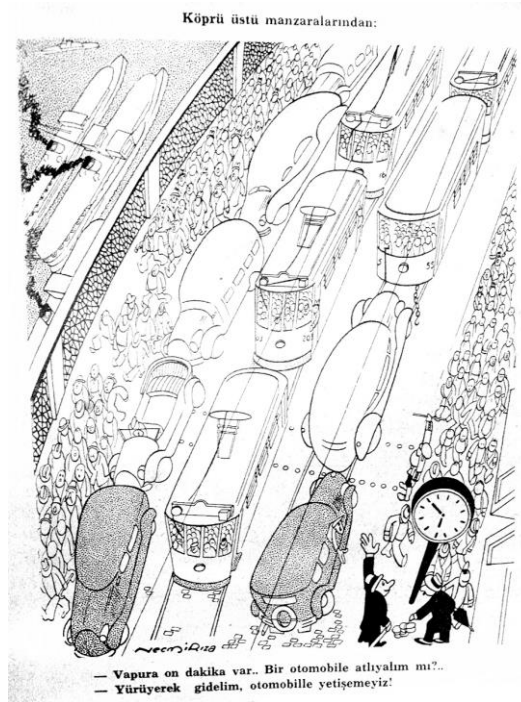

Şekil 3.37: Gelecek projeksiyonuna ilişkin bir karikatür (Ramiz, 1935).

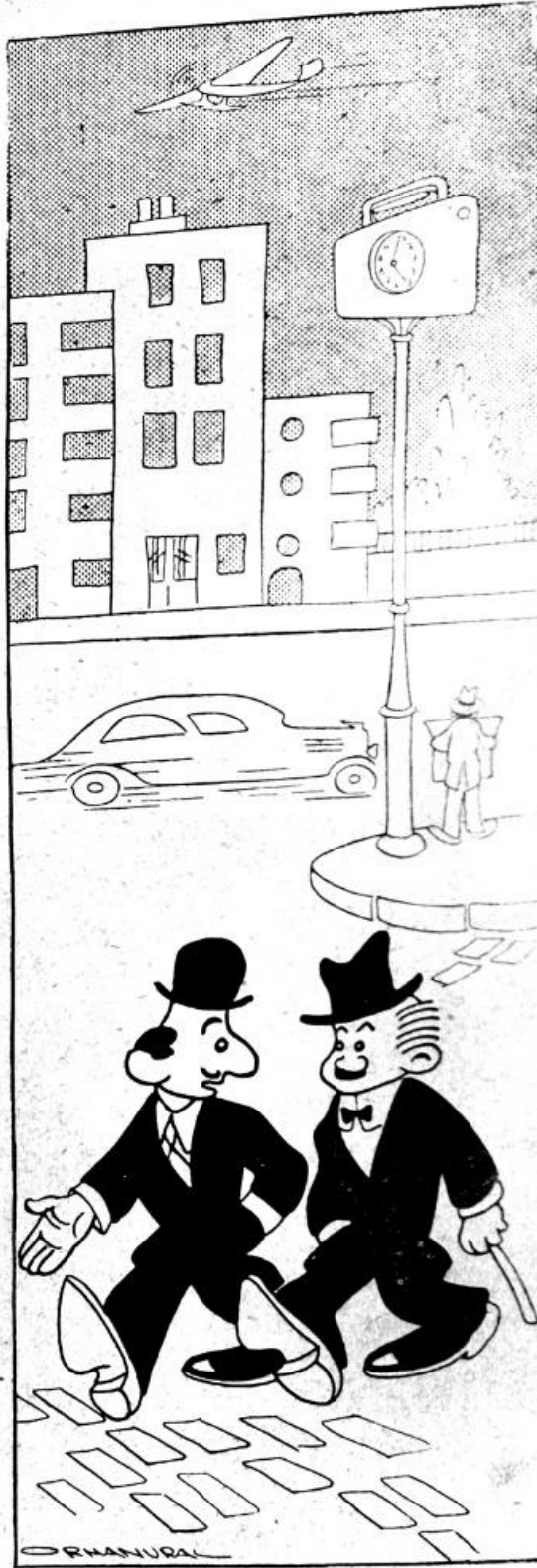
3.2.3 Kentle birlikte değişen zaman algısı

Erken cumhuriyet kentinin geçirdiği biçimsel ve hacimsel dönüşümün karikatüre yansımaları çok fazla olmuştur. Fakat kentin statik durumunun yanında, geçirdiği dönüşümün kentli üzerindeki zamansal algısı da değişime uğramıştır. Bu durum, mizah dergilerinde doğrudan okunabilir değildir fakat, bazı karikatürler aracılığıyla o dönem kentin ve kentlinin zaman algısının nasıl değiştiği üzerine sonuçlar çıkarılabilmektedir.

Yeni kurulan cumhuriyet ve onun temsil alanı olan kentte hayat her alanda nasıl değiştiyse, zaman algısı açısından da değişmiştir. Eski kent yaşamının geleneksel yöntemlerle sürdürüldüğü düşünülürse, başta ekonomik sistemin, ulaşım araçlarının, haberleşme yöntemlerinin değişmesi doğrudan kentlinin günlük hayatına etki etmiştir. Bu da kullanıcıların kentte yaşarken, zamanı kullanma biçimlerini değiştirmiştir. Bunun yanında, doğrudan günlük hayattaki zaman algısının dışında, özellikle imar uygulamalarıyla ilgili çizilen karikatürlerde zaman mefhumu araçsallaştırılmıştır. Yerel yönetimlerin uygulamalardaki yavaşlığı ve hantallığı çok sayıda karikatüre konu olmuş, eleştiriye vurgulamak için de yaşanan süreçler zaman bağlamında oldukça abartılmıştır.

Şekil 3.38: Kentin hızıyla ilgili bir karikatür (Ural, 1936).

— Acaba eski insanlar neden daha çok yaşarlarmış?.

— Tabii.. Şimdi sürat asrındayız!.

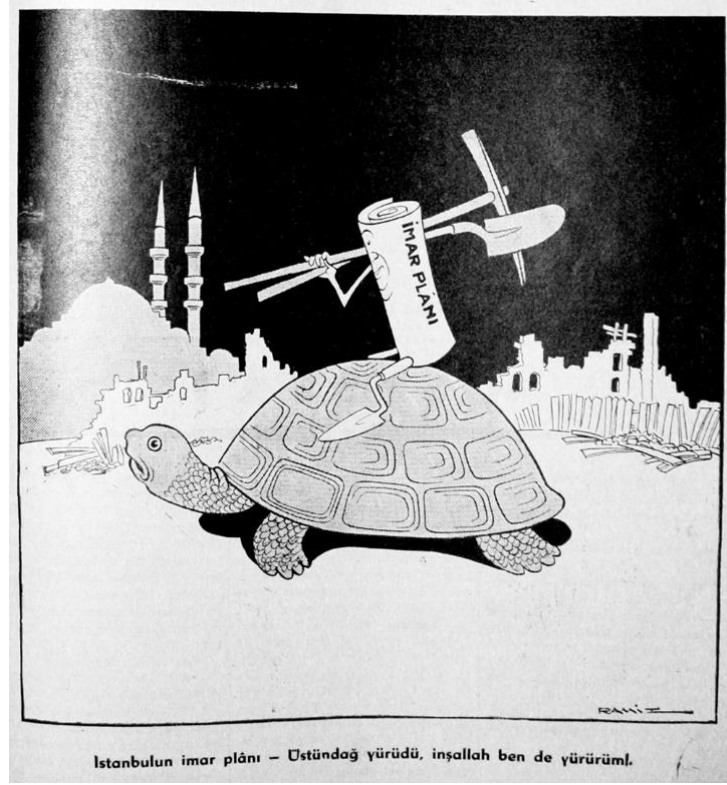
Şekil 3.39: Kentin hızıyla ilgili bir karikatür (Ural, 1936).

Özellikle ulaşım araçlarının değişmesi ve kentlerin araç trafiğine göre tasarlanmamış olmasındaki çelişki, bu anlamda ortaya çıkan zaman kullanma problemleri üzerinden çok sayıda karikatür çizilmesine neden olmuştur. Kentlinin sıkça kullandığı meydanlar, köprüler ve üzerinde yoğun insan kalabalığı resmedilmiş, kentin hızlı olma/olmama/olamama durumu üzerinden eleştiriler getirilmiştir.

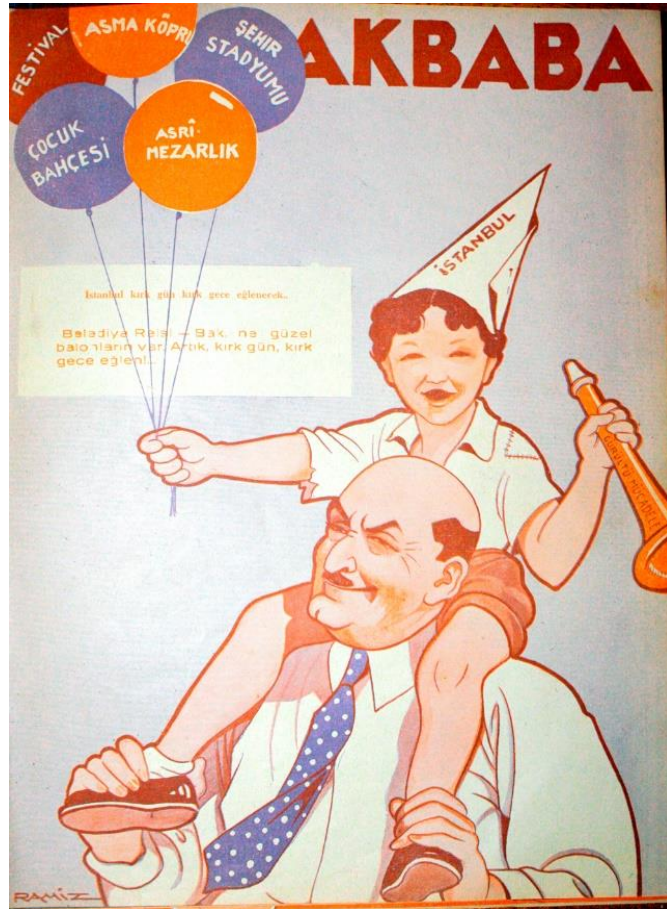
Kent yaşamındaki zaman algısının yanında, kentin yenilenmesiyle ilgili yapılması beklenen uygulamaların süreçlerinin çok uzaması da, karikatürcülerin dolayısı ile kentlinin bu meselelere bakış açısını ortaya koyar niteliktedir. Bu anlamda çizilen bir çok karikatürde yerel yönetimlerin yavaşlığı eleştirilmiş, imar planlarının bir an önce uygulanması gerekliliğine sürekli vurgu yapılmıştır. Bu konuda üretilen karikatürlerin çok kez dergi kapağında yer alması, çizerlerin bu meseleye oldukça önem verdiklerini gösterir niteliktedir.

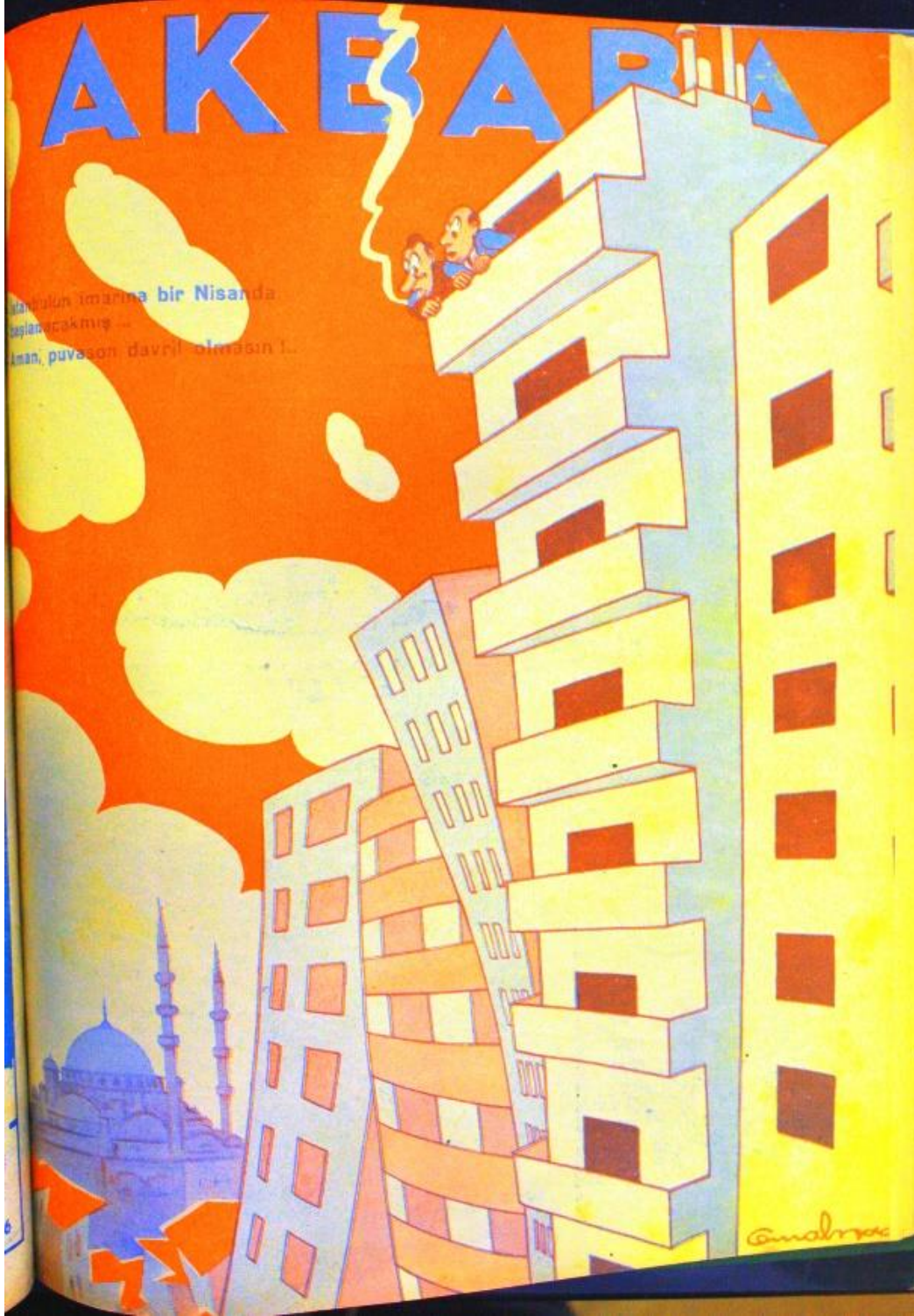
Şekil 3.40: İmar çalışmalarının yavaşlığıyla ilgili bir karikatür (Güler, 1940).

Şekil 3.41: İmar çalışmalarının yavaşlığıyla ilgili bir karikatür (Ramiz, 1938).

Şekil 3.42: İmar çalışmalarının yavaşlığıyla ilgili bir karikatür (Ramiz, 1936).

Şekil 3.43: İmar çalışmalarının yavaşlığıyla ilgili bir karikatür (Güler, 1938).

Uygulamalardaki yavaşlık durumu, Asar-ı Atike denilen eski eserlerin korunma altına alınması konusunda da sık sık eleştirilere maruz kalmıştır. İmar projelerinin hayata bir türlü geçememesinin yanında, eski eser kapsamına alınarak korunacak olan yapıların belirlenmesi sürecinin uzaması üzerine çizilen karikatürler de kentlinin beklentilerine ilişkin ipuçları vermektedir.

Şekil 3.44: İmar çalışmalarının yavaşlığıyla ilgili bir karikatür. (Ramiz, 1934).

Yerel yönetimlerin çalışmalardaki yavaşlığını eleştirirken kullanılan yöntemlerden biri de, kentin yıllar sonraki halini görselleştirerek ironi yapmak olmuştur. Karikatürlerin çizildiği zamandan yıllar sonrası betimlenerek, yıllar sonra bile hala işlerin tam anlamıyla yürütülemediğinin altı çizilmiştir.

Bu veriler, kentin geçirdiği fiziksel dönüşümün zaman mefhumu aracılığıyla da eleştirildiği, üzerine yorum getirildiğini bize göstermektedir. Buna göre, karikatüristlerin artık kent hayatının eskisi gibi olmadığını, somut anlamda hızlı bir dönemde yaşandığının farkında oldukları ve kentin imarının da buna uygun olarak bir an önce uygulanması gerektiğini düşündükleri sonucu çıkarılabilir.

Şekil 3.45: İmar çalışmalarının yavaşlığıyla ilgili bir karikatür (Anonim, 1936).

Erken cumhuriyet kentinin geçirdiği dönüşüm karikatürlerden okunmaya çalışıldığında, en fazla verinin fiziksel dönüşüm üzerine olduğu ortadadır. Kent içinde insanların yaşadığı somut bir gerçeklik olduğundan ve dönüşüm kendini en başta fiziksel olarak var ettiğinden, karikatüristlerin de ilgilerini yoğunlaştırdıkları alan olmuştur. Kent dönüşürken biçimi, hacmi ve hızı öncelikle dönüşür. Bu da onu kullananların zihninde daha önceden kodlanmış dinamiklerin değişmesine, kenti algılama biçimlerinin değişmesine, dolayısıyla sosyal anlamda birbirleriyle olan ilişkilerinin de değişmesine neden olur.

3.2.4 Kentin Tarihsel Yapısının Dönüşümü

Tarihi yapı, tescilli yapı, koruma meseleleri modern dünyanın başlangıcından günümüze kadar hep tartışılmalıdır. Özellikle Türkiye’de, yönetimler ve kentte yaşayanlar, hayatında doğrudan yeri olmasa da geçmişe referans veren, kentin tarihini gelecek zamanlara taşıyan bu eserlere karşı çok kez bilinçsiz yaklaşmışlardır. Cumhuriyet dönemi Türkiye’si, yeni kentler oluşturma çabası içerisindeyken, özellikle İstanbul için milli değerler meselesi çokça tartışılmış bir konu olmuştur.

Olaya profesyonel gözle bakmasalar bile, karikatüristler de bellek değeri atfettikleri yapılar için korumanın gerekli olduğuna dair fikir beyan etmişlerdir.

Fakat, sürecin tamamına bakıldığında, karikatüristlerin kente yeni eklemelenen biçimler ve planlama kararlarında olduğu gibi, tarihi eser konularındaki tavırları da değişkenlik göstermiştir. En temel argümanları, bir an önce kentin imarının yapılması ve yeni Cumhuriyet'e yakışan kentlerde yaşamak ideali olduğundan, olaylara objektif yaklaştıkları da olmuştur. Bu konular, mizah dergilerinde yalnızca karikatür olarak işlenmemiş, kurgusal mizah metinleri aracılığıyla da ironi yaparak tartışmalara katkı yapmışlardır. Örneğin o yıllarda Akbaba dergisinde belirli aralıklarla yayınlanan "Haftanın Anketi" köşesinde, 1938 yılında "Yolcu" imzasıyla yayınlanan metnin başlığı ipucu vermektedir: "Koruma İşi Yıkmadan Yapılamaz". Hayali olarak, öncelikle o dönem İstanbul'un planın çalışan Henri Prost ile, daha sonra da Vali yardımcısıyla gerçekleşen diyaloglardan, iki karakterin de yeniyi yapmak için eskinin yıkılması gerektiğini savundukları sonucu çıkarılabilir. O dönem Eminönü'nde Yeni Cami'yi ön plana çıkarmak için yıkılan Valide Han üzerinden başlayan konuşmada Prost'un yıkımı olumladığı fakat yıkım sürecinin uzunluğundan dert yandığını okuruz. Vali Yardımcısı ile gerçekleşen diyalogda ise şu sözler metnin yazarının meseleye yaklaşımıyla ilgili fikir vermektedir:

" (...)

-Vaktiniz müsaitse biraz sizi rahatsız etmek istiyoruz.

Ekrem Sevensan, küçük yüzünde geniş bir tebessümle bize iltifat etti:

-Hay hay, fakat bir şartla!

-Şartınız nedir?

-Tarihten bahsetmeyeceksiniz...

-Peki ama nereden geliyor bu tarih düşmanlığı?

-Hayır, düşmanlık değil, sinir hastalığı... İstanbul'un imarı için daha elimize kazmayı almadan hemen etrafımızı tarihçiler sardı. O taş a dokunmayınız, tarihidir; bu eve kıymayınız, antikadır; o duvarı yıkmayınız, müzeliştir... Yol açayım dersiniz, tarihi mahvediyorsunuz diye haykırırlar; yol kapalı kalsın dersiniz, halk nereden geçecek diye kıyamet koparırlar... Şimdi nereye baksam tarihi, kimi görsem tarihçi sanıyorum...() Yıkmadan yapmak olmaz, yıkıma başladın mı, kazmanın ucuna ya

bir mezar taşı, ya bir çeşme musluğu gelir. Bunlar da tarihidir! Mesele tarihi olunca da hastalığım hemen ayaklanır...

(...)”

Metnin temel söylemi, koruma/yıkma meselesi üzerine yerel yönetime gelem itirazların duygusal olarak gerçekleşmesi argümanı sayılabilir. Bu metnin yanında, yine aynı meseleyi benzer yaklaşımla ele alan karikatürler de mevcuttur.

Şekil 3.46: Koruma konusundaki tavırları eleştiren bir karikatür (Ramiz, 1936).

Kentin biçimsel algısındaki değişikliğin irdelendiği bölümde, eski olanın yapısal olarak zayıflığının vurgulandığı bazı karikatürlerin, karikatüristlerin koruma meselesindeki tavırlarını üstteki örneklere paralel olarak desteklediği ortadadır. Eski olanın yıkılıp, yeni olanın bir an önce inşa edilmesini öneren bu yüzeysel bakış bir çok karikatür ve metinde karşımıza çıkmaktadır.

Köhne İstanbul'dan Kurtuluyoruz

Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ İmar faaliyetlerine başladı.

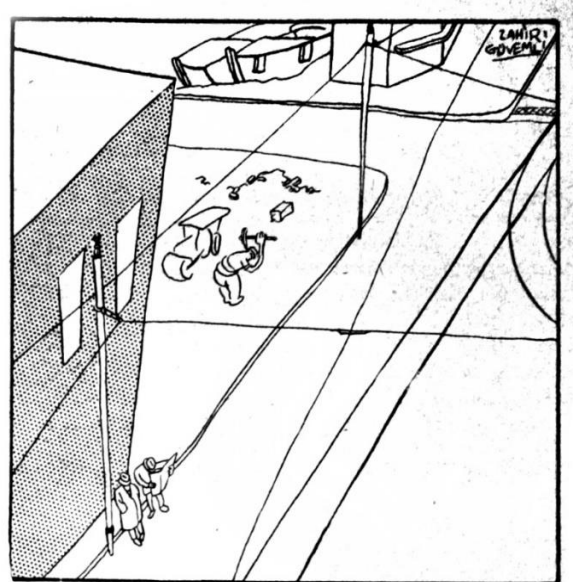
Şekil 3.47: Tarihi dokunun yenilenmesini anlatan bir karikatür (Ramiz, 1938).

İSTANBUL İMAR EDİLİYOR
Belediye reisi – Kusura bakmayın, yıkmadan yapılmıyor..

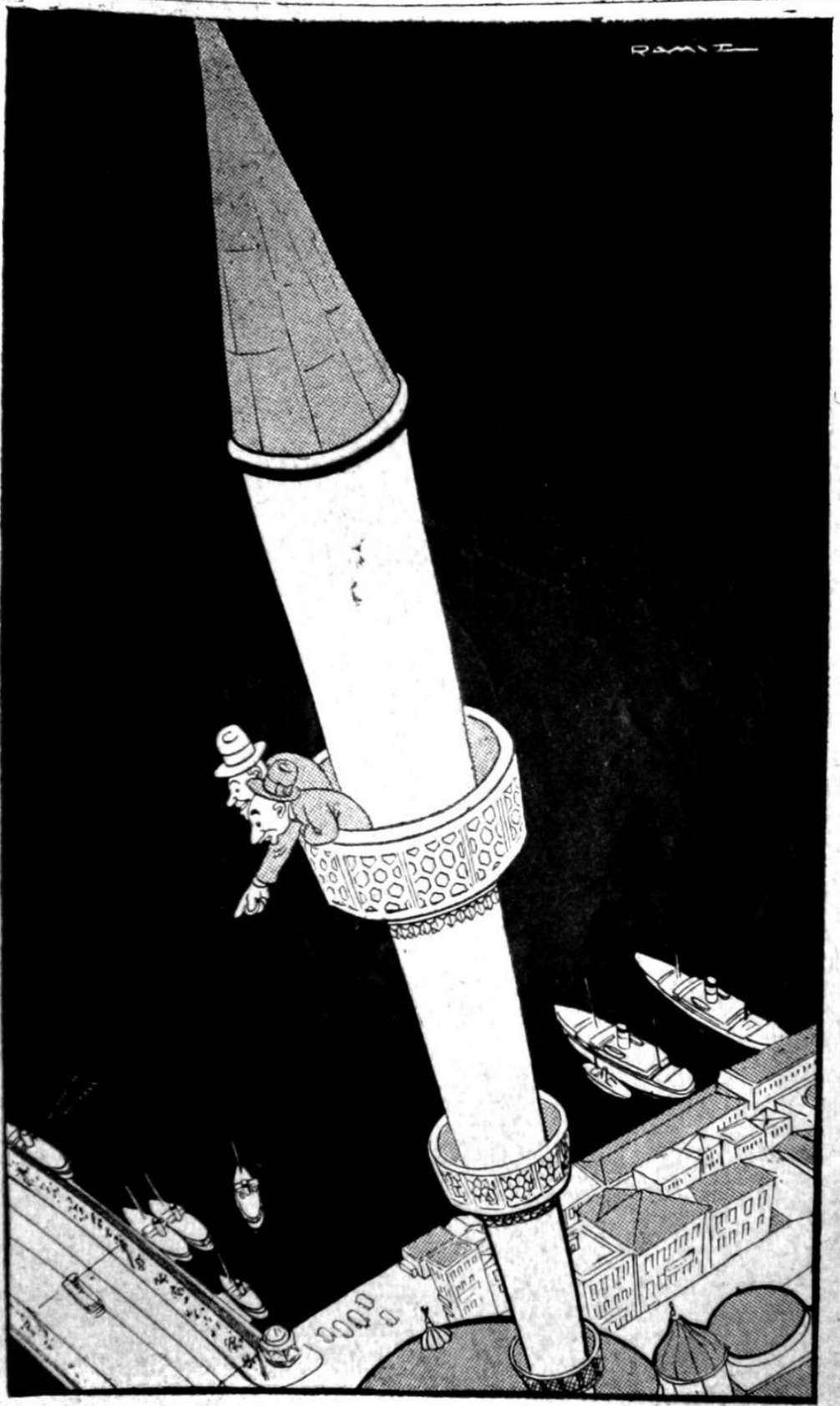
Şekil 3.48: Tarihi dokunun yenilenmesini anlatan bir karikatür (Anonim, 1940).

Koruma ve geçmiş bilincine dair karikatüristlerin bu tutumu, kentin büyük bir kısmını oluşturan yapı stoğu için geçerlidir. Bununla birlikte, kente mal olmuş, kamusal nitelikteki tekil yapılarla ilgili çizilen karikatürlerde meseleye daha duyarlı yaklaşıtları fark edilebilir. Örneğin Valide Han'ın yıkılmasıyla ilgili tavırları bu durumu çok da desteklemediklerini göstermektedir. Buna ilişkin çizilen karikatürlerde doğrudan bir eleştiri mevcuttur. Mısır çarşısının istimlak edileceği üzerinden çizilen bir karikatürde de, yönetimin verdiği bu karara yapılacak itirazların karşılıksız kalacağına dair bir öngörü yapılmıştır.

Gazetelerden: Evkaf İdaresi yıktırılan Valide hanını
Postahane karşısında yaptıracak..
— Binaya kim yerleşecek dersin?..
— Her halde İstanbullu imar komisyonu!..

Şekil 3.49: Yıkılan Valide Hanı üzerine bir karikatür (Anonim, 1938).

- Eminönündeki şu binalar ne kadar pısmırde kaldılar değil mi?..
- Tabii «Valide hanı» göçtükten sonra zavalılar öksüz kaldılar!...

Şekil 3.50: Yıkılan Valide Hanı üzerine bir karikatür (Ramiz, 1938).

Bunların yanında, tarihi eserlerin korunamadığına, gerekli özenin gösterilmediğine ilişkin çok sayıda karikatür de çizilmiştir. Bu karikatürler, yerel yönetimler ya da koruma işlerinden sorumlu kurumları değil, doğrudan toplumun kendi duyarsızlığını eleştiren karikatürlerdir.

Tarihî eserler günden güne harap oluyor :

Tercüman — Bu taşlar, kurşunları sökülün, çinileri koparılan mermerleri çalınan tarihî bir eserden kalma iki taştır. Büyük kayımları vardır.

Şekil 3.51: Tarihi eserlerin korunmaması üzerine bir karikatür (Kalmık, 1936).

Tercüman — (Seyyahlara) Affedersiniz baylar, bu gördüğünüz şey, dedelerimizden kalma bir çeşmedir !

Sene: 1934

Şekil 3.52: Tarihi eserlerin korunmaması üzerine bir karikatür (Güler, 1934).

Karikatüristlerin, koruma, milli değerlere ve eserlere sahip çıkma üzerine yazıp çizdikleri bütün veriler, kentin geçirdiği bu kritik dönemde profesyonel olmayan gözlerin meseleye nasıl yaklaştığına dair ipuçları vermektedir. Buna göre, konuyu etraflıca ele almadıkları, üzerinden espri ürettikleri durumu sürecin tamamından bağlamsız düşünerek eleştiri yaptıkları karşımıza çıkmaktadır.

3.2.5 Kentin İşlevsel Dönüşümü

Cumhuriyet kenti yeniden üretilirken, bunun tek karşılığı fiziksel ya da görsel olmayacaktı kuşkusuz. Kent planında yalnızca yollar, meydanlar, yapı adaları belirlenmemekte, kentin ihtiyaçları doğrultusunda sosyal mekânların belirlenmesine de çalışılmaktaydı. Batıya uyum sağlama gayretindeki yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin, yüz yıllarca baskıcı bir irade yüzünden geleneksel yaşantıya alışmış olan kentlinin ihtiyacı olan sosyal ve kültürel mekânları üretmesi gerekmektedir. Bu durum, mizah dergilerinde kentin fiziksel çehresinin değişmesine olduğu kadar işlevsel durumlar üzerine de üretim yapmaları sonucunu doğurmuştur. Bu anlamda çizilen karikatürlerin yanı sıra, çok sayıda mizah metni dergilerde kendilerine yer bulmuştur.

Dönem mizah dergilerinde sıklıkla kullanılan bir konsept olan, bir konu üzerine hayali bazı karakterlerle yapılan röportajların metin olarak yayınlandığı köşelerde, İstanbul'un imarıyla ilgili kentlinin ne düşündüğüne ilişkin mizahi diyaloglar kendine yer bulmuştur. Akbaba dergisinde, 1935 yılında yayınlanan "İstanbul'un planı nasıl olmalı" ve 1936 yılında yayınlanan "İstanbul'u nasıl imar etmeli" isimli soru-cevap şeklindeki yazılarda, imarla ilgili fikirleri sorulan karakterlerin tümü mesleklerine ilişkin cevaplar vermişlerdir. Örneğin, bir tiyatrocunun kentin hemen her yerinde tiyatroların olması gerektiğini savunurken, bir futbolcunun kentin en büyük ihtiyacının spor alanları, stadyumlar olduğunu iddia etmektedir. Metni kaleme alan yazarın niyeti, imar projeleriyle ilgili süreçte kimsenin elini taşın altına koymadığı, herkesin kendi çıkarına yönelik eleştiri yapıp tavır takındığına vurgu yapmak gibi görünmektedir.

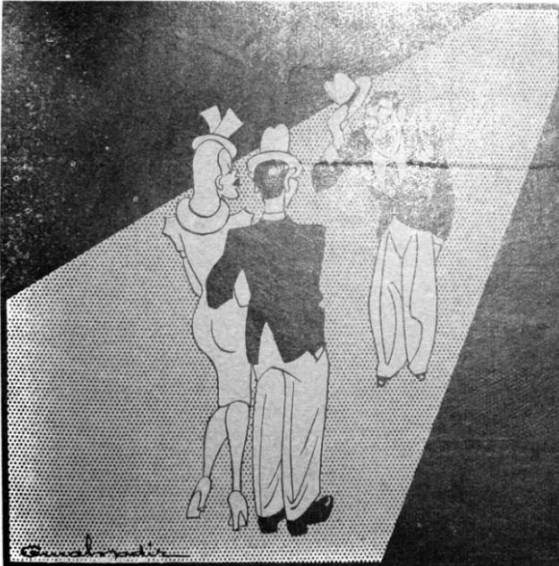
İmar planlarında kentin ihtiyaçlarına göre belirlenmesi gereken işlevlerin, kimi kişi ve kurumları tatmin etmemesi durumu birçok karikatürde de eleştiri konusu olmuştur.

Gazeteciler- Bay Prost imar planını henüz tamamlamamış diyorlar...
Belediye Reisi- Evet, henüz müzelerin gönlünü, Evkafın arzusunu, Eski eserleri koruma kurumunun hatırını, gazetecilerin temennilerini nasıl karşılayacağımıza dair bir proje vermedil...

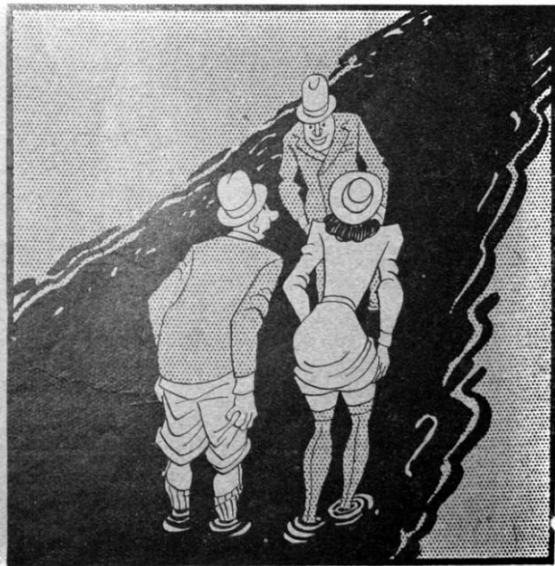
Şekil 3.53: Kentlilerin işlevsel beklentilerine ilişkin bir karikatür (Ramiz, 1938).

İstanbul'un imarına dair iki noktai nazar: Falih Rıfkı tiyatro, Hüseyin Cahid yol istiyor!

Hüseyin Cahide göre :

- Vay efendim, nereye teşrif?..
- Hiç.. Şöyle biraz asfaltta dolaşmağa çıktık!..

Falih Rıfkıya göre :

- Vay efendim, nereye böyle?..
- Tiyatroya gidiyoruz!..

Şekil 3.54: Kentlilerin işlevsel beklentilerine ilişkin bir karikatür (Güler, 1939).

- Oh oh; nihayet İstanbulumuz da imar edilecek, cennetten bir parça olacak... Yollar, rıhtımlar, tiyatrolar, operalar, stadyumlar, daha neler de neler...
-Hepsi iyi ama, bütün bunların arkasından da, ihbarlar, tahkikler, teftişler, raporlar, davalar sükün etmez inşallah!...

Şekil 3.55: Kentlilerin işlevsel beklentilerine ilişkin bir karikatür (Anonim, 1939).

Kentin işlevsel dönüşümü mizah dergilerinde belli başlı donatılar üzerinden çizilen karikatürlerle de tekil olarak kendini göstermiştir. Bazen, daha önceden kentte olmayan ve Cumhuriyet’le birlikte kente dahil edilen fonksiyonlar, bazen de mevcutta olsa da yenilenmesi veya artırılması düşünülen fonksiyonlarla ilgili çizilen karikatürler, genellikle tek bir durum üzerinden yapılan espriler şeklinde gelişmiştir. Bu karikatürlerin bolluğu ve çeşitliliği, kente eklenilen bir işlevin dolaylı yollardan da olsa kentlinin hayatına etki ettiğini gösterir niteliktedir.

Şekil 3.56: Kentin işlevsel eksikliklerine dair bir karikatür (Gökçe, 1935).

Şekil 3.57: Kente yeni eklenilen işlevlere dair bir karikatür (Ramiz, 1934).

Şekil 3.58: Kente yeni eklenilen işlevlere dair bir karikatür (Ural, 1934).

Şekil 3.59: Kentin işlevsel eksikliklerine dair bir karikatür (Ural, 1939).

Karikatüristlerin kentteki işlevsel dönüşümlere yaklaşımı başka meselelerde olduğu kadar eleştirel olmamıştır. Farklı disiplinlerden, kurumlardan, alanlardan insanların imar projelerinden beklentilerine yönelik getirdikleri eleştiriler dışında, yine yerel yönetimleri yapılması vaat edildiği halde gerçekleşmeyen belli başlı projeler

üzerinden eleştiren karikatürler çizmişlerdir. Asri mezarlık, stadyum, şehir tiyatrosu, kimi park ve bahçe projelerinin bir türlü uygulanıp kent hayatına dahil olamamaları, karikatüristlerin kentin çok işlevli bir yapıda olması beklentisinde olduklarını gösterir niteliktedir.

Şekil 3.60: Kentin işlevsel eksikliklerine dair bir karikatür (Gökçe, 1936).

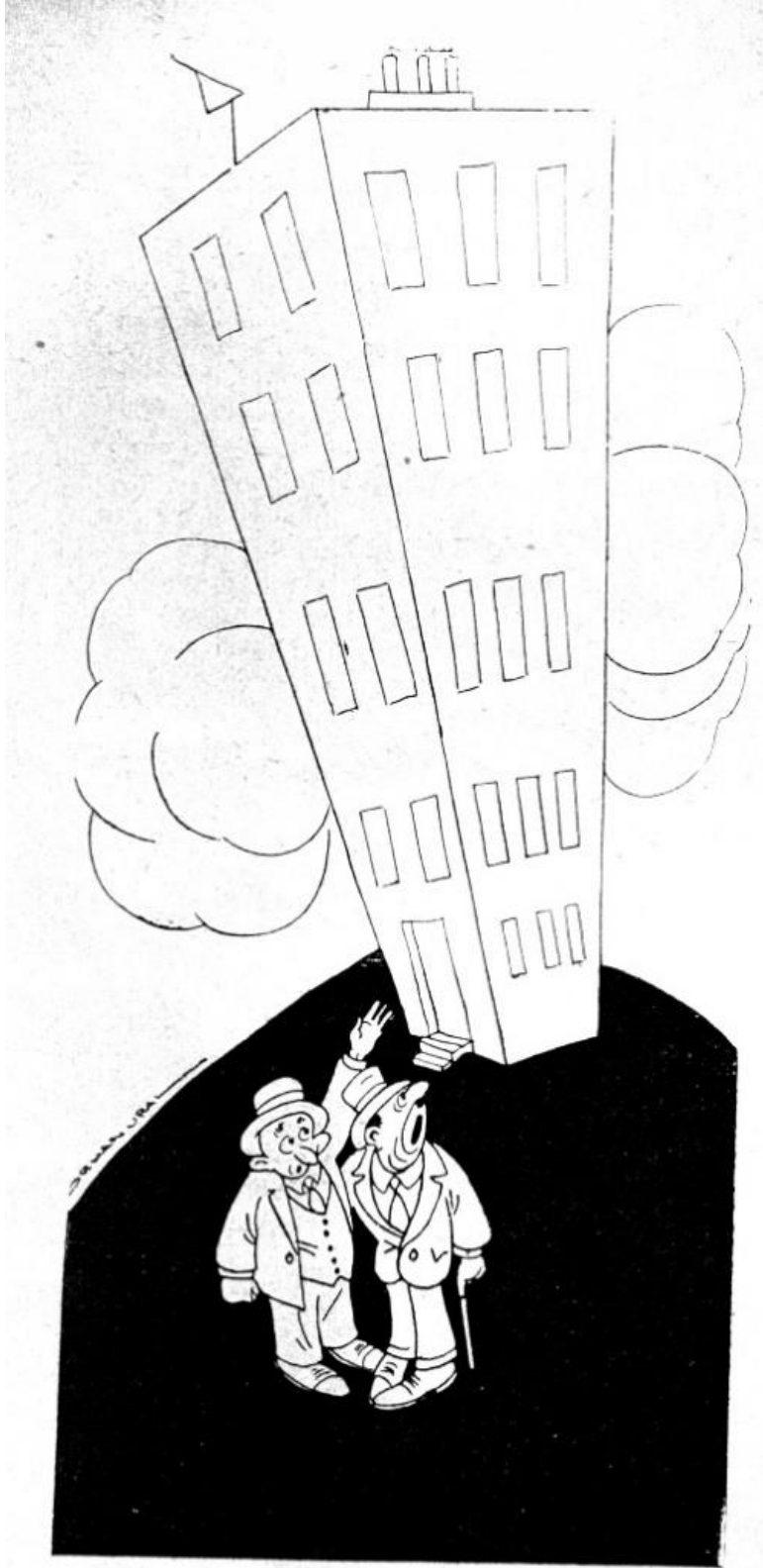
3.2.6 Kentin Sınıfsal Dönüşümü

Erken Cumhuriyet kentinin dönüşümünün sosyal yansımaları, mizah dergilerinde en çok da kent kullanıcısının profiline ilişkin olmuştur. Yeni kurulan devletin dayattığı modernleşme hareketleri, kentlinin yaşadığı mekânlardaki fiziksel dönüşümler, ekonomik sistemin dolayısı ile statü ilişkilerinin değişmesi kentte yaşayan insan profilinde belirgin farklılıklar ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mizah dergileri bu meseleleri ele alırken kent mefhumunu araçsallaştırarak kitleler arasındaki ilişkiler üzerine karikatürler çizmişler, eleştiriler getirmişlerdir.

Bu farkların kendini en net hissettirdiği alan, kentin imarının hızlandığı bir dönemde yaşandığından dolayı mülkiyet olmuştur. Apartman veya konut sahibi olma durumu, dönem mizah dergilerinde belki de üzerine en çok karikatür çizilen temadır. Kübik teriminin literatüre sokulup bir çok karikatürde tekrar tekrar kullanılması gibi, doktorluk mesleğinden insanların apartman sahibi olması durumu da sürekli karikatürlere mizah malzemesi olmuştur. Doktorluğun yanında, kolay para kazandıran başka mesleklerden insanların da hemen apartman yaptırdıklarını anlatan çok sayıda karikatür mevcuttur. Neredeyse birbirinin aynı gibi görünen esprilerin farklı dönemlerde farklı karikatürler olarak yayınlanmış olması, çizerlerin zihninde bu fikrin uzun süre yerini koruduğunun göstergesidir.

Şekil 3.61: Mülkiyet üzerine bir karikatür (Gökçe, 1934).

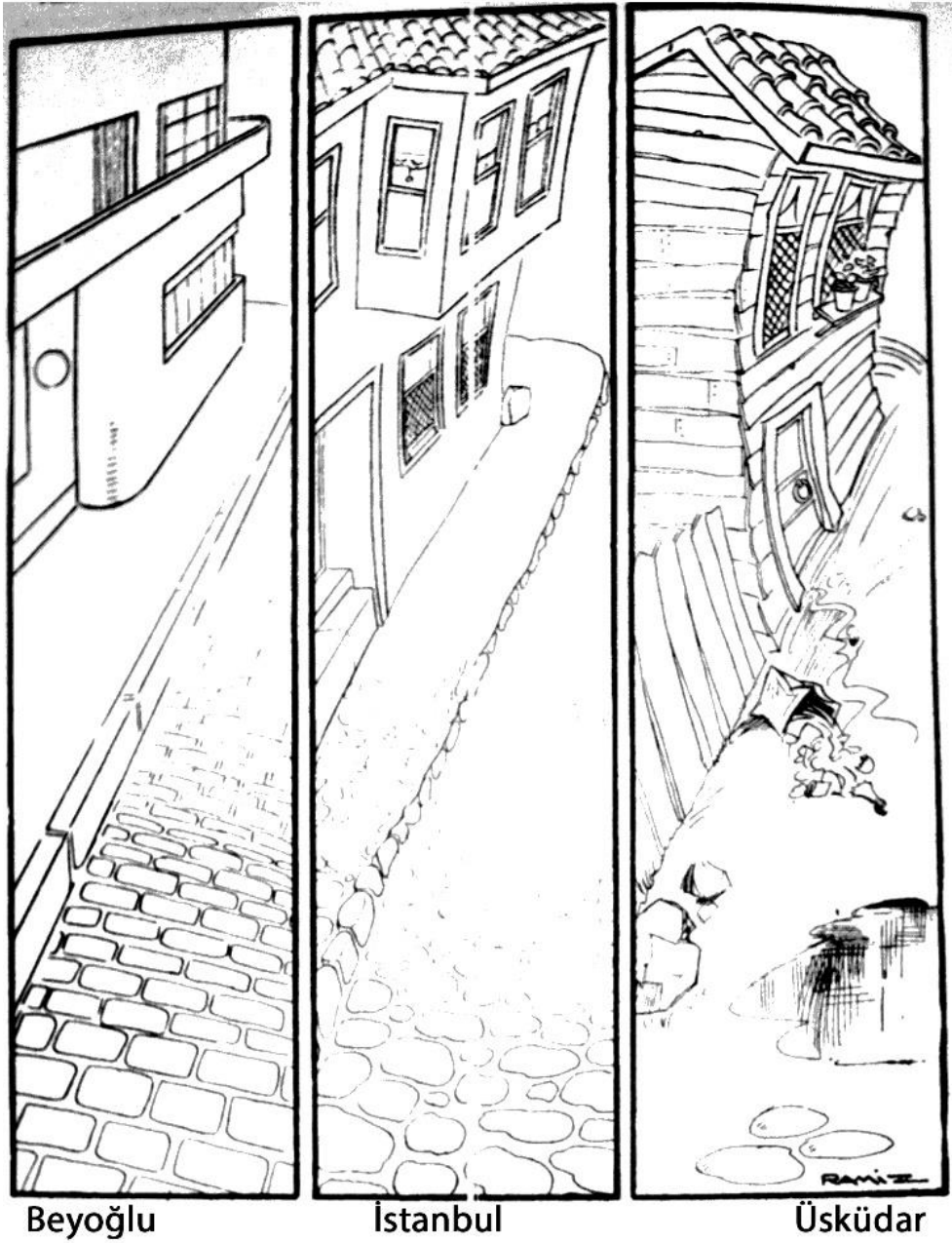

- Bizim mahtumun apartımanı...
- Vay, sizin mahtum doktor mu?..

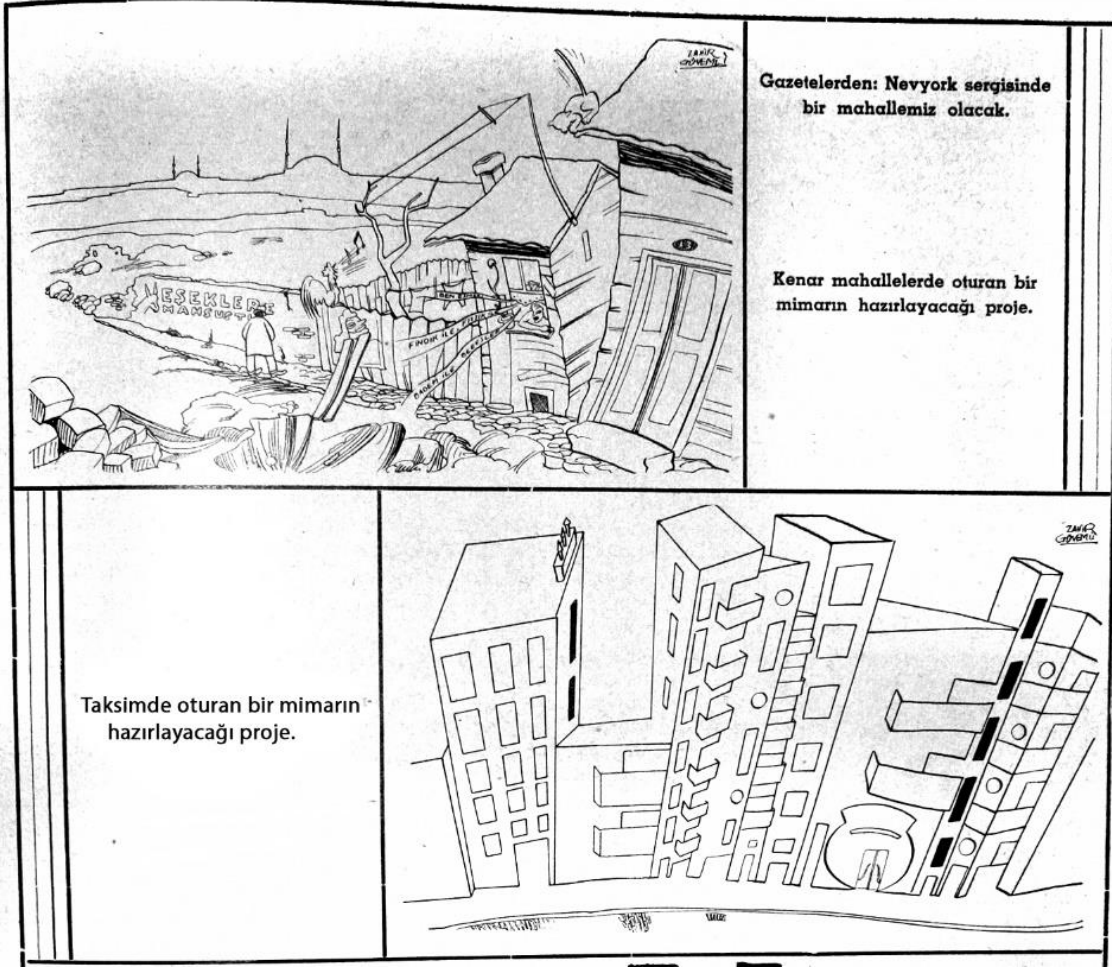
Şekil 3.62: Mülkiyet üzerine bir karikatür (Ural, 1935).

Mülkiyet konusunda üretilen söylemler, eleştiriden çok bir durum tespiti gibi durmaktadır. Bu bağlamda mülkiyet kadar olmasa da, kentliler arasındaki farkları yine kent aracılığıyla vurgulamak çok sık işlenen bir başlık olmuştur. Kentin farklı bölgelerinde farklı kesimden insanların yaşıyor olması, doğrudan fiziksel çevrenin görüntüsüne yansımaktadır. Karikatüristler bu durumu kent parçalarının eski/yeni olması, bakımlı/bakımsız olması, modern/geleneksel olması gibi çelişkiler üzerinden görselleştirmişler, bunlar aracılığıyla da kent kullanıcıları arasındaki sınıfsal uçuruma dikkat çekmişlerdir.

3 İSTANBUL

Şekil 3.63: Kentin zonlanması üzerine bir karikatür (Gökçe, 1936).

Şekil 3.64: Kentin zonlanması üzerine bir karikatür (Güvemli, 1938).

-Teyze beni tanımadın mı? Necla, hani Aksaray'daki komşunuz?..

-A... Kızım, senin ismin Fatma değil miydi?

-Evet ama teyzeciğim, Şişli'ye taşındık!..

Şekil 3.65: Kentin zonlanması üzerine bir karikatür (Ural, 1936).

Kentin fiziksel olarak bölünmesi, aslında doğrudan sınıfsal farkın göstergesi olarak kullanılmıştır mizah dergileri tarafından. Bunu kenti görselleştirerek yapan karikatürler yanında, bazı semtlerin zengin hayatını, bazılarının ise daha alt gelir grubunu temsil ettiğini doğrudan kullanıcılar üzerinden anlatan karikatürler çizilmiştir. Örneğin, Taksim, Şişli, Nişantaşı gibi semtler gelir grubu yüksek insanların, lüks içinde yaşadığı bölgelerken; Aksaray, Üsküdar gibi semtlerin fakir insanların mütevazî hayatlar sürdükleri bölgeler olduğunun altının çizilmesi bunun göstergesidir. Bunların yanında, o dönem İstanbul'lular için kabus haline gelen sinekler ve dolayısı ile yayılan hastalıklar aracılığıyla da, kentin bölgenmesi üzerine eleştiriler getirilmiştir.

— Şu İstanbul'a bak, şehir değil adeta şiir!..
— Evet hem de yeni şiirlerden... Bir tarafı bir tarafını tutmuyor.

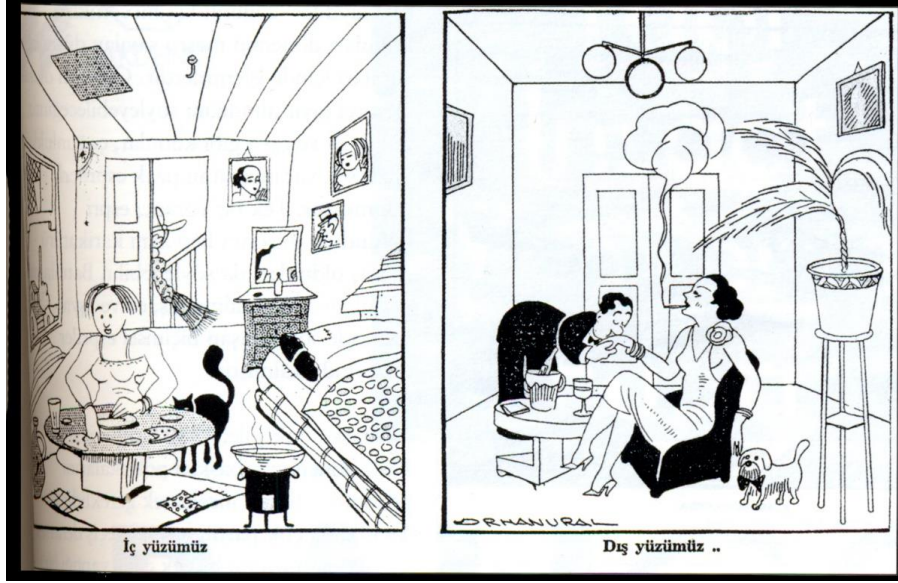
Şekil 3.66: Kentin zonlanması üzerine bir karikatür (Gökçe, 1936).

Kentlilerin sınıfsal olarak ayrılması kentin bölgenmesine paralel olarak değiştiği gibi, aynı mekanlarda yaşayan insanların da sınıfsal olmasa da farklılıklar gösterdiği karikatürlere yansımıştır. Karikatüristler bu meseleyi görselleştirirken, iç yüzümüz/dış yüzümüz adı altında bir diyalektik geliştirmiş, bu konseptte uygun çok sayıda karikatür çizmişlerdir. Bu karikatürlerin temel meselesi, kent ve kentliler olarak ne kadar modernleşmeye çalışılsa da, derinlerde mutlaka geleneksel olan alışkanlıklardan kopulamadığını anlatmaktır. Genellikle günlük yaşamdan sekanslar gösterilerek, batılı ve modern olan görünümün altında mutlaka geçmişten kalma yaşam biçimlerinin ve mekan kullanımlarının olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Açlık — Haşmetlü tifo hazretleri, nerelerdesiniz?. Bizim Etyemezde, Edirnekapıda sizi göremiyorum..
Tifo — Lüküs hayat yaşıyorum.. Şişli, Nişantaşı gibi temiz muhit-
lerdeyim!!

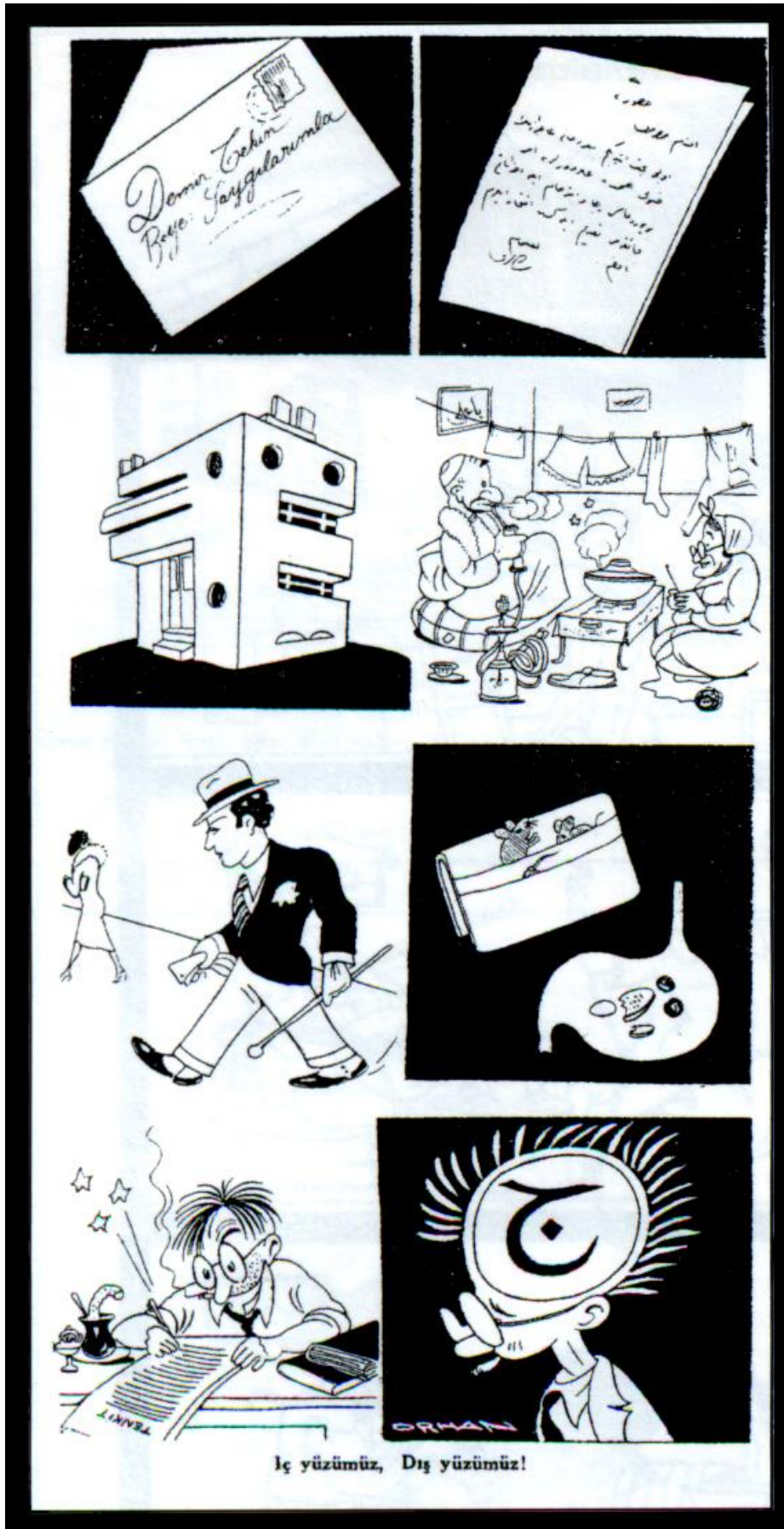
Şekil 3.67: Kentin zonlanması üzerine bir karikatür (Anonim, 1934).

Şekil 3.68: Yaşamsal farklılıklar üzerine bir karikatür (Ural, 1935).

Şekil 3.69: Yaşamsal farklılıklar üzerine bir karikatür (Ural, 1935).

Şekil 3.70: Yaşamsal farklılıklar üzerine bir karikatür (Ural, 1934).

Kentin sosyal dönüşümünün karikatüre yansımalarına ilişkin ele alınan bu altbaşlıklar bize göstermektedir ki, Cumhuriyet ideolojisi kenti batı normlarına göre yeniden inşa etmeye çalışırken, kentliyi de yeniden var etme uğraşı içerisinde. Fakat bu batılılaşma ideali, mizah dergilerinden anlaşıldığı kadarıyla hem fiziksel hem de sosyal anlamda tasarlandığı gibi olamamış, üst ölçekte verilen kararlar hem uygulama problemleri hem de gerekli altyapı yoksunluğu nedeniyle bir çok yeni probleme yol açmıştır.

Yeni uygulanan harf, şapka devrimi gibi radikal değişikliklerin yanında, kentin geçirdiği değişim de kentlinin kendisinde ve birbiriyle ilişkilerinde derinden başkalaşımalar yaratmıştır. Bu da, kentin değişimi üzerine güncel meseleleri ele alış biçimlerinden, yaşam tarzları ve mekanlarla olan ilişkilerine kadar bir çok konuda mizah dergilerine malzeme olmalarına neden olmuştur.

4. SONUÇLAR

Erken Cumhuriyet Dönemi, yeni oluşturulmaya çalışılan ideolojinin hayatın her alanına etkilerinin net olarak hissedildiği kritik bir dönemdir. İdealize edilmiş batı yaşam biçimlerinin ülkede yaşayan bütün insanlara doğrudan ya da dolaylı olarak empoze edilebilmesi için yapılan uygulamaların çok farklı sonuçları olmuştur.

Mimari ve kentsel anlamda yapılan değişiklikler, öncelikle kamu yapılarının tasarlanmasında, daha sonra sivil mimari ve şehircilik çalışmalarında kendini göstermiştir. Osmanlı'dan kalma alışkanlıkları ve algıları değiştirmeye çalışan yeni Cumhuriyet bunu öncelikle mimari biçimler aracılığıyla, daha sonra kent hayatının tümüne etkiyecek müdahalelerle hayata sokmuştur. O dönem Türkiye'de çalışan mimarlar ve kent plancılarının yaklaşımları ve söylemleri mevcut tek yayın organı Mimar/Arkitekt aracılığıyla yayınlanabilmiştir.

Tez kapsamında, dönem kentlerinin geçirdiği bu radikal dönüşümün mizah dergileri üzerinden kamusal yansımaları okunmaya çalışılmıştır. Değerlendirmeye alınan 10 yıllık süreç içinde mizah dergilerinde yayınlanmış karikatür ve metinler üzerinden dönüşüm geçiren bir kent panoraması oluşturulmuş, oluşturulan altbaşlıklar aracılığıyla sistematik bir okuma yapılmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet iktidarının yeni kurulan devlete bir nevi tepeden inme şeklinde getirdiği mimari ve kentsel yeniliklerin, kamuda doğrudan bir karşılığının olamadığı saptanmıştır. Batıya ayak uydurmak için, halihazırda bütün dünyada etkisini sürdüren modernist bakış açısının ülkeye zerk edilmesi çabaları, batıdaki gibi gerekli süreçleri yaşayamamış Türk toplumu üzerinde olumlu karşılık bulmamıştır. Mizah dergileri her ne kadar yeni kurulmuş Cumhuriyet'in propagandasını her fırsatta yapsalar da, onun kentsel anlamda dayattığı yeniliklere temkinli yaklaşmışlardır. Modern mimarlığın ülkemizde üretilen ürünleri “kübik yapılar” olarak adlandırılmış ve geleneksel hayata uymadığı gerekçesiyle uzun süre eleştirilmiştir.

Mizah dergilerinde kentin değişimi, çoğunlukla bu değişimin toplumsal hayata yansımalarının ne olduğu üzerinde durularak ele alınmıştır. Örneğin, o dönem çok sayıda üretilmeye başlanan modern konutlarla ilgili “kübik” terimi üzerinden biçimsel bir eleştiri yapıyor gibi görünseler de, biçimlerin niteliğinden çok, toplumsal olarak karşılığını bulamadığının altını çizmişlerdir. Hem kamusal hem de sivil mimari anlamında geleneksel olana alışkın olan toplumun, işlevselliği tartışılmaksızın saf, rasyonel ve geometrik biçimlerden oluşan yapılarla karşılaşması, estetik kaygılar dışında belirli alışkanlıkların değiş(e)memesi üzerinden eleştirilmiştir.

Bunun yanında, sivil mimari ürünlerini eleştiren karikatürlerin çok sayıda olmasına rağmen, “kübik” de olsa, yeni tasarlanan kamusal yapıların övüldüğü birkaç karikatür olması, bu tutumun çelişkisini ortaya koymaktadır. Karikatürcülerin, kamuya ait yapıları kayıtsız şartsız beğenmesi, tek parti iktidarının ve Yeni Cumhuriyet’e olan desteklerinin bir sonucudur denilebilir.

Karikatürün doğası gereği, içerikler hep mevcut olanın eleştirisi üzerine olmuştur. Mimar ya da planıcı olmayan, toplumda birer birey olarak halkın gözünden bakış ačíısıyla üretim yapan mizahçıların idealize ettiği kent üzerine ipuçları ise, eleştirdikleri durumun diyalektiği düşünölerek elde edilebilmiştir. Buna göre, biçimsel olarak “kübik” olanın çoğunlukla eleştirilmesi, geleneksel olanı olumlar gibi gözükse de, yine çok sayıda karikatürde mevcut kent dokusu da geleneksel biçimlenmelerine rağmen eskiliklerinden dolayı eleştirilmiştir.

Kentin hacmi anlamında, yapıların ve kent hayatının eskisinden yüksekte devam etmesi yani apartman tipolojisi olumsuzlanmış, fakat çizilen bazı karikatürlerde görselleştirilen kentin gelecekteki halinde bütün yapıların yüksek olması, fütüristik bir kent düzeni kurgulanması bu bakış ačíısındaki kararsız tutumu da göstermektedir.

Çağa ayak uydurmak için yüksek yapılaşmayı doğal karşılar gibi görünürlerken, birebir uygulanmış apartmanların yüksekliğinden şikayet etmeleri bunu göz önüne koyar.

Zeminden yükselmenin yanında, kentin planlamasının güncel ihtiyaçlara uygun olarak, daha rasyonel ve doğru örgütlenmiş kent parçalarından oluşması için yapılan çalışmalar doğru bulunmuştur. Hatta ve hatta karikatüristlerin kentin imarından en büyük beklentilerinin eski kent parçalarındaki gibi düzensiz örgütlenme yerine, geniş

ve geometrik sokaklardan oluşan bir kent düzeni olduğu bu karikatürlerin çokluğundan çıkarılabilir.

Kentin geçirdiği dönüşüme dair mimar ve şehircilerin yaklaşımının ve konuyu ele alma biçimlerinin, mizah dergilerinden –dolayısı ile toplumdan- büyük oranda farklı olduğu görülmüştür. Mimar/Arkitekt dergisinde yayınlanan kent ile ilgili metinlerin büyük bir kısmı hem biçimsel hem de yapısal anlamda batı normlarını savunmuşlar, yeni olanın her anlamda yeni olması gerektiğine sıklıkla vurgu yapmışlardır. Fakat 1930’ların sonlarına doğru dünyada yükselen milliyetçilik söylemlerine paralel olarak, milli ve yerel mimarlık üzerine metinlerin çoğaldığı görülmüştür. Özellikle yabancı mimarların ve kent plancılarının davet edilip, kamu yapılarının, şehir planlarının ısmarlama olarak tasarlatılmasına karşı olunduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Buna argüman olarak da en basit anlamda, ülke mimarisinin burayı tanıyan, burada yaşayan kimseler tarafından üretilmesi gerekliliği sunulmuştur. O dönem yayınlanan metinlerde sıklıkla mimar ve plancıların toplumdaki rolünden, üstlendikleri sorumluluklardan bahsedilmiş, bazen sert bir dille mesleklerine hakettiği değerin verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bunların yanında, kentin planlamaya ilişkin yurt dışında yazılmış teknik metinlerin Türkçe çevirileri dergide yer bulmuş, bazı Türk mimar ve plancılar da detaylıca kent planlama ilkelerine dair makaleler kaleme almışlardır.

Dergide yayınlanan metinlerin genellikle ideolojik meseleleri spekülasyon haline getirmeleri, kentlerin hızla dönüştüğü bir dönemde çok da yapıcı olmadıkları görülmüştür. Örneğin, karikatüristlerin o dönem en çok tartıştıkları modern biçimlenmelerin neden gerekli olduğuna, ya da kentin imarının oldukça yavaş ilerlemesi dergide çok tartışma konusu olamamıştır. 1930’ların ortalarından başlayarak da, epeyce uzun süre milli mimarlık tartışmaları yapılmış fakat bir iki tanesi dışında bu konuda somut önerilerde bulunan metin göze çarpmamıştır. Ayrıca yine mizah dergilerinin sıklıkla tartıştığı tarihi yapıların korunması gerekliliği üzerine çok cılız söylemler üretilmiştir. Aynı şekilde mülkiyet meseleleri yani imar projelerinin ekonomik boyutu da mimarlar tarafından tek boyutlu ele alınmış, yeni bir mimarlık ve kent üretimi konusunda büyük önem taşıyan bu konu üzerine çok söylem üretilmemiştir.

Yapılan çalışmanın günümüz kentleri ve mimarlığı açısından aydınlatıcı etkileri de olmuştur. Bugün kentlerimizin büyük bölümün çarpık olarak yapılaşmış olmasında

ekonominin yanı sıra gelenekselleşememiş bir mimari ve estetik anlayışının temelden eksik oluşu ortadadır. Cumhuriyet döneminde yerleştirilmeye çalışılan modern anlayışın ihtiyacı olan zihinsel ve fiziksel altyapının ülkemizde henüz mevcut olmayışı ve fikirlerin tepeden inme uygulanması, eksik olan birçok aşamanın gerekliliğini bugün bile yüzümüze vurmaktadır. Kentler insanlar için vardır ve kentleri tasarlayan iradenin onun kullanıcılarının fikirlerini göz ardı etmeden, ortak bir paydada buluşmaya çalışarak eylemlerini gerçekleştirmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Amin S. (1989). “Eurocentrism”, Monthly Review Press, New York.

Ançel Ö. (2008). ”Mimar/Arkitekt Dergisinde Konut Sorununun Ele Alınışı”, YL tezi, Gazi Üniversitesi.

Arif B. (1932). “Türk Şehirlerinin Bünyesi”, Mimar, sayı 13.

Arif B. (1933). “İstanbul’un Planı”, Mimar, sayı 29.

Arif B. (1933). “İstanbul’un Planları”, Mimar, Sayı 30.

Balcıoğlu S. (1973). ”Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Batur A. (1985). “Modern Mimarlık Hareketinin Mimarlık Yayınlarında Ele Alınışı ve Yayınların Uygulamaya Etkisi”, Mimarlık.

Benevelo L. (1971). “The Origins of Modern Town Planning”, The MIT Press, Cambridge.

Bozdoğan S. (1988). “Türk Mimari Kültüründe Modernizm: Genel Bir Bakış”, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, ed. Bozdoğan S., Kasaba R., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Bozdoğan S. (2001). “Modernizm ve Ulusun İnşası”, Metis Yayınları, İstanbul.

Bükülmez C. (2000). “1930’larda Arkitekt Dergisi’nde Mimari Metinler”, YL Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Cantek L. (2011). “Şehre Göçen Eşek”, İletişim Yayınları, İstanbul.

Çeviker T. (2010). “Karikatürkiye, Karikatürlerle Cumhuriyet Tarihi / 1923-1940 Tek Parti ve Demokrat Parti Dönemi.”, NTV Yayınları, İstanbul.

Dokgöz D. (2012). “Karikatürün Hedef Nesnesi Olarak Modern Mimarlığın “Kübik Ev” üzerinden Eleştirisi”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Dumont P. (1984). “The Origins of Kemalist Ideology” Atatürk and the Modernization of Turkey, ed. Jacob M. Landau. Boulder, CO: Westview Press.

Eldem S. H. (1931). “İstanbul ve Şehircilik”, Mimar, sayı 1.

Gülalp, H. (1988). “Türkiye’de Modernleşme Politikaları ve İslamcı Siyaset”, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, ed. Bozdoğan S., Kasaba R., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Habermas J. (1991). “Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü”, Defter, No: 16, Nisan-Temmuz 1991.

Jung D. (2004) Piccoli W., “Yol Ayrımında Türkiye”, Kitap Yayınevi, İstanbul.

Özdel İ, Çaylan D. (2001) “Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimarlık Süreli Yayınları”, Arredemento Mimarlık.

Sipahioğlu A. (1999) “Türk Grafik Mizahı”, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.

Sönmez F.U. (2007) ”Seksenler İstanbul’u Kentsel Söylemini Popüler Yazılı Medya Üzerinden Okumak”, Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Tankut G. (1990). “Bir Başkentin İmarı: Ankara 1929-1939”, ODTU Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Tanju B. (2007). “Tereddüd ve Tekerrür”, Akın Nalça Kitapları 5, İstanbul.

Tekeli İ. (1988). “Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması”, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, ed. Bozdoğan S., Kasaba R., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli İ. (2009) “Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi”, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tütün Y. (2004). ”Kentsel Modernleşmeye Mizahi Yaklaşımlar”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

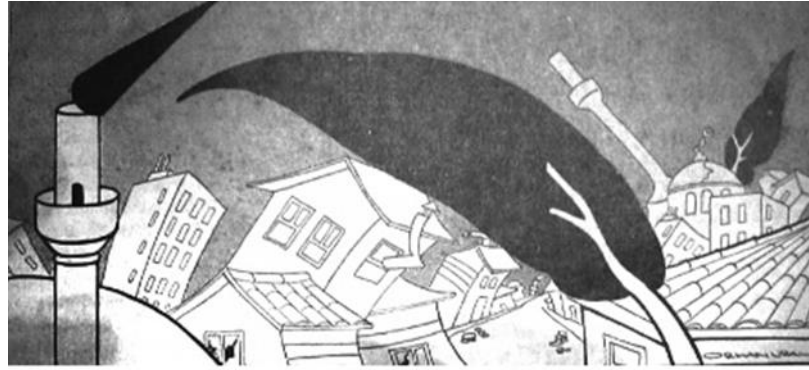
Üyepazarcı E. (2008). “Uzun Soluklu Halka Dönük bir Mizah Gazetesi: Karagöz”, BİRGÜN, 23 Nisan 2008.

Wehler H. U. (1989). “Deutsche Gesellschaftgeschichte, Bd.1: Vom Feudalismus des Alten Reiches bis zur Defensiven Modernisierung der Reformära 1700-1815”, Munich: C. H. Beck.

EKLER

EK-A: Karikatür Dizini

EK-A

Fırtınadan sonra!..
Küçük Tabiat!..

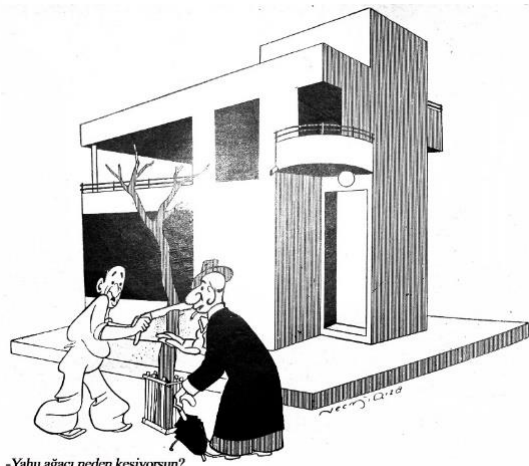
Zelzele olurken:
Yeni ressam — İşte fırçama lâyük küçük bir tabiat!..

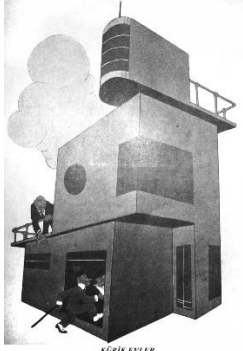
Ressam Şevket — Şu bizim kırk yıllık mahalleye bak. O da küçük olmuş!

Küçük ressam — Sanatımı nasıl buldunuz, üstat?..
Seyirci — Henüz bulamadan, arıyorum, üstat!..

-Yahu ağacı neden kesiyorsun?
-Çok eski biçimde de, evin kübikliğini bozuyordu.

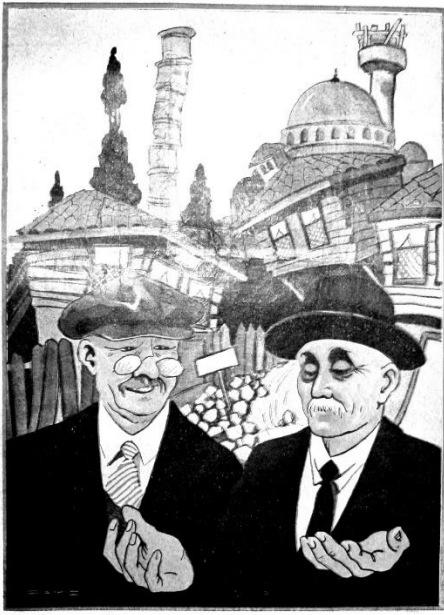

KÜBİK EVLER
-Hey... Yanlış görüyorsan yahu!... Orası kapı değil, pencere!...

Yazsız Hikaye - Kübik Evler.

Görmeyen gözlerle ne mutlu!..

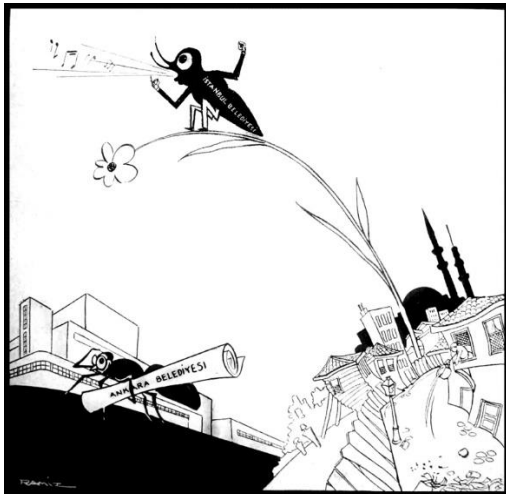

Kör — Arkadaş, İstanbul ne halde ? Bende artık onu göreceğim gör kalmadı..
İstanbullu — Eşef etme, ondada artık bakılacak yüz kalmadı !..

Köhne İstanbul'dan Kurtuluyoruz

Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ İmar faaliyetlerine başladı.

-İstanbul Festivali Başladı:
Ağustos böceği ile karınca!...

İSTANBUL İMAR EDİLİYOR
Belediye reisi — Kusura bakmayın, yıkmadan yapılmıyor..

Beyoğlu hastahanesine gelecek sene yirmi yatak ilâve edilecek..

— Çoğu gitti, azı kaldı.. Gelecek sene yirmi yatak daha ilâve edeceğiz!..

İstanbul belediyesi eski binaları satın alıp saklıyacakmış..

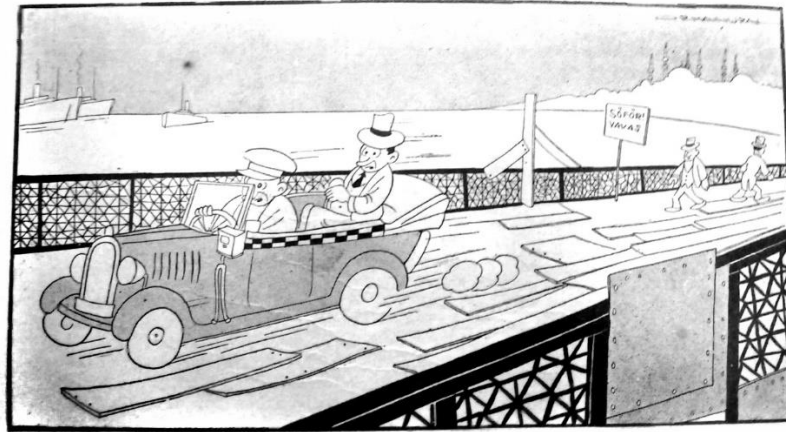

— Bu eve üç bin lira çok mu?.. Beda va azizim, bedava.. Şimdi üç bine al, iki ay sonra belediyeye antika diye on bin liraya sat!

ÇAMLICAYI GÜZELLEŞTİRMEYE KARAR VERMİŞLER
Usküdarlı — Yaşadık dostum... Çamlıca da artık parlıyacak...
— Eyvah... Birkaç ağaç kalmıştı... Onlar da parlıyacak desene!..

(Gazetelerden)

Mâpteri: — Bu eski köprüden geçireceğini bilseydim otomobile binmeden emel vasıyetimi yazardım!

— Belediye şehrin çirkinliklerini örtmek için her tarafta ağaç diktirecekmiş..
— Eyvahlar olsun.. Bir kaç yıl sonra koca İstanbul ormanlar içinde kaybolacak, desene!..

— Tamire muhtaç yollarımız için yüz bin lira tahsis edilmiş!..
— Aman ne saadet!.. Demek tamire muhtaç olmıyan yollarımız da varmış!..

— Belediye, gazetecilere şehir işleri hakkında izahat veren memurlarını azledecekmiş..
— Acaba şehrin halini kendi gözile görenlere de bir ceza var mı?..

Ankaranın planını yapan şehir mimarı «Yansen» İstanbulun imarı için Emanet tarafından davet edildi.

-İstanbul'un imarı konuşuluyor.

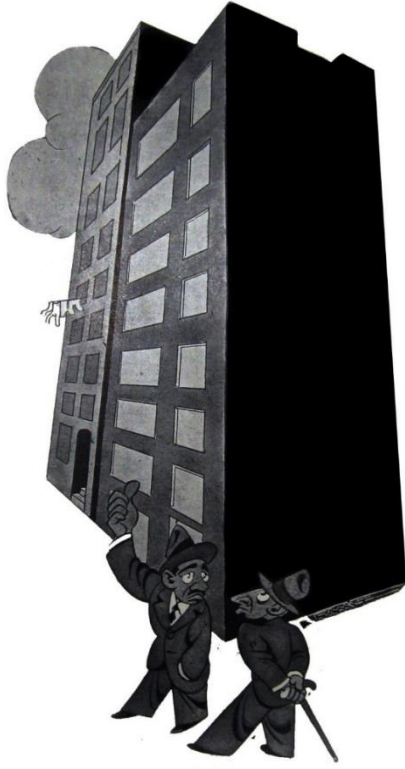
Hacıuat — Aman Karagözüm, sağı ahşap, solu kârgir, ortası kübik, ne biçim şey bunlar yahu !

Karagöz — İstanbulu böyle süsleyip güzelleştirsek birkaç sene sonra bizde tanıyamıyacağız galiba !

Plansız inşaatın faydası

- Be birader, bu yeni binalar birbirine benzeselerdi biz evi nasıl bulacaktık?...

Asri Hesap
Ev sahibi – Altıncı katta boş bir dairemiz var...
Kıracı – Çok yüksek...
-Mamafih basamakları ikişer ikişer çıkarsanız üçüncü kat sayılır.

Büyük Adada apartmanlar yapılıyor..
-Şu apartmanlara bak. Belediyenin gözü bunları görmüyor mu?
-İnsaf et yahu, İstanbul'dan nasıl görürsün!..

İstanbul'da yeni inşaatın hali :

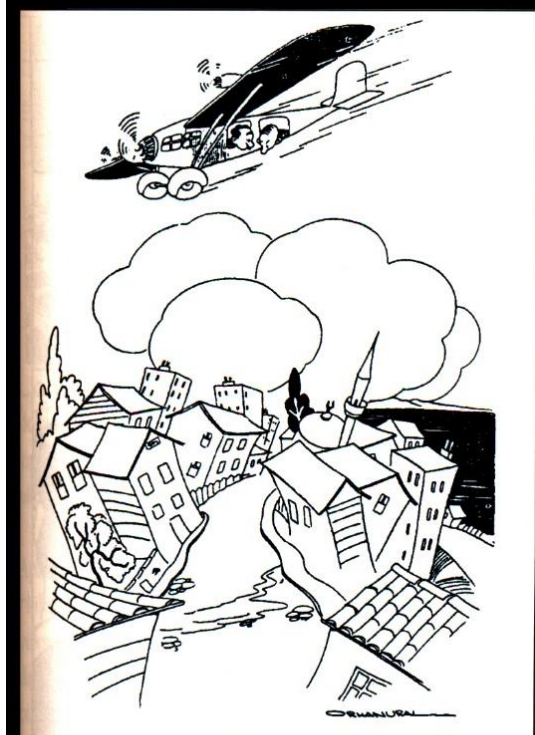
Necmi Düz
— Apartmanımızı yeni şehir planına uygun yaptırdık. Şu sandalyenin üstüne çıkıp baktınız mı nerdeyse deniz görünecek!..

Güneşe hasret!
YARI MOBİLYA MESHERİ
— Şu mağazaya girsek te, pencereler için perde alsak. Güneşten odalarda oturulmuyor..
— Hacet yok karıcığım, yakında karşımıza apartman yapılacaktır!..

Şehircilik müteahhisi Prost — Şehrin planını bulup çıkarayım derken içinde ben kayboldum!..

— Zلزله oluyor galiba.. Bak, bütün binalar çarpılmış..
— Hayır canım, İstanbulun üstünden geçiyoruz!

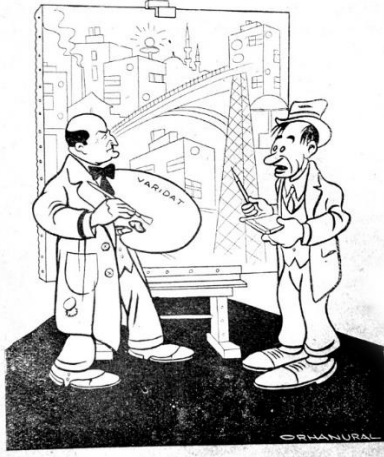
— Şehir plânında dolambaçlı sokak içleri bulunmayacakmış..
Borçlu — Eyvâh... Biz bundan sonra alacaklıları görünce nereye kaçacağız?..

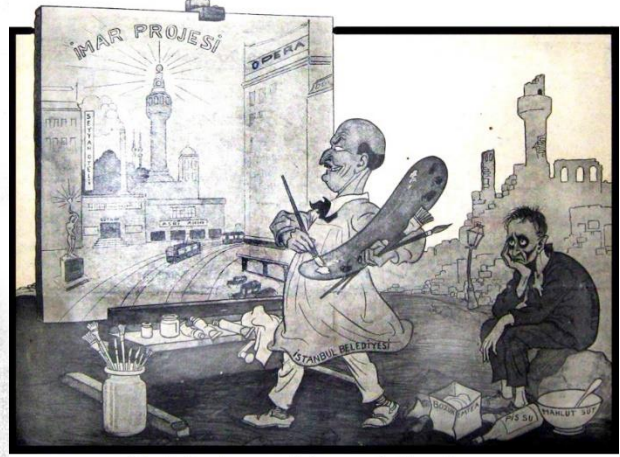
Bekçi- Şu şehir planı mıdır nedir bir yapılsa..
-Sana ne be ulan..
-Bana ne olur mu, geceleri karanlıkta çıkmaz sokakları dolaşa dolaşa asıl bizim mahalleyi kaybediyorum!..

Gazetelerden : Şehir plânını yaptırmak için para yokmuş!

Gazeteci — Sayın Şarbay.. İstanbulu ne zaman bu resim gibi yapacağız?
Şarbay — Hele dur, biraz boya bulup şu resmi yapayım da ondan sonra düşünürüz!

-İstanbul'un beş senelik imar projesi hazırlanıyor..
İstanbul belediyesi çalışıyor!..

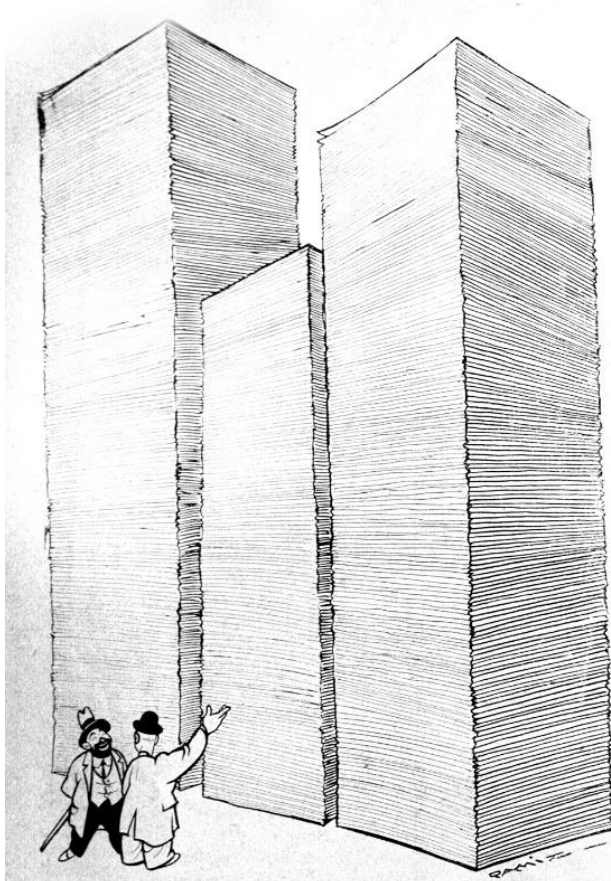
İstanbul valisinin rüyası.

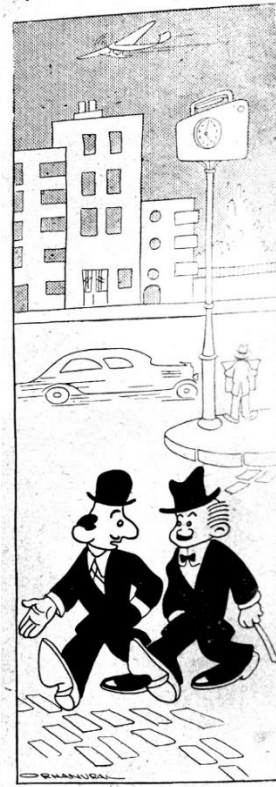
Dr. Lütfi Kırdar uykuda.

Dr. Lütfi Kırdar iş başında.

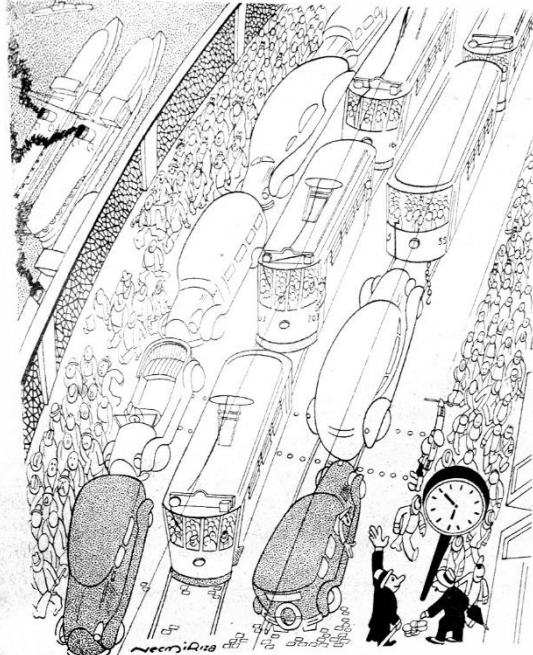

— Maşallah, İstanbulda imar eserleri başladı ha?
— Bunlar imar eserleri değil, imar projeleri birader..!

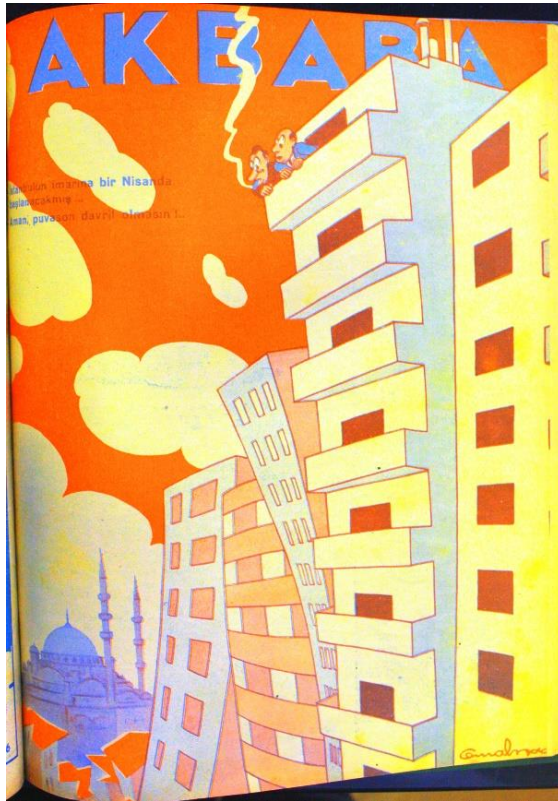
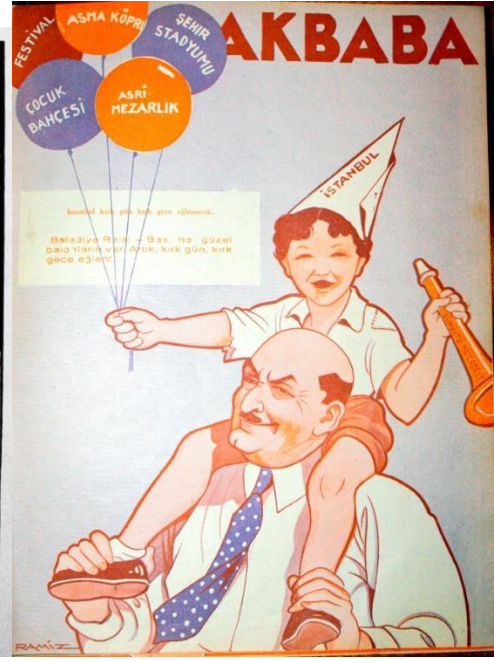
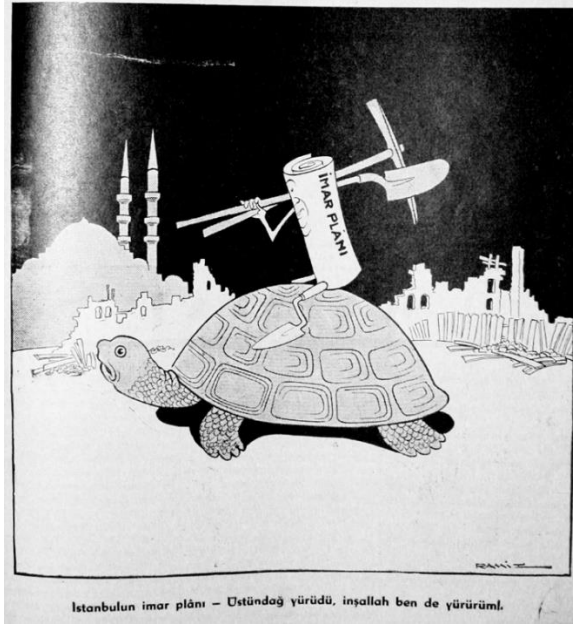
— Acaba eski insanlar neden daha çok yaşarlarmış?
— Tabii.. Şimdi sürat asrındayız!.

Köprü üstü manzaralarından:

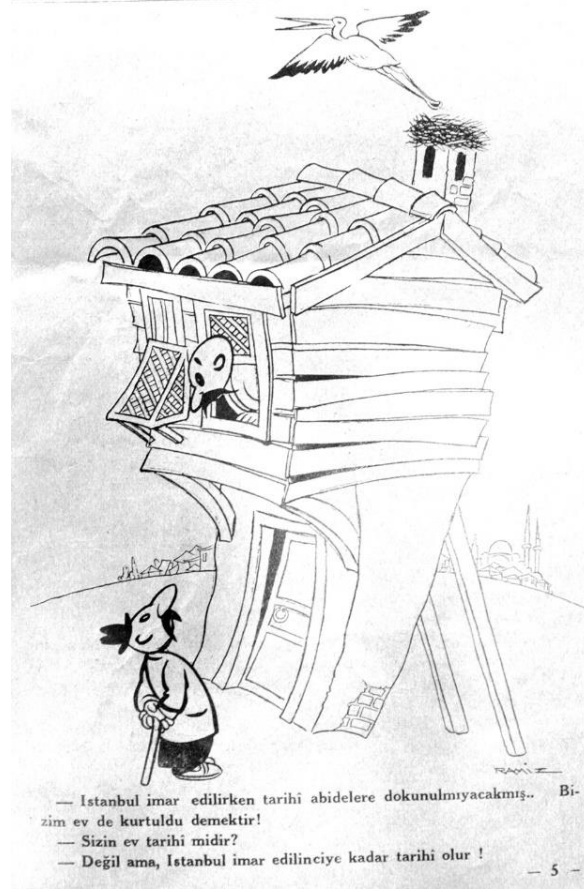

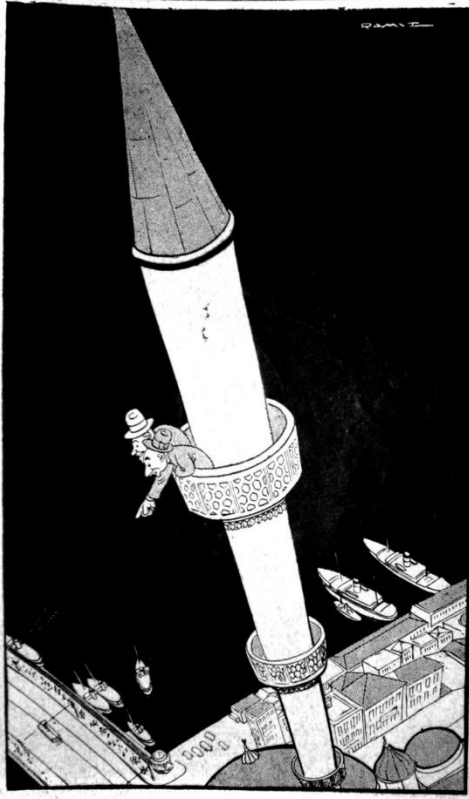
— Vapura on dakika var.. Bir otomobile atıyalım mı?..
— Yürüyerek gidelim, otomobile yetişemeyiz!

— Evini tamir ettirsene !..
— Antika olsun diye bekliyorum.
Belediye asarı atıkaçı satın alacakmış.

— Eminönü'ndeki şu binalar ne kadar pırlamırda kaldılar değil mi?..
— Tabii «Valde hanı» göçtükten sonra zavallılar öksüz kaldılar!..

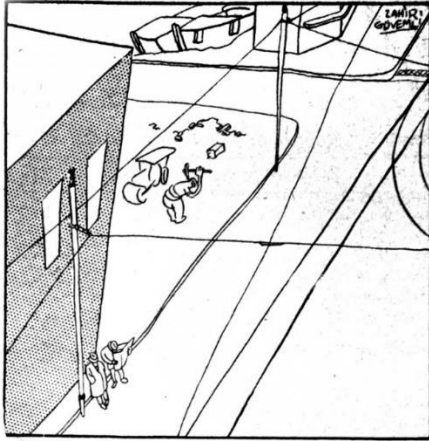

İSTANBUL İMAR EDİLİYOR
Belediye reisi – Kusura bakmayın, yıkmadan yapılmıyor..

Tarihi eserler günden güne harap oluyor :

Tercüman — Bu taşlar, kurşunları sökülün, çinileri koparılan mermerleri çalınan tarihi bir eserden kalma iki taşdır. Büyük kayımları vardır.

Gazetelerden: Evkaf İdaresi yıktırılan Valide hanını
Postahane karşısında yaptıracak..
— Binaya kim yerleşecek dersin?..
— Her halde İstanbullu imar komisyonu!..

Tercüman — (Seyyahlara) Affedersiniz baylar, bu
gördüğünüz şey, dedelerimizden kalma bir çeşmedir!
Sene: 1934

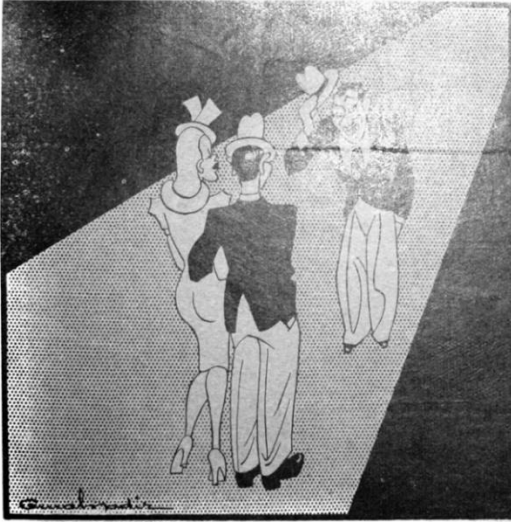

Gazeteciler- Bay Prost imar planını henüz tamamlamamış diyorlar...
Belediye Reisi- Evet, henüz müzelerin gönlünü, Evkafın arzusunı, Eski eserleri koruma kurumunun hatırlarını, gazetecilerin temennilerini nasıl karşılayacağımıza dair bir proje vermedil...

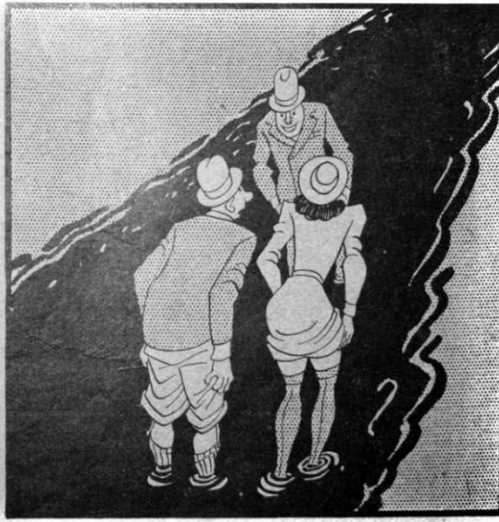
- Oh oh; nihayet İstanbulumuz da imar edilecek, cennetten bir parça olacak... Yollar, rıhtımlar, tiyatrolar, operalar, stadyumlar, daha neler de neler...
-Hepsi iyi ama, bütün bunların arkasından da, ihbarlar, tahkikler, teftişler, raporlar, davalar sükün etmez inşallah!...

İstanbulun imarına dair iki noktai nazar: Falih Rıfkı tiyatroya, Hüseyin Cahid yol istiyor!

Hüseyin Cahide göre :

- Vay efendim, nereye teşrif?..
- Hiç.. Şöyle biraz asfaltta dolaşmağa çıktık!..

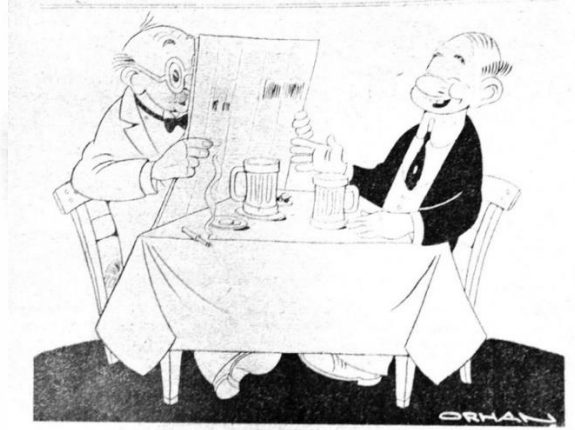

Falih Rıfkıya göre :

- Vay efendim, nereye böyle?..
- Tiyatroya gidiyoruz!..

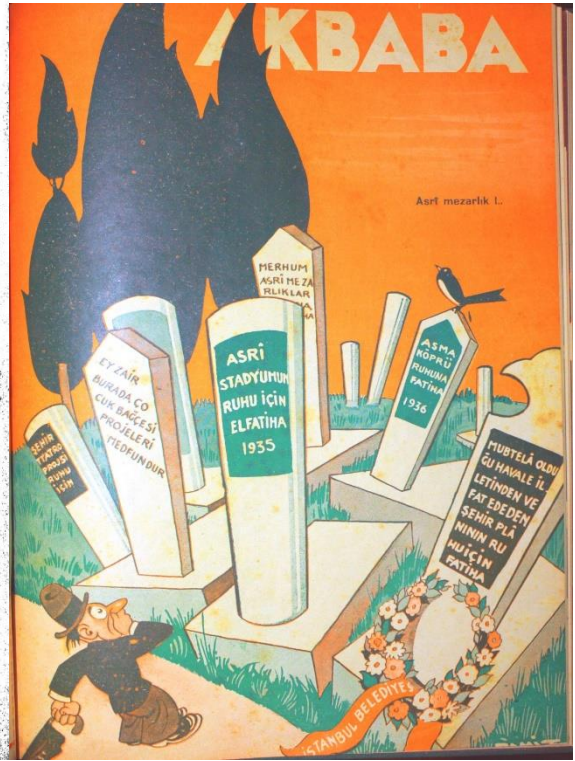
— Yakında bir kâğıt fabrikası yapılmış..
— Tabii birader, projeler o kadar çoğaldı ki, Avrupa fabrikalarının kâğıtları kâfi gelmeye başladı...

— Belediye Kadıköyünde, büyük, asri bir mezarlık yaptırmıya karar vermiş!..
— Çok muvafık: Elektrikli tramvaydan sonra lâzımdır!.

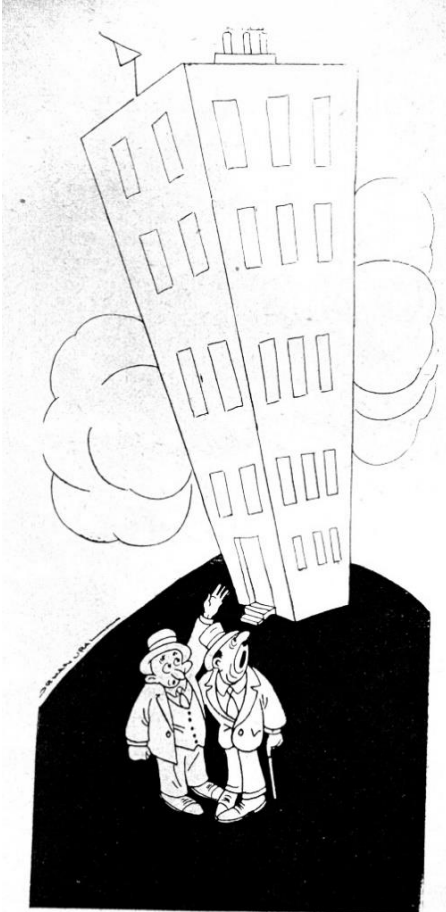
Gazetelerden: Şehir Tiyatrosu dram kısmının inşaatı bu kış bitmiyecekmiş!..
Facia!

Ressamlarımız, eserlerini teşhir edecek yer bulamıyorlar!

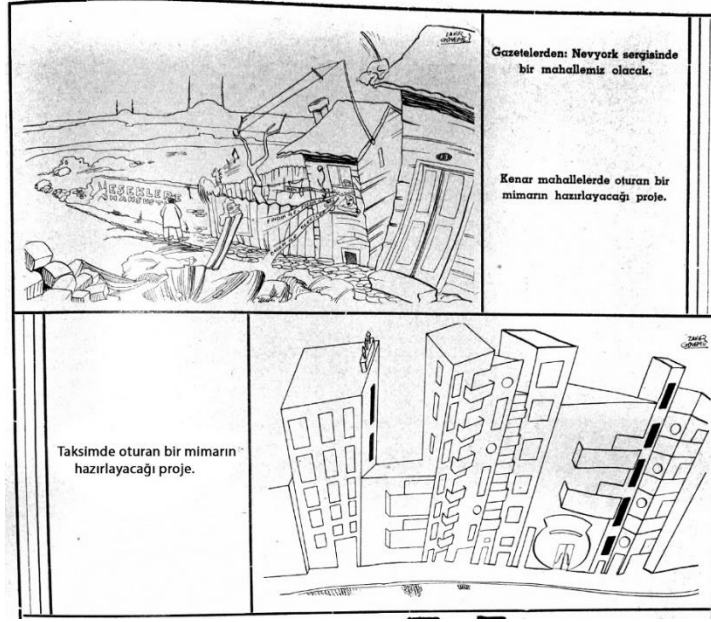
Ressamlar — Kuzum hemşehri, şu ahır iki günlük bize verir misin?. Resim sergisi açacağız!

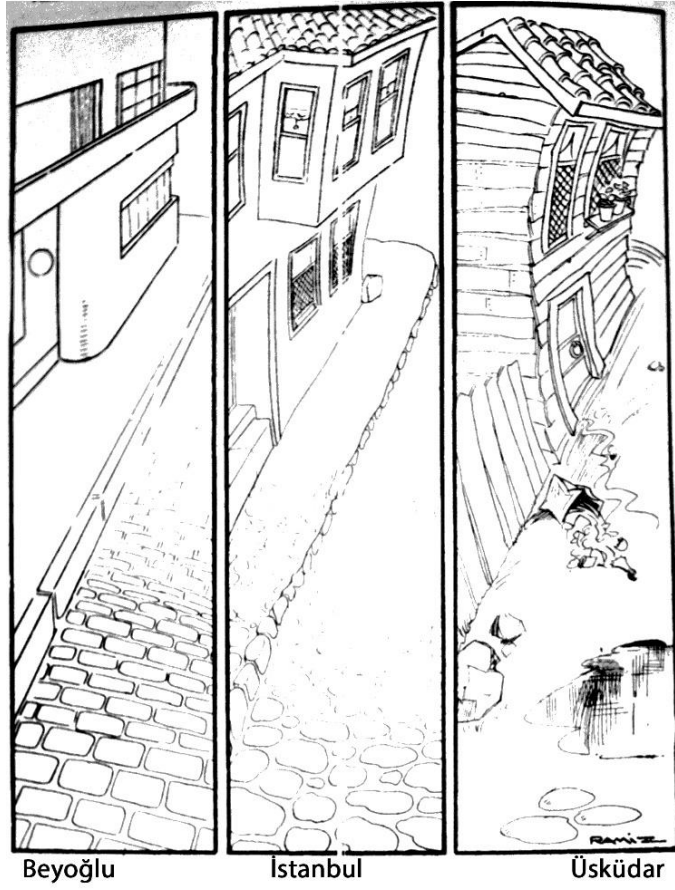
— Bizim mahtumun apartmanı...
— Vay, sizin mahtum doktor mu?..

— Bizim kayın pederde bu kış bir iki apartman yaptırmaya karar verdi...
— Ya... Doktor mudur?
— Hayır, kömürcü!

3 İSTANBUL

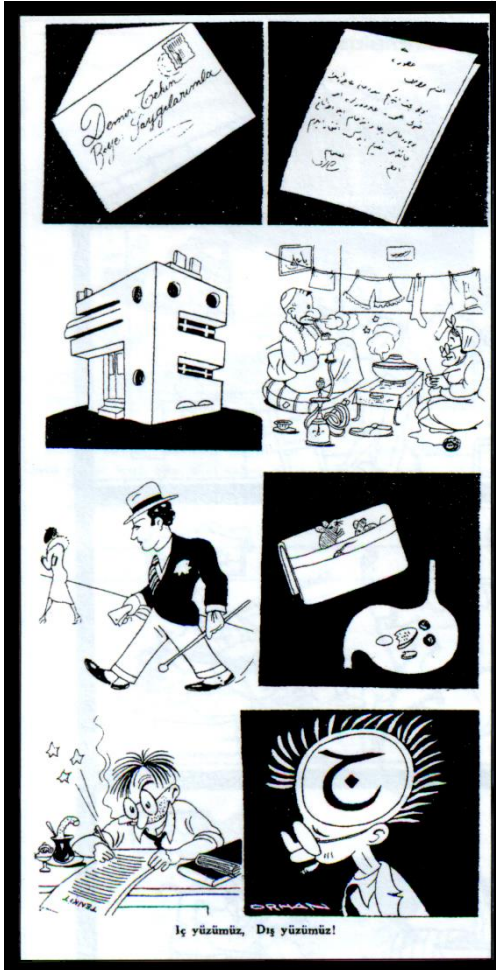
Açlık — Haşmetlü tifo hazretleri, nerelerdesiniz?. Bizim Etyemezde, Edirnekapıda sizi göremiyorum..
Tifo — Lüks hayat yaşıyorum.. Şişli, Nişantaşı gibi temiz muhit-
lerdeyim!!

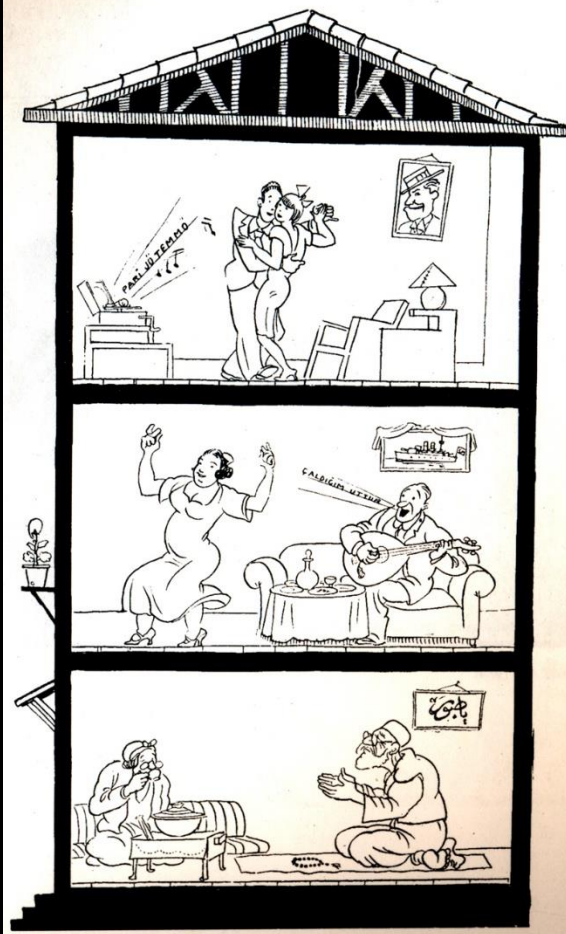
-Teyze beni tanımadın mı? Necla, hanı Aksaray'daki komşunuz?
-A... Kızım, senin ismin Fatma değil miydi?
-Evet ama teyzeciğim, Şişli'ye taşındıktı..

- Şu İstanbul'a bak, şehir değil adeta çiri!..
- Evet hem de yeni çiri!lerden... Bir tarafı bir tarafını tutmuyor.

İç yüzümüz, Dış yüzümüz!

İç yüzümüz

Dış yüzümüz ..

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Hakan KELEŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Sivas / 15.04.1986

Adres: -

E-Posta: hakankeles@live.com

Lisans: Anadolu Üniversitesi - Mimarlık

Yüksek Lisans : -

Mesleki Deneyim ve Ödüller:

Mars Entertainment Group – Mimar – 2010/2011

ESOGÜ Mimarlık Bölümü – Araştırma Görevlisi – 2011/halen